

2023

Autorský kolektív:

Mgr. Renata Brennerová

PhDr. Monika Fuchsová

Ing. Martina Kubišová, PhD.

Ing. Erika Ľapinová, PhD.

Mgr. Juraj Marendiak

Mgr. Iva Pipíšková

Mgr. Michaela Šopová

Analýza a plnenie podmienok komunitného plánovania sociálnych služieb v podmienkach miest a obcí

Tento projekt sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu a Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

www.esf.gov.sk

www.employment.gov.sk

www.ia.gov.sk

NÁRODNÝ PROJEKT

Podpora kvality sociálneho dialógu

Typ projektu: Neinvestičný

Termín realizácie projektu: 07/2018 – 11/2023

ITMS projektu: 312031V749

Autorský kolektív :

Mgr. Renata Brennerová

PhDr. Monika Fuchsová

Ing. Martina Kubišová, PhD.

Ing. Erika Ľapinová, PhD.

Mgr. Juraj Marendiak

Mgr. Iva Pipíšková

Mgr. Michaela Šopová

Autorské dielo bolo vypracované v rámci hlavnej aktivity „Posilnenie odborných a analytických kapacít sociálnych partnerov, budovanie infraštruktúry a komunikačnej platformy sociálneho dialógu a rozvoja sociálneho partnerstva na národnej a medzinárodnej úrovni“ v rámci podaktivity 1.1 Posilnenie kapacít sociálnych partnerov prostredníctvom analytickej činnosti Národného projektu Podpora kvality sociálneho dialógu expertným tímom sociálneho partnera Združenie miest a obcí Slovenska. Vyjadruje názory a postoje sociálneho partnera na predmetnú tému. Autorské dielo nevyjadruje názory ani postoje prijímateľa projektu a bolo schválené Riadiacim výborom Národného projektu Podpora kvality sociálneho dialógu.

OBSAH

ZOZNAM TABULIEK, MÁP A GRAFOV.....	6
ZOZNAM PRÍLOH.....	8
ZOZNAM SKRATIEK A ZNAČIEK.....	9
ÚVOD	10
TEORETICKÉ A LEGISLATÍVNE VÝCHODISKÁ KOMUNITNÉHO PLÁNOVANIA.....	14
1.1.Z histórie komunitného plánovania	14
1.2.Komunitné plánovanie v kontexte spoločenských zmien na Slovensku po roku 1989.....	16
1.3.Komunitné plánovanie a jeho súčasná legislatívna úprava	19
1.4.Legislatívne ukotvenie komunitného plánovania na úrovni jeho zákonnej úpravy v podmienkach Slovenska.....	32
1.5.Komunitné plánovanie v Českej republike	37
2.REGIONÁLNE ROZDIELY SLOVENSKA AKO VÝCHODISKOVÝ STAV PRE PROCES KOMUNITNÉHO PLÁNOVANIA V SR NA ÚROVNI OBCÍ.....	39
3.KOMUNITNÉ PLÁNOVANIE NA ÚROVNI REGIONÁLNEJ SAMOSPRÁVY.....	55
4. KOMUNITNÉ PLÁNOVANIE NA ÚROVNI MIEST.	65
5. KOMUNITNÉ PLÁNOVANIE NA ÚROVNI OBCÍ.....	79
5.1.Otázky, ktoré si kladú obce pri príprave a spracovaní komunitných plánov najčastejšie.....	83
5.2.Zhodnotenie procesu prípravy a tvorby komunitných plánov na úrovni obcí.....	87
6.KOMUNITNÉ PLÁNOVANIE AKO PARTICIPATÍVNY PROCES.	91
6.1.Proces posilnenia občanov komunity a identifikovanie zraniteľných skupín v komunite	93
6.2.Financovanie rozvoja komunity: aktuálny stav a možnosti	101
7.VÝSLEDKY PRIESKUMU	107
7.1. Spracovanie/nespracovanie komunitného plánu obcami zapojenými do prieskumu.....	111
7.2. Spracovanie/nespracovanie komunitného plánu obcami zapojenými do prieskumu.....	112
7.3. Zapojenie/nezapojenie spolupracujúcich subjektov a spracovanie komunitného plánu vo vlastnej réžii obce alebo externe.....	115
7.4.Dôvody nespracovania komunitného plánu obcami zapojenými do prieskumu.....	116
7.5. Význam dokumentu komunitného plánu pre obce zapojené do prieskumu.....	117
7.6. Identifikovanie najohrozenejších skupín občanov z pohľadu ohrozenia chudobou, izoláciou a sociálnym vylúčením.....	121

7.7. Vnímание komunitného života samotnou samosprávou (zapojenou do prieskumu).....	123
7.8. Rušenie prevádzok a služieb v obciach zapojených do prieskumu.....	126
ZÁVER.....	128
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV.....	131
PRÍLOHY.....	141

ZOZNAM TABULIEK, MÁP A GRAFOV:

Tabuľky:

Tabuľka č. 1: Štruktúra obcí podľa početnosti

Tabuľka č. 2 Obyvatelia žijúci v jednotlivých typoch obcí (v roku 2021)

Tabuľka č.3 Obyvatelia žijúci v jednotlivých typoch obcí (v roku 2021) - mestá a mestské časti spolu, vidiecke obce a vojenské obvody spolu (stupeň urbanizácie SR)

Tabuľka č. 4. Porovnanie základných demografických a geopolitických ukazovateľov Prešovského a Trenčianskeho samosprávneho kraja

Tabuľka č. 5. Porovnanie geografických a demografických údajov miest Bratislava, Banská Bystrica a Modra.

Tabuľka č. 6: Veľkostné kategórie obcí zapojených do prieskumu v porovnaní s veľkostnou kategóriou v rámci SR

Tabuľka č. 7: Spracovanie komunitného plánu vo vlastnej réžii obce, v spolupráci s odborníkom, spracovanie externe a zapojenie, resp. nezapojenie spolupracujúcich subjektov do tvorby komunitného plánu – obce zapojené do prieskumu

Tabuľka č. 8: Dôvody nespracovania komunitného plánu obcami zapojenými do prieskumu

Tabuľka č. 9: V čom vidia obce zapojené do prieskumu význam dokumentu komunitného plánu.

Tabuľka č. 10 Skupiny občanov, ktoré obce zapojené do prieskumu považujú za najohrozenejšie

Tabuľka č. 11: Vnímanie komunitného života občanmi svoju obec/mesto - výber z tvrdenia vystihujúceho názor väčšiny občanov./odpovede obcí zapojených do prieskumu

Mapy:

Mapa č. 1: Rozdelenie územia SR: mestá, mestské časti a vidiecke obce

Mapa č. 2 Počet obyvateľov miestnych samospráv (SODB 2021)

Mapa č. 3 Podiel populácie v poproduktívnom veku (65 a viac rokov) v roku 2021 v %

Mapa č. 4 : Podiel populácie v poproduktívnom veku (65 a viac rokov) v roku 2011 v %

Mapa č. 5 Podiel populácie v poproduktívnom veku (65 a viac rokov) v roku 2001 v %

Mapa č. 6: Podiel populácie v poproduktívnom veku (65 a viac rokov) v roku 1991 v %

Mapa č. 7: Podiel populácie v predproduktívnom veku (0 – 14 rokov) v roku 2021 v %

Mapa č. 8: Podiel populácie v predproduktívnom veku (0 – 14 rokov) v roku 2011 v %

Mapa č.9: Podiel obyvateľov vo veku 0 – 19 rokov na celkovej počte obyvateľov v roku 2001 v %

Mapa č. 10: Podiel obyvateľov vo veku 0 – 19 rokov na celkovej počte obyvateľov v roku 1991 v %

Mapa č. 11: Podiel populácie v produktívnom veku na populácii celkom v roku 2021 v %

Mapa č. 12: Počet disponibilných uchádzačov o zamestnanie v produktívnom veku na počte obyvateľov v produktívnom veku (PDU) v okresoch SR (posledné dostupné údaje sú k 28. februáru 2023)

Mapa č. 13 a 14 : Príjmová diferenciacia na Slovensku v rokoch 2004 až 2007 a 2014 až 2017

Mapa č. 15: Príjmové nerovnosti a stratifikácia (profil) obyvateľov v regiónoch Slovenska v rokoch 2014 – 2016

Mapa č. 16: Vzdialenosť miestnych samospráv od okresného mesta (v km)

Mapa č. 17 : Vizualizácia predložených komunitných plánov na vyššie územné celky

Grafy:

Graf č. 1: Pomer obcí, ktoré predložili komunitný plán vyššiemu samosprávnemu kraju.

Graf č. 2: Veľkostné kategórie obcí zapojených do prieskumu

Graf č. 4: Spracovanie/nespracovanie komunitného plánu samosprávou samostatne a na úrovni mikroregiónu

Graf č. 5: Zapojenie poslancov/ poslankyň obecného/mestského zastupiteľstva do tvorby a prípravy komunitného plánu/obce zapojené do prieskumu

ZOZNAM PRÍLOH

Príloha č. 1: Komunitné plány a systém ochrany detí

Príloha č. 2 : Návrh otázok na riadené rozhovory

Príloha č. 3: Znenie dotazníka

ZOZNAM SKRATIEK A ZNAČIEK

ADD - Attention Deficit Disorder / Porucha pozornosti bez hyperaktivity

ADHD - Attention Deficit Hyperactive Disorder/ Porucha pozornosti a hyperaktivity

AV - analytický výstup

COVID – 19 - infekčné ochorenie

DI - deinštitucionalizácia

EÚ - Európska únia

EK – Európska komisia

HABITAT III - Konferencia OSN o bývaní a trvalo udržateľnom rozvoji miest konala v Ekvádore 17. – 20. októbra 2016.

CHZJD – Chemické závody Juraja Dimitrova (bývalá chemická továreň)

LGBT - anglická skratka: lesbian, gay, bisexual, and transgender/lesbický, gejský, bisexuálny a transrodový

Mič – miestna časť

MPSVR SR – Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky

MPSV ČR - Ministerstvo práce a sociálnich vecí České republiky

MZ SR – Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky

MVO – mimovládna organizácia

WHO – Svetová zdravotnícka organizácia

NATO - anglická skratka: North Atlantic Treaty Organization/ Organizácia Severoatlantickej zmluvy

NP PKSD - Národný projekt Podpora kvality sociálneho dialógu

OECD – anglická skratka: Organisation for Economic Co-operation and Development/ Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj

OSN - Organizácia spojených národov

PSK – Prešovský samosprávny kraj

SOBD – Sčítanie osôb, bytov a domov

Prešovský samosprávny kraj

TSK – Trenčiansky samosprávny kraj

USA – anglická skratka United States of America/ Spojené štáty americké

VÚC - vyšší územný celok

ZMOS – Združenie miest a obcí Slovenska

ÚVOD

Dostáva sa vám do rúk Analýza a plnenie podmienok komunitného plánovania sociálnych služieb v podmienkach miest a obcí. Ide o analytický výstup, ktorý si za hlavný cieľ uložil zvýšenie kvality verejných služieb na zodpovedajúcu úroveň v nadväznosti na meniace sa potreby a požiadavky. AV je v súlade s cieľmi Operačného programu Ľudské zdroje, ktorými sa má zvýšiť kvalita a kapacita verejných služieb. Verejnými službami sú v tomto prípade sociálne služby a ich plánovanie na komunitnej úrovni. Cieľom analýzy bolo vytvoriť metodickú pomôcku (nie metodickú príručku) pre samosprávy na tvorbu, realizáciu, vyhodnocovanie a aktualizovanie komunitného plánu rozvoja sociálnych služieb na úrovni miestnej územnej samosprávy. Samotných metodických príručiek bolo vypracovaných už niekoľko, majú slúžiť a často aj slúžia ako návod, akým sa má tvoriť komunitný plán.

Už pri zadaní témy tohto analytického výstupu bolo cieľom zmapovať počty obcí, ktoré disponujú komunitným plánom, zmapovať problémy procesu tvorby či aktualizácie tohto dokumentu a identifikovať problémy, pre ktoré obce komunitný plán nemajú spracovaný. Či a aký má na túto skutočnosť vplyv veľkostnej kategórie obce, spolupráca či nespupráca so subjektami pôsobiacimi v komunite alebo absencia finančných prostriedkov sme sa pokúsili zistiť prostredníctvom našej analýzy. AV pracuje s verejne dostupnými dátami a štatistikami, no tieto sú doplnené o výsledky vlastného dotazníkového prieskumu a zistení, ktoré vyplynuli z riadených rozhovorov s osobami, ktoré priamo v území participovali na príprave a tvorbe komunitného plánu svojho mesta a obce.

V úvodnej kapitole sa venujeme teoretickým ako aj legislatívnym východiskám komunitného plánovania, a čitateľ sa dozvie o historickom kontexte komunitného plánovania vo svete ako aj na Slovensku a jeho význame pre fungovanie verejnej správy. Táto kapitola sa venuje aj kompetenciám jednotlivých aktérov v procese komunitného plánovania. Záver kapitoly je venovaný vývoju komunitného plánovania v Českej republike.

Druhá kapitola sa zaoberá sociálno-demografickými charakteristikami územia Slovenska, ktoré sú významnými faktormi pre porozumenie kontextu komunitného plánovania. Kapitola môže poskytnúť náhľad, ale hlavne má byť inšpiráciou pre obce aby vedeli, ktoré sociálno-demografické ukazovatele vo vzťahu ku komunitnému plánovania sú dôležité, a prečo je dôležité ich sledovať aj v priebehu viacerých rokov.

Tretia kapitola priblíži tému komunitného plánovania na úrovni regionálnej samosprávy prostredníctvom komparatívnej analýzy Konceptíí rozvoja sociálnych služieb a procesu komunitného plánovania dvoch samosprávnych krajov.

V štvrtej kapitole s názvom Komunitné plánovanie na úrovni miest sa pozrieme na to, ako prebiehalo komunitné plánovanie v podmienkach vybraných miest prostredníctvom komparatívnej analýzy komunitného plánovania v mestách Bratislava, Banská Bystrica a Modra.

Piata kapitola sa venuje komunitnému plánovaniu na úrovni obcí, najmä malých obcí a prinesie tak skúsenosti „z prvej ruky“ s tým, ako proces komunitného plánovania sociálnych služieb na úrovni týchto obcí prebiehal, kto do neho bol zapojený, z akých dokumentov vychádzal a ako bol zameraný. V tejto kapitole nájdete tak príklady dobrej praxe, ale aj pomenovanie nedostatkov nastavenia procesu komunitného plánovania z pohľadu obcí.

V šiestej kapitole sa na komunitné plánovanie pozrieme ako na participatívny proces a budeme sa v nej venovať aj otázkam metód, akými obce môžu komunikovať s občanmi pri identifikovaní problémov komunity, druhá časť tejto kapitoly sa venuje financovaniu sociálnych služieb a možnostiam financovania komunity.

Siedma, záverečná kapitola je venovaná výsledkom prieskumu venovaného oblasti komunitného plánovania v pôsobnosti miest a obcí. Prieskum formou dotazníkového šetrenia priniesol informácie, ktoré vhodne doplnili zisťovanie skutkového stavu komunitného plánovania formou osobných riadených rozhovorov.

Tvorba komunitných plánov rozvoja sociálnych služieb, najmä zadefinovanie obsahu a procesu jeho tvorby bola upravená novelou zákona č.448/2008 Z. z. o sociálnych službách, účinnej od 1.1.2018. Od prijatia tejto úpravy došlo v prípade zákona č.448/2008 Z. z. o sociálnych službách k ďalším zmenám, týkali sa aj oblasti komunitného plánovania.

Komunitné plány sociálnych služieb na úrovni obcí a koncepcie rozvoja sociálnych služieb na úrovni regiónu by mali byť prepojené. Inak nebude možné do sociálnych služieb vniesť moment krátkodobého či strednodobého plánovania, tak ako je tomu v iných oblastiach života obyvateľov odkázaných na sociálne služby ako také. Základom plánovania je dôsledná analýza stavu poskytovania sociálnych služieb, ale aj analýza požiadaviek prijímateľov sociálnych služieb. Ciele a priority obcí musia vychádzať z demografických dát a skutočnej situácie v území. Formálne náležitosti samotnej tvorby ale aj vyhodnocovania komunitných plánov sociálnych služieb upravuje zákon. Ich splnenie je nereálne napr. v prípade tzv. malých obcí. Veľkosť obce má teda vplyv aj na komunitné plánovanie samotné, nielen na zabezpečenie a poskytovanie tej, ktorej sociálnej služby.

Do procesu tvorby, realizovania, vyhodnocovania ale aj revidovania komunitných plánov vstupuje viacero faktorov ale aj aktérov. O jeho prijatí rozhodujú obecné zastupiteľstvá. Koordinovanie jeho tvorby a vyhodnocovania je z časových dôvodov problematické, vyžaduje nielen teoretické vedomosti ale aj praktické zručnosti, v neposlednom rade aj otvorenú myseľ.

1. TEORETICKÉ A LEGISLATÍVNE VÝCHODISKÁ KOMUNITNÉHO PLÁNOVANIA.

V tejto kapitole sa dozviete o historickom kontexte komunitného plánovania vo svete a na Slovensku, jeho význame pre fungovanie verejnej správy, spoznáte kompetencie jednotlivých aktérov v procese komunitného plánovania a zistíte, ako sú ukotvené v legislatíve. V závere kapitoly sa pozrieme na vývoj komunitného plánovania v Českej republike.

1.1. Z histórie komunitného plánovania

Metóda komunitného plánovania je najmä v európskych krajinách rozšírená ako všeobecná metóda plánovania na regionálnej a lokálnej úrovni. Väčšinou je uplatňovaná v procese tvorby komplexnejších plánov a strategických materiálov, ktoré môžeme v našich podmienkach porovnať napríklad s plánom hospodárskeho a sociálneho rozvoja. Samotnú plánovaciu metódu je možné použiť pre užšie zameranú špecifickú oblasť (napríklad oblasť sociálnych služieb), ako aj širšom rozmere (napríklad v oblasti územného plánovania).

V 19. storočí bol jedným z prvých iniciátorov myšlienky o prínosoch života v komunite v spojení s prírodou Sir Ebenezer Howard (Veľká Británia). Je považovaný za jedného z veľkých sprievodcov hnutím plánovania miest, pričom mnohé z jeho princípov záhradného mesta sa dodnes používajú v modernom plánovaní miest. V roku 1899 založil „The Garden Cities Association“ (Združenie záhradných miest), dnes známe ako „The Town and Country Planning Association“ (Združenie pre plánovanie miest a krajiny).

Poslaním tejto organizácie bolo inšpirovať a podporovať ľudí pri tvorbe zdravých, udržateľných a odolných miest, ktoré sú spravodlivé pre každého. Na dosiahnutie svojej vízie a poslania sa riadila týmito hodnotami:

- inkluzívne,
- spolupracujúco,
- prakticky,
- kreatívne,
- odvážne.

Sir Ebenezer Howard poukazoval na výhody komunitného života vyplývajúceho z faktu, že sa jednotlivci vzájomne poznajú a sú ochotní spolupracovať.

V prípade európskeho kontinentu boli základy metódy komunitného plánovania položené vo Veľkej Británii. Komunitné plánovanie je tu vnímané ako proces, v ktorom miestne a regionálne samosprávy spolupracujú s členmi komunity za účelom identifikácie cieľov pre zlepšenie sociálnej, ekonomickej, kultúrnej a environmentálnej kvality života so smerovaním k udržateľnému rozvoju. Obyvatelia komunity identifikujú aktivity k dosiahnutiu týchto cieľov, vrátane tých, ktoré súvisia s plánovaním, poskytovaním a zvyšovaním kvality verejných služieb. Komunitné plánovanie v jednotlivých krajinách Veľkej Británie je chápané aj ako prostriedok prenášania moci z národnej na miestnu úroveň, ktorá zároveň zohľadňuje miestne podmienky a politiku miestnych autorít.

Vo Veľkej Británii bol vydaný prvý právny akt, ktorý ustanovil zapájanie občanov do plánovacích procesov, už v roku 1947 pod názvom Town & Country Planning Act. V 60. rokoch nastal rozvoj komunitného plánovania vo vzťahu k príchodu veľkého množstva imigrantov, čo prinieslo problémy v dôsledku kultúrnych rozdielov, nepokojov v spoločnosti a diskriminácie. Tieto problémy pomáhalo riešiť práve zapájanie občanov do riešenia miestnych záležitostí. Súčasná podoba komunitného plánovania je odrazom reformy v podobe zákona Local Government Act 2000 (Zákona o miestnych samosprávach z roku 2000 - platí iba v Anglicku a Walese), ktorý ustanovil nové právomoci pre miestne orgány na zlepšenie sociálnej, environmentálnej a ekonomickej prosperity v oblasti ich priameho vplyvu. Zdôrazňuje rolu občanov a ich potrieb pri komunitnom plánovaní, spoločné partnerstvo s inštitúciami verejnej správy a ich pravidelné stretávanie sa. V roku 2011 vstúpil do platnosti Localism Act 2011 (zákon o lokalizme 2011 – v zmysle miestnej komunity), ktorý ustanovil povinnosť vytvárať tzv. lokálne plány (v zmysle komunitné) a na ich vytváraní a implementácii sa majú podieľať miestne komunity. Podporuje, aby miestne komunity boli stabilné, udržateľné a relatívne sebestačné.

4 hlavné línie zákona o lokalizme z roku 2011:

- nové slobody a flexibilita pre miestnu samosprávu,
- nové práva a právomoci pre komunity a jednotlivcov,

- reforma, aby bol systém plánovania demokratickejší a efektívnejší,
- reforma s cieľom zabezpečiť, aby sa rozhodnutia o bývaní prijímali na miestnej úrovni.

V krajinách USA má komunitné plánovanie svoje pevné miesto založené na dlhodobej tradícii. Zapájanie verejnosti do prípravy a plánovania zámerov miestnych municipalít sa tam rozvíjalo približne od 30. rokov 20. storočia. Trend decentralizácie moci a prenášanie úloh z federálnej vládnej úrovne na miestnu úroveň postupne rástol od šesťdesiatych rokov 20. storočia. Rozhodovanie s priamymi dopadmi na život občanov vyžadovalo zapojenie miestnej komunity. Aj v dôsledku existujúcich vážnych sociálnych problémov a narastajúcej nedôvere k vláde sa zvyšovala spoluúčasť občanov na zapojení sa do správy vecí verejných. Dnes je aktívne zapájanie verejnosti v USA prirodzenou súčasťou plánovacích a rozhodovacích procesov ¹

Na tomto príklade si môžeme všimnúť, že jednou z prvotných motivácií občanov pre zapájanie sa do vecí verejných a do rozhodovacích procesov je aj vlastná vnútorná nespokojnosť s existujúcim systémom. V danom období išlo predovšetkým o rezonujúce silné sociálne problémy v spoločnosti (migrácia obyvateľstva, triedne rozdiely, rasové problémy, vysoká nezamestnanosť a iné), v určitej forme spojené s nedostatkom (napríklad materiálnym, alebo hodnotovým).

Podobný proces decentralizácie štátnej moci prebiehal po páde tzv. železnej opony aj na Slovensku a v krajinách bývalého východného bloku.

1.2. Komunitné plánovanie v kontexte spoločenských zmien na Slovensku po roku 1989

Slovensko sa od roku 1989 muselo vysporiadať so zásadnými spoločenskými a politickými zmenami. Prvé demokratické voľby, ktoré sa konali 23. a 24. novembra 1990, vytvorili podmienky pre rozvoj demokracie a pre obnovu a podporu občianskych aktivít. Na obce a mestá (ďalej v texte budeme používať pre obce aj mestá súhrnný pojem „obec“) prešli práva

¹ zdroj internet: Willis A., Effective Use of Citizen Participation in Planning Decision-making Processes., 2011.

a povinnosti v oblastiach vymedzených v zákone o obecnom zriadení č. 369/1990 Z. z. a zákona č. 518/1990 Z. z. o prechode zakladateľskej alebo zriaďovateľskej funkcie národných výborov na obce, ústredné orgány štátnej správy a orgány miestnej štátnej správy.

Samosprávy od samotného vzniku bojovali s problémami, ktoré spočívali v nesúlade medzi vymedzením politickej samostatnosti a ekonomickými možnosťami pre vlastný rozvoj.

Kľúčovým nástrojom zmien v organizácii štátu a verejnej správy sa stala decentralizácia vo všetkých jej úrovniach – v politickej decentralizácii, decentralizácii kompetencií a v decentralizácii financií (Viktor Nižňanský, Decentralizácia na Slovensku, Úrad vlády Slovenskej republiky, Kancelária splnomocnenca vlády SR pre decentralizáciu verejnej správy, str. 9).

Zmenil sa politický charakter štátu z totalitného na demokratický režim. Zmenila sa organizácia štátu a fungovanie verejnej správy. V rokoch 2002–2004 prebehol na Slovensku proces prenosu kompetencií z úrovne štátu na úroveň obcí a samosprávnych krajov. Zákon č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky určil, že v rámci plnenia originálnych kompetencií zabezpečujú obce a samosprávne kraje plnenie svojich úloh z vlastných rozpočtov a na prenesený výkon štátnej správy im poskytnú štát prostriedky zo štátneho rozpočtu.

Nové kompetencie prispeli k napĺňaniu princípu subsidiarity², posilnili obce a samosprávne kraje v oblasti autonómnosti a nezávislosti v rámci svojho rozhodovania. Územná samospráva sa stala zodpovednou za rozvoj a zabezpečovanie verejných služieb pre svojich obyvateľov. Štát súčasne vytvoril podmienky na zmeny v oblasti financovania miestnych a regionálnych samospráv. V rámci procesu tzv. fiškálnej decentralizácie boli na úroveň obcí a samosprávnych krajov, po prenose kompetencií, prenesené aj financie.

² Princíp subsidiarity (vzájomnej podpory) zdôrazňuje právo a povinnosť (jednotlivca) vlastnej zodpovednosti a svojpomoci. Princíp subsidiarity predpokladá, že nadriadené spoločenstvá rešpektujú iniciatívu podriadených skupín a jednotlivých členov. Rozdelenie kompetencií v štáte a v spoločnosti sa vykoná tak, že prioritu majú v prvom rade najmenšie spoločenstvá a inštitúcie ako rodina, dobrovoľnícke a svojpomocné aktivity a skupiny, obec a pod. Správne použitie princípu subsidiarity je najlepším prostriedkom proti centralistickým tendenciám. Zjednodušene sa dá povedať, že princíp subsidiarity je kľúčovým prvkom decentralizácie.

Decentralizácia a s ňou spojené reformy boli zároveň nástrojom na zmenu postoja verejnosti k štátu a uvedomenie si, že štát je nielen inštitúciou so zákonodarnou, výkonnou a súdnou mocou, ale predovšetkým politické spoločenstvo jeho občanov. Všetky tieto zmeny napomáhali vytvárať priestor pre vyššiu mieru angažovanosti a účasti občanov na správe vecí verejných na úrovni štátu, ako aj vo svojej komunite. Cieľom decentralizácie je demokratická spoločnosť/štát, kde verejná správa flexibilne a adresne reaguje na potreby a požiadavky občanov, vrátane tých najzraniteľnejších skupín.

Ústava Slovenskej republiky hovorí, že štátna moc pochádza od občanov, ktorí ju vykonávajú prostredníctvom svojich volených zástupcov alebo priamo (prvá hlava, prvý oddiel, čl. 12). Podľa Ing. Viktora Nižňanského PhD., ktorý bol v rokoch 1999 – 2001 splnomocnenec vlády SR pre reformu verejnej správy a v rokoch 2002 – 2006 splnomocnenec vlády SR pre decentralizáciu, „hlavným cieľom stratégie reformy verejnej správy preto bolo navrhnúť také riešenie, ktorým sa posilní ústavné právo občanov vplývať na štátnu moc a posilní sa postavenie priamo volených zástupcov občanov na miestnej úrovni verejnej správy.“

Nižňanský na základe svojich skúseností konštatuje, že na presadenie takto komplexnej systémovej zmeny je potrebná vízia, odvaha a politická vôľa, systém sám o sebe sa zmene bráni. Paradoxne, bez aktívneho vstupu štátu a presvedčenia o správnosti decentralizácie, sa decentralizácia urobiť nedá. Decentralizácia verejnej správy súčasne priniesla nové nároky a požiadavky, zmenšila vplyv a moc centrálnej vlády a prerozdělila prístup k financiam, o ktorých dovtedy rozhodoval výlučne štát. Decentralizácia môže byť problémom nielen pre centrálnu vládu, ale aj pre samosprávu. Podľa Nižňanského mnohí predstavitelia samosprávy decentralizáciu chápali viac ako presun peňazí do obcí a samosprávnych krajov a nie ako presun zodpovednosti za plnenie nadobudnutých kompetencií, čo sa naplno prejavilo v rámci poskytovania a zabezpečovania sociálnych služieb svojim občanom.

Vláda Slovenskej republiky sa vo svojom programovom vyhlásení (uznesenie č. 788 z 18. novembra 1998), zaviazala: „modernizovať fungovanie demokratického štátu, vnieŕ do spoločnosti úsilie o spravodlivosť, slobodu, zodpovednosť, solidaritu, vládu zákona, poctivosť,

rešpekt pred deľbou moci, podporu iniciatívy a aktivity ľudí“. Súčasne boli tieto záväzky nevyhnutným predpokladom pre umožnenie vstupu Slovenskej republiky do EÚ, NATO a OECD. Nižňanský vo svojich publikáciách opisuje, že splnenie záväzkov vyplývajúcich z tohto programového vyhlásenia si vyžaduje výkonnú, efektívnu a flexibilnú verejnú správu, ktorá sa orientuje na službu verejnosti a realizáciu rôznych foriem decentralizácie. Okrem prenesenia právomocí na územnú samosprávu, prenesenie právomocí a zodpovednosti z centrálnej úrovne orgánov štátnej správy na miestne orgány štátnej správy (od 1.10.2013 sa stali miestnymi orgánmi štátnej správy okresné úrady) bolo potrebné pristúpiť k privatizácii, k podpore súkromného vlastníctva a rozvoja súkromného sektora, ale taktiež nájsť funkčný model ďalšieho delegovania povinností verejnej správy na mimovládne inštitúcie. Vnímame, že nastavenie optimálnej spolupráce verejnej správy a mimovládneho sektora zostala jednou z nedokončených úloh do budúcnosti. Synergia v takomto partnerstve je dôležitou časťou k posilneniu demokracie v štáte a súčasne dôvery občanov k existujúcemu právnemu systému, ale zároveň plní určitú formu kontroly spravovania vecí verejných v prospech občanov.

1.3. Komunitné plánovanie a jeho súčasná legislatívna úprava

Takmer všetky komunitné plány, s ktorými experti pri tvorbe tohto dokumentu pracovali, obsahovali vo svojich úvodoch odkazy na strategické dokumenty na úrovni štátu, národné koncepcie, ako aj regionálne a miestne strategické dokumenty, z ktorých mnohé sa oblasti sociálnych služieb priamo alebo nepriamo týkali. Bolo teda možné sa domnievať, že jednotliví spracovatelia komunitných plánov boli s uvedenými strategickými dokumentami oboznámení a v komunitných plánoch sa o tieto dokumenty opierali. Naše zistenia poukazujú na to, že aj keď komunitné plány odkazy na koncepčné materiály obsahovali, vo väčšine prípadov sa jednalo o prevzaté texty a komunitné plány neobsahovali prepojenia na tieto koncepčné a strategické dokumenty. Z toho dôvodu považujeme za dôležité venovať v tejto publikácii pozornosť tomu, k akým koncepčným a strategickým materiálom na národnej úrovni sa môžu komunitné plány vzťahovať a prečo.

Tak, ako je pre prípravu a samotnú tvorbu komunitného plánu nevyhnutné mať podrobne zmapovanú komunitu čo sa týka demografických dát, lokálnych či regionálnych špecifik, je rovnako dôležité poznať aj ukotvenie jednotlivých skupín obyvateľov v strategických dokumentoch štátu. Spracovateľovi komunitného plánu to pomôže identifikovať ohrozené skupiny obyvateľov komunity, aktuálne akčné plány ale aj konkrétne opatrenia, ktoré sa tej ktorej skupiny občanov týkajú. Pre lepšie zorientovanie sa v systéme strategických dokumentov a sme vybrali tie, ktoré sa týkali skupín obyvateľov, ktorých obce identifikujú ako prijímateľov opatrení svojich sociálnych politík

Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím

Z ľudsko-právneho hľadiska osobám so zdravotným postihnutím prináležia všetky základné ľudské práva a slobody, ktoré sú garantované medzinárodnými zmluvami o ľudských právach. Napriek tomu čelia diskriminácii na základe ich zdravotného postihnutia. Preto bolo potrebné vytvoriť samostatný dohovor na ochranu ich práv, ktorý by prinútil zmluvné štáty prijať aktívne opatrenia na predchádzanie diskriminácie na základe zdravotného postihnutia a odstránenie existujúcich prekážok, ktoré bránia osobám so zdravotným postihnutím ich plnému a účinnému zapojeniu do života spoločnosti na rovnakom základe s ostatnými.

Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím je medzinárodným záväzným dokumentom, ktorého cieľom je v zmysle článku 1 „presadzovať, chrániť a zabezpečovať plné a rovnaké využívanie všetkých ľudských práv a základných slobôd všetkými osobami so zdravotným postihnutím a podporovať úctu k ich prirodzenej dôstojnosti“.

Dohovor formuluje právny rámec pre uplatňovanie ľudských práv osôb so zdravotným postihnutím, pričom zmluvné strany sú zodpovedné za nastavenie systémových procesov, ktoré budú presadzovať, ochraňovať a monitorovať jeho uplatňovania .

S dohovorom bol prijatý aj Opčný protokol, ktorý upravuje možnosť podávania oznámení občanmi pri porušení ustanovení vyplývajúcich z dohovoru zo strany zmluvného štátu.

Väzba na proces komunitného plánovania je jednak priama (súlady so záväzkom prijímať opatrenia na predchádzanie diskriminácie na základe zdravotného postihnutia a odstránenie existujúcich prekážok, ktoré bránia osobám so zdravotným postihnutím ich plnému a účinnému zapojeniu do života spoločnosti na rovnakom základe s ostatnými), ako aj nepriama (konceptné a strategické dokumenty na národnej úrovni sa k Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím vzťahujú).³

Národné priority rozvoja sociálnych služieb SR na roky 2021 - 2030

Základný pilier uplatňovania ľudsko-právnej dimenzie sociálnych služieb stavia na záväzkoch vyplývajúcich z ratifikovaných dohovorov OSN či európskych dokumentov. Národné priority rozvoja sociálnych služieb sú hodnotovo a obsahovo koordinované aj s Víziou a stratégiou rozvoja Slovenska do roku 2030 – dlhodobá stratégia udržateľného rozvoja Slovenskej republiky – Slovensko 2030, ktorou sa budú naplňovať národné záväzky vyplývajúce z OSN Agendy 2030. Hodnotová a obsahová prepojenosť je zabezpečená aj voči ďalším programovým dokumentom, ktoré sa pre ďalšie obdobie pripravovali súbežne s prácami na tomto dokumente (napr. programovanie v oblasti podpory životných podmienok osôb so zdravotným postihnutím, v oblasti aktívneho starnutia, prevencie a ukončovania bezdomovectva či deinštitucionalizácie systému sociálnych služieb).

Národné priority rozvoja sociálnych služieb Slovenskej republiky na roky 2021 – 2023 stanovujú tieto štyri priority:

Národná priorita 1: Prechod z inštitucionálnej na komunitnú starostlivosť a podporu s cieľom zabezpečenia dostupnosti rôznorodých sociálnych služieb komunitného charakteru v súlade s potrebami cieľových skupín sociálnych služieb

Národná priorita 2: Zavedenie systému integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti

³ <https://www.mpsvr.sk/files/slovensky/uvod/legislativa/socialna-pomoc-podpora/dohovor-osn-pravach-osob-so-zdravotnym-postihnutim-opcny-protokol-sk-aj.pdf>

Národná priorita 3: Podpora prepájania sociálnych služieb a neformálnej (najmä rodinnej) starostlivosti ako súčasť systému starostlivosti o osoby odkázané na pomoc inej fyzickej osoby

Národná priorita 4: Podpora kvality sociálnych služieb

Vo vzťahu k procesu komunitného plánovania tento dokument definuje predpoklady rozvoja sociálnych služieb, medzi ktoré patrí:

1. zabezpečenie finančnej aj personálnej udržateľnosti rozvoja sociálnych služieb,
2. prepájanie sociálnych s inými verejnými službami v rámci podpory sociálnej inklúzie zraniteľných jednotlivcov, rodín, skupín či komunít alebo
3. vytvorenie strategického rámca sociálnych služieb do roku 2030.

Pre proces komunitného plánovania sociálnych služieb predstavuje tento dokument základný rámec a venovať mu pozornosť je dôležité aj preto, lebo obce v prípade prvých dvoch predpokladov rozvoja sociálnych služieb figurujú ako zodpovedné subjekty, v prípade posledného z uvedených predpokladov ako participujúce subjekty.

Národné priority rozvoja sociálnych služieb SR na roky 2021 - 2030

Slovenská republika je jednou z krajín, ktoré sa pripojili k trendu systematického odstraňovania dôsledkov už prekonaného inštitucionálneho modelu poskytovania sociálnych služieb a náhradnej starostlivosti, ktorého hlavnými znakmi bola izolácia a segregácia prijímateľov a poskytovanie sociálnych služieb a vykonávanie náhradnej starostlivosti v prostredí, v ktorom záujem a potreby inštitúcie prevažovali nad záujmami a potrebami prijímateľov (inštitucionálna kultúra).

Deinštitucionalizácia je súčasťou politiky štátu od roku 2011, kedy bola vládou schválená Stratégia deinštitucionalizácie systému sociálnych služieb a náhradnej starostlivosti.

Tento dokument definuje prechod z inštitucionálnej na komunitnú starostlivosť ako „proces dlhodobej a zásadnej zmeny systému, ktorého víziou a cieľom je vytvorenie a zabezpečenie podmienok pre nezávislý a slobodný život všetkých občanov, odkázaných na pomoc spoločnosti, v prirodzenom sociálnom prostredí komunity, s dostupnou a koordinovanou sieťou verejných služieb rešpektujúc princípy ľudských práv a rovnosť príležitostí v kontexte

individuálnych potrieb prijímateľov“ a deinštitucionalizáciu považuje za jeden zo základných prostriedkov tohto procesu.

Vo vzťahu ku komunitnému plánovaniu je tento dokument dôležitý najmä preto, lebo proces deinštitucionalizácie predstavuje tak proces transformácie pobytových služieb s inštitucionálnou kultúrou (napríklad domovy sociálnych služieb alebo zariadenia pre seniorov) ako aj proces rozvoja nových komunitných služieb či už terénnych (napríklad opatrovateľská služba alebo podpora samostatného bývania) alebo ambulantných (napríklad denné centra alebo stacionáre).

Koncepcia zabezpečovania vykonávania opatrení v zariadeniach sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately na roky 2021 – 2025. Plán Deinštitucionalizácie.

Koncepcia je konkrétnym plánovacím dokumentom na naplnenie Stratégie deinštitucionalizácie sociálnych služieb a náhradnej starostlivosti v Slovenskej republike v časti náhradnej starostlivosti. 4

K procesu komunitného plánovania sa vzťahuje predovšetkým svojim zameraním na podporu ambulantnej a terénnej formy odbornej práce pre deti a rodiny, ktoré patria medzi zraniteľné skupiny obyvateľstva a sú jednou z cieľových skupín, na ktoré sú komunitné plány obcí zamerané.

Stratégia dlhodobej starostlivosti v Slovenskej republike (Integrovaná sociálno-zdravotná starostlivosť).

Tento dokument vytvára strategický rámec pre prepájanie poskytovania sociálnych služieb a zdravotnej starostlivosti s cieľom koordinovaného prístupu pri poskytovaní pomoci a podpory predovšetkým seniorom, osobám so zdravotným postihnutím, osobám s chronickým

4 https://www.upsvr.gov.sk/zariadenia-socialnopravnej-ochrany-deti-a-socialnej-kurately/detske-domovy/dokumenty.html?page_id=143942

ochorením a osobám odkázaným na dlhodobú pomoc inej osoby pri zvládaní každodenných aktivít. 5

Vláda Slovenskej republiky schválila Stratégiu dlhodobej starostlivosti v Slovenskej republike uznesením č. 546 z 29. septembra 2021.

Hlavnými cieľmi stratégie dlhodobej starostlivosti sú:

1. Funkčné prepojenie sociálnej a zdravotnej starostlivosti
2. Spravodlivo a systematicky posúdená miera zdravotného postihnutia a potreby starostlivosti
3. Ponuka služieb následnej, dlhodobej a paliatívnej starostlivosti zohľadňujúca preferencie ľudí s potrebou starostlivosti, ich ľudské práva vrátane podpory zotrvania v prirodzenom a komunitnom prostredí
4. Systém financovania, ktorý zohľadňuje preferencie odkázanej osoby, podporuje rozvoj komunitnej starostlivosti a podporuje nábor personálu
5. Funkčný dohľad a garantovaná kvalita sociálnej starostlivosti.

Vo vzťahu ku komunitnému plánovaniu je tento dokument dôležitý najmä preto, lebo v dôsledku demografického vývoja a predlžovania veku dožitia a v dôsledku nepriaznivého vývoja zdravotného stavu populácie pribúda počet obyvateľov, ktorí dlhodobú sociálno-zdravotnú starostlivosť potrebujú, alebo potrebovať v budúcnosti budú. Zahrnutie dlhodobej sociálno-zdravotnej starostlivosti do plánovania rozvoja sociálnych služieb v obci, meste alebo na úrovni mikroregiónu je preto nevyhnutnosťou.

Národný program aktívneho starnutia na roky 2021 – 2030

Tento strategický dokument sa opiera o rozvojový cieľ uvedený v Madridskom medzinárodnom akčnom pláne o starnutí z roku 2002, ktorý uznáva, že osoby by mali mať so zvyšujúcim sa

5 <https://www.employment.gov.sk/files/sk/rodina-socialna-pomoc/socialne-sluzby/strategia-dlhodobej-starostlivosti-sr/strategia-dlhodobej-starostlivosti-sr-sept-2021.pdf>

vekom možnosť aktívne sa zúčastňovať na hospodárskom, sociálnom, kultúrnom a politickom živote spoločnosti. 6

Dôležitým prvkom, ktorý prierezovo spája jednotlivé ciele a opatrenia v národnom programe a reaguje na súčasné výzvy vyplývajúce z prebiehajúcich demografických zmien, je koncept aktívneho starnutia, ktorého cieľom je podľa Svetovej zdravotníckej organizácie podpora kvality života ľudí v priebehu ich starnutia.

Pod aktívnym spôsobom starnutia rozumieme participáciu starších ľudí v rôznych oblastiach života a v spoločnosti, v osobnom a rodinnom živote, na trhu práce a vo verejnom živote.

Tento prístup k starnutiu prispieva k zvyšovaniu kvality ich života v oblasti zdravia, osobnej autonómie a možnosti viesť nezávislý život a rozhodovať o sebe, ako aj k predĺženiu doby dožitia a prežitia života v zdraví.

Národný program aktívneho starnutia na roky 2021 - 2030 obsahuje viac ako 80 opatrení v deviatich doménach - oblastiach podpory aktívneho starnutia. Medzi opatreniami na podporu aktívneho starnutia sú aj také, ktorých významným aktérom sú práve samosprávy a to robí tento dokument dôležitým pre obce vo vzťahu ku komunitnému plánovaniu. Patria medzi ne napríklad tieto:

- upevňovanie dobrých medzigeneračných rodinných vzťahov ako základu fungovania rodiny a plnenia jej úloh v rodinnom životnom cykle,
- vytvorenie podmienok pre zotrvávanie starších osôb v domácom prostredí so zabezpečenou podporou domácej neformálnej starostlivosti,
- podpora neformálne opatrujúcich osôb (edukácia pre zabezpečovanie kvalitnej starostlivosti a udržiavania vlastného zdravia),
- podpora rozvoju komunitných sociálnych služieb a zámerov transformácie a deinštitucionalizácie sociálnych služieb,

6 <https://www.employment.gov.sk/sk/uvodna-stranka/aktivne-starnutie/narodny-program-aktivneho-starnutia/>

- podpora denných centier,
- aktívna účasť starších ľudí na živote komunity a podpora voľnočasových aktivít ako nástroja seberealizácie a udržiavania ich sociálnych kontaktov,
- podpora architektonickej a finančnej dostupnosti kultúrnych podujatí a aktivít pre staršie osoby (napr. divadlá, múzeá, knižnice, galérie),
- zvýšenie participácie starších ľudí v dobrovoľníckych programoch.

Národný program rozvoja životných podmienok osôb so zdravotným postihnutím na roky 2021 – 2030 ⁷

Cieľom vytvorenia a prijatia tohto dokumentu bolo vytvorenie podmienok pre implementáciu Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím prostredníctvom zabezpečenia prepojenosti a kompatibility stanovených opatrení.

Národný program sa zameriava na zvýšenie prístupnosti v rôznych oblastiach. V sociálnej oblasti podporuje prechod z inštitucionálnej na komunitnú starostlivosť a podporu sociálneho začleňovania, rozvoj sociálnej služby sprostredkovanie osobnej asistencie a podpora samostatného bývania, zjednotenie posudkového systému pre osoby so zdravotným postihnutím, implementáciu nástrojov podpory a pomoci zameraných na zvýšenie zamestnateľnosti a zamestnanosti občanov so zdravotným postihnutím

V rámci procesu plánovania rozvoja sociálnych služieb odporúča zintenzívniť spoluprácu medzi zástupcami štátnej správy, regionálnej a lokálnej samosprávy a poskytovateľmi sociálnych služieb s cieľom podpory a rozvoja služieb v komunite.

⁷ https://www.komisarprezdravotnepostihnutych.sk/getmedia/f5d309c8-6eaa-48f9-b590-ef7d776ddfd7/Material_NPRZPOZP_2021-2030.aspx

Vo vzťahu k procesu komunitného plánovania vytvára základný rámec v oblasti podpory pre osoby so zdravotným postihnutím a predstavuje tiež prepojenie s Dohovorom OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím.⁸

Stratégia rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030

Tento rámcový strategický dokument definuje priority smerovania verejných politík za účelom dosiahnutia viditeľnej zmeny v oblasti rovnosti a začleňovania Rómov. Určené boli štyri prioritné oblasti - zamestnanosť, vzdelanie, zdravie a bývanie, ktoré budú podliehať systému pravidelného európskeho a vnútroštátneho hodnotenia. Osobitný dôraz sa v oblasti priorit venuje nediskriminácii a zintenzívneniu intervencií v boji s proti rómskym rasizmom.

Ide o súbor východísk a cieľov, ktoré majú viesť k zastaveniu segregácie rómskych komunít a k pozitívnemu obratu v sociálnom začleňovaní Rómov, k zmene postoja spoločnosti a zlepšenia spolužitia, ako aj k nediskriminácii.

K Stratégii boli spracované aj Akčné plány na roky 2022-2024, s ktorých prípravou sa začalo ešte v roku 2021. Ich obsahom sú konkrétne opatrenia a aktivity v tematických oblastiach a to vrátane finančného vyčíslenia, ktoré bude potrebné na dosiahnutie stanovených cieľov implementovať v praxi. Tvorba akčných plánov bola realizovaná participatívnym spôsobom, za účasti štátnych inštitúcií, mimovládnych a neziskových organizácií, akademickej obce a zástupcov miestnej a regionálnej samosprávy. Koordinátorom a gestorom samotnej Stratégie 2023 je Splnomocnenec vlády Slovenskej republiky pre rómske komunity.

Vo vzťahu ku komunitnému plánovaniu je tento dokument dôležitý najmä preto, lebo rómske komunity sú jednou zo zraniteľných skupín, na ktoré sú komunitné plány zamerané. Stratégia môže byť nielen inšpiráciou vo vzťahu k opatreniam na zlepšenie životnej situácie rómskych

8

https://www.romovia.vlada.gov.sk/site/assets/files/1113/strategia_2030.pdf?csrt=3078934461373657792

komunit, ale aj kľúčovým referenčným dokumentom pre proces komunitného plánovania vo vzťahu k rómskym komunitám.

Národná koncepcia prevencie a ukončenia bezdomovectva na rok 2023 až 2030

Koncepcia vo všeobecnosti konštatuje, že „v dôsledku nedostatočnej fyzickej, ale aj cenovej dostupnosti bývania, ako aj nedostatku cenovo dostupných nájomných bytov, nízkopríjmové skupiny obyvateľstva (ľudia vo vyššom veku, jednorodičovské rodiny, dlhodobo nezamestnaní, viacdtné rodiny, ľudia s nízkym príjmom či žijúci v generačnej chudobe a pod.) čelia vážnym problémom pri zabezpečení a udržaní stabilného a dôstojného bývania.“⁹

Cieľom koncepcie je nastavenie integrovaného prístupu, ktorý je kombináciou prevencie, odstránenia príčin bezdomovstva, prístupu k dlhodobému bývaniu a poskytovania podporných služieb.

Pre proces komunitného plánovania je táto oblasť dôležitá preto, lebo nedostupnosť verejného cenovo dostupného a primeraného nájomného bývania pre rôzne skupiny obyvateľstva (určeného aj na sociálne bývanie) je na Slovensku dlhodobo neriešeným problémom. Vzhľadom na ceny nehnuteľností, podmienok na získanie a splácanie hypotéky, výšku nájomov a rast cien energií narastá počet ľudí, pre ktorých je náročné si primerané bývanie zaobstarať a udržať.

Keďže právo na bývanie (ako súčasť práva na dôstojnú životnú úroveň) patrí medzi základné ľudské práva, je kľúčové vytvárať systémové predpoklady a podmienky, ktoré zabezpečia obyvateľom prístup k primeranému bývaniu.

Migračná politika Slovenskej republiky s výhľadom do roku 2025

Cieľom migračnej politiky je v súlade s národnými záujmami a medzinárodnými záväzkami SR vytvárať podmienky v oblasti legálnej migrácie so zreteľom na priority, potreby a schopnosti prijímania cudzincov, vrátane ich integrácie do spoločnosti.

⁹ <https://ivpr.gov.sk/slovensko-ma-po-prvykrat-koncepciu-prevencie-a-ukoncovania-bezdomovectva/>

Migračná politika presadzuje taký rozmer regulovanej pracovnej mobility, ktorá bude predchádzať spoločenským, ekonomickým a environmentálnym napätiam a bude vychádzať z dôrazu na zachovanie bezpečnosti SR a práv občanov SR, ako aj práv cudzincov zdržiavajúcich sa na území SR. 10

Za jednotlivé oblasti migračnej politiky zodpovedajú v rámci svojich kompetencií jednotlivé orgány štátnej správy. Realizácia migračnej politiky je však založená na koordinovanom postupe nielen príslušných štátnych orgánov, ale aj orgánov miestnej štátnej správy a samosprávy, pričom predpokladá aj široké zapojenie medzinárodných organizácií, občianskeho, súkromného a akademického sektora, ako aj komunit migrantov, s ohľadom na národný, regionálny a medzinárodný kontext.

Strategický rámec starostlivosti o zdravie pre roky 2014 – 2030

Cieľom tohto strategického dokumentu je v strednodobom a dlhodobom horizonte určovať smerovanie štátnej politiky zdravia na Slovensku. 11 Dokument je v súlade s rámcom WHO Zdravie 2020, zameranom na štyri prioritné oblasti:

1. investícia do zdravia počas celého životného cyklu a vytváranie možností pre posilňovanie zodpovednosti obyvateľov za zdravie,
2. riešenie najväčších zdravotných výziev v regióne: neprenosných a prenosných ochorení,

10 <https://www.employment.gov.sk/files/sk/uvodna-stranka/informacie-cudzincov/dokumenty/migracna-politika-slovenskej-republiky-vyhladom-do-roku-2025-nove-znenie-vlastnymat.pdf>

11 https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjD5LKP8OL_AhVVSfEDHQnnACQQFnoECBEQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.health.gov.sk%2FZdroje%3F%2FSources%2FSekcie%2FIZP%2FAktualizacia-strategicky-ramec-starostlivosti-o-zdravie-2014-2030.pdf&usg=AOvVaw1sIroY8CZaONpuywTAAMM8&opi=89978449

3. posilňovanie zdravotných systémov, posilňovanie kapacít verejného zdravotníctva a pripravenosti, surveillance a schopnosti reagovať na núdzové situácie,
4. vytvorenie zdravých komunít a podporného prostredia pre zdravie ľudí.

Vo vzťahu ku komunitnému plánovaniu sú pre obce dôležité predovšetkým prvá a štvrtá prioritná oblasť, týkajúce sa vytvárania zdravých komunít a posilňovania zodpovednosti obyvateľov za zdravie. Napriek tomu, že tieto oblasti zdanlivo prekračujú rámec oblasti sociálnych služieb, by mali byť dôležitou súčasťou priorit a opatrení komunitného plánu obce.

Celoštátna stratégia rovnosti žien a mužov a rovnosti príležitostí v SR na roky 2021-2027

Cieľom Stratégie 12 je dosiahnuť spravodlivú spoločnosť – spoločnosť, kde je dosiahnutá rovnosť žien a mužov, bez všetkých foriem diskriminácie, násilia a akýchkoľvek škodlivých praktík voči ženám a dievčatám. Stratégia preto vytvára rámec pre činnosť orgánov štátnej a verejnej správy, ako aj ďalšie spolupracujúce subjekty v oblasti rovnosti žien a mužov a nastavuje kľúčové politické ciele a opatrenia na dosiahnutie rovnosti medzi ženami a mužmi. Strategické uchopenie presadzovania rovnosti žien a mužov vychádza z Ústavy SR, primárneho práva Európskej únie a z medzinárodných dokumentov o ľudských právach, ktorými je Slovenská republika viazaná a z nich vychádzajúcich materiálov a dokumentov. Rovnosť žien a mužov bola cielene adresovaná aj v Celoštátnej stratégii rodovej rovnosti na roky 2014-2019 a príslušnom Akčnom pláne rodovej rovnosti na roky 2014-2019. Špecifická pozornosť je stále venovaná riešeniu problematiky násilia na ženách, ku ktorej bol prijatý už tretí Národný akčný plán na elimináciu a prevenciu násilia na ženách na roky 2014-2019.

„Inštitucionálne zabezpečenie rovnosti žien a mužov nie je momentálne pokryté na všetkých úrovniach verejnej správy“, píše sa v Celoštátnej stratégii rovnosti žien a mužov a rovnosti príležitostí v Slovenskej republike na roky 2021 - 2027. „Zároveň nie je za dodržiavanie a implementáciu princípu rovnosti žien a mužov zodpovedný oficiálne žiadny orgán na úrovni

12 <https://www.employment.gov.sk/files/sk/ministerstvo/spolocny-sekretariat-vyborov/vybor-rodovu-rovnost/dokumenty-udalosti/strategia-rovnosti-z-m-2021-27.pdf>

samospráv. Ako výnimku možno chápať zodpovednosti vyšších územných celkov v oblasti domáceho násilia. V súčasnom modeli sú vyššie územné celky zodpovedné za základné systémové financovanie zariadení núdzového bývania pre obeť.“

Stratégia uvádza samosprávy ako jeden zo subjektov, ktorých sa problematika týka a ktoré sú spoluzodpovedné za jej presadzovanie tak v politickej, ako aj v praktickej rovine.

Vízia a stratégia rozvoja Slovenska do roku 2030 - dlhodobá stratégia udržateľného rozvoja Slovenskej republiky – Slovensko 2030

Tento dokument je základným implementačným dokumentom plnenia národných priorít Agendy 2030 pre udržateľný rozvoj OSN v Slovenskej republike. Zároveň plní úlohu Národnej stratégie regionálneho rozvoja SR v zmysle zákona č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja. Jej obsah je v plnom súlade s medzinárodnými záväzkami Slovenskej republiky v oblasti udržateľného rozvoja v jeho ekonomickom, environmentálnom a sociálnom rozmere.

Úlohou dokumentu je nielen premietnuť a konkretizovať priority Agendy 2030 a Európskej zelenej dohody v špecifických podmienkach Slovenska, ale zároveň ako integrovaná rozvojová stratégia má za cieľ rámcovať verejné politiky štátu a rozvojové politiky územných samospráv, t.j. zabezpečiť ich koordináciu, synergiu, stabilitu a efektívnejšie využívanie verejných zdrojov. Slovensko 2030 definuje priority a ciele rozvoja Slovenska v troch integrovaných rozvojových programoch, pokrývajúcich kľúčové oblasti rozvoja: ochrana a rozvoj zdrojov, ich udržateľné využívanie a rozvoj komunít. Tieto programy sú chápané ako prierezové, integrujúce problematiku rôznych rezortov a rôznych úrovní štátnej správy a územnej samosprávy. Reagujú na hlavné výzvy nielen na národnej úrovni, ale berú do úvahy špecifiká regiónov Slovenska.

Koncepcia mestského rozvoja SR do roku 2030

Slovensko Koncepciou mestského rozvoja SR do roku 2030 reaguje na aktuálne globálne dokumenty ako je Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj a Nová urbánna agenda, prijatá na tretej konferencii Organizácie spojených národov (ďalej len „OSN“) o bývaní a udržateľnom rozvoji

miest HABITAT III. Rovnako tak je zosúladená s princípmi formulovanými v Amsterdamskom pakte, ktorý etabloval Urbánnu agendu pre EÚ.

Jednou z rozvojových priorít slovenských miest, ktoré koncepcia spomína, sú aj služby a infraštruktúra, preto uvádzame aj tento dokument ako východiskový pre proces komunitného plánovania.

Nenárokuje si na tomto mieste na kompletný výpočet všetkých strategických a koncepčných materiálov, ktoré sú východiskovými pre proces komunitného plánovania obcí a miest. Z predstavených strategických a koncepčných dokumentov však vyplýva jednoznačný význam obcí, miest, regionálnych samospráv v uvedených sférach, ktoré uvedené koncepcie pokrývajú a ktoré sa dotýkajú tak každodenného života obyvateľstva Slovenska všeobecne, ale osobitne významné miesto plnia samosprávy aj v živote osôb, rodín, skupín obyvateľstva a komunit ocitajúcich sa v zložitých životných situáciách alebo čeliacich rôznym problémom, diskriminácii, obmedzeniam, prekážkam v ich životných dráhach. Vyššie uvedené koncepcie tvoria dôležitý rámec procesu komunitného plánovania.

1.4. Legislatívne ukotveniu komunitného plánovania na úrovni jeho zákonnej úpravy v podmienkach Slovenska.

V ďalšej časti tejto kapitoly sa budeme venovať legislatívnemu ukotveniu komunitného plánovania na úrovni jeho zákonnej úpravy. Implementácia zákona o sociálnych službách preniesla zásady občianskej participácie do kompetencií aktérov tvorby sociálnej politiky na miestnej (komunitnej) úrovni. Výsledkom spojenia aktivít občianskej participácie a predstaviteľov miestnych autorít sú práve vytvorené komunitné plány sociálnych služieb. Tieto dokumenty by mali disponovať víziou, ktorá komunitu aktivizuje a spája a súčasne na ňu nadväzujú reálne stanovené ciele v poskytovaní a zabezpečovaní sociálnych služieb.

Pre obce je spolupráca s partnermi z verejného, neverejného (tretí sektor) a súkromného sektora príležitosťou na spoločné hľadanie riešení, ktoré ľudia potrebujú v konkrétnych

komunitách a ktoré im umožnia z nich benefitovať, čo má priamy vplyv na tvorbu prosperujúcej komunity ako celku.

Komunitné plánovanie sociálnych služieb sa dá teoreticky definovať ako „metóda, ktorou je možné na úrovni obcí alebo krajov plánovať sociálne služby tak, aby zodpovedali miestnym špecifikám a potrebám jednotlivých občanov. Komunitné plánovanie je otvoreným procesom zisťovania potrieb a zdrojov a hľadanie najlepších riešení v oblasti sociálnych služieb“. Komunitné plánovanie „umožňuje rozpracovávať rozvojové materiály pre rôzne oblasti verejného života na úrovni obce i kraja. Postupy a techniky komunitného plánovania je možné použiť pre všetky oblasti verejného života, pretože slúži na to, aby sa dotknuté cieľové skupiny a široká verejnosť mohli vyjadriť a zapojiť do prípravy podkladov pre strategické rozhodnutia obce alebo kraja“. Cieľom procesu komunitného plánovania na lokálnej alebo regionálnej úrovni je zabezpečenie dostupnosti sociálnych služieb na danom území, a to v reflexii na zistený aktuálny stav poskytovania sociálnych služieb a požiadavky obyvateľov, resp. objektívne potreby, ktoré na danom území nie sú naplnené. Komparáciou aktuálneho stavu poskytovania sociálnych služieb s požiadavkami, resp. objektívne nenaplnenými potrebami, prihliadajúc na finančné možnosti konkrétnej obce alebo vyššieho celku, dochádza k vytvoreniu komunitného plánu.

Komunitné plánovanie sociálnych služieb je tak dôležitým nástrojom pre riadenie a koordináciu rozvoja sociálnych služieb v obciach. Prostredníctvom komunitného plánovania obec zabezpečuje, aby tieto služby kopírovali skutočné potreby všetkých obyvateľov komunity. Cieľom je zlepšenie dostupnosti, kvality a diverzity sociálnych služieb, ako aj podpora nezávislosti a samostatnosti miestnych obyvateľov. Keďže finančné, materiálne, ľudské i priestorové zdroje obcí sú vo všeobecnosti limitované, komunitné plánovanie obci pomáha určiť si priority zabezpečovania a rozvoja s výhľadom do budúcnosti.

V súčasnosti sa na Slovensku komunitné plánovanie sociálnych služieb postupne rozvíja a stáva sa dôležitým prvkom pri tvorbe strategických dokumentov obcí, ich akčných plánov a následne pri vypracovávaní projektov a získavaní finančných zdrojov na ich napĺňanie.

1.4.1. Kompetencie k tvorbe koncepčných materiálov v zmysle zákona č. 369/1990 Z. z. o obecnom zriadení a zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách.

Podľa zákona č. 369/1990 Z. z. o obecnom zriadení patrí obstarávanie a schvaľovanie koncepcií rozvoja jednotlivých oblastí života obce medzi základné úlohy obecnej samosprávy. Jednou z týchto oblastí je sféra sociálnych služieb. Charakter plánovania sociálnych služieb na úrovni obcí a vyšších územných celkov bližšie špecifikuje zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o sociálnych službách“).

Od samotného prijatia zákona o sociálnych službách (účinný od 1.1.2009) bolo obciam umožnené v oblasti sociálnych služieb utvárať podmienky na podporu komunitného rozvoja, komunitnej práce a rehabilitácie za účelom predchádzania nepriaznivým sociálnym situáciám a riešenia miestnych sociálnych problémov.

Novela zákona o sociálnych službách (účinná od 1.1.2018) priniesla vo vzťahu k procesu komunitného plánovania sociálnych služieb najmä zadefinovanie jeho obsahu a procesu jeho tvorby. Bolo zavedené viacúrovňové komunitné plánovanie, zahŕňajúce plánovanie na úrovni štátu, regionálnej samosprávy a obcí.

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR má povinnosť vypracovávať a zverejňovať Národné priority rozvoja sociálnych služieb, ktorých cieľom a účelom je pozitívne ovplyvňovať rozvoj sociálnych služieb v Slovenskej republike, a to cestou definovania smerovania sociálnych služieb na národnej úrovni a následne formulovania základných priorít tohto rozvoja a predpokladov na dosiahnutie týchto priorít.

Obec vypracúva a schvaľuje komunitný plán sociálnych služieb na základe Národných priorít rozvoja sociálnych služieb a zohľadňuje v ňom miestne špecifiká a potreby fyzických osôb v oblasti sociálnych služieb, poskytovaných v jej územnom obvode, určuje potreby rozvoja sociálnych služieb, určuje personálne podmienky, finančné podmienky, prevádzkové podmienky a organizačné podmienky na ich zabezpečenie a do 15 dní od jeho schválenia ho predkladá vyššiemu územnému celku, v ktorého územnom obvode sa nachádza.

Vyššie územné celky vypracovávajú a schvaľujú koncepcie rozvoja sociálnych služieb na základe národných priorít a komunitných plánov obcí vo svojom územnom obvode.

Obec je povinná predložiť návrh komunitného plánu sociálnych služieb na schválenie obecnému zastupiteľstvu do šiestich mesiacov od zverejnenia národných priorít rozvoja sociálnych služieb. Vyšší územný celok je povinný predložiť návrh koncepcie rozvoja sociálnych služieb zastupiteľstvu samosprávneho kraja do dvanástich mesiacov od zverejnenia Národných priorít rozvoja sociálnych služieb.

Komunitné plány sociálnych služieb obcí a miest a koncepcie rozvoja sociálnych služieb vyšších územných celkov by mali byť prepojené, inak nebude možné do sociálnych služieb vnieť moment krátkodobého či strednodobého plánovania. Základom plánovania je dôsledná analýza stavu poskytovania sociálnych služieb ale aj analýza požiadaviek obyvateľov územia a prijímateľov sociálnych služieb. Ciele a priority obcí musia vychádzať z demografických dát a skutočnej situácie v území.

Podľa zákona o sociálnych službách komunitný plán sociálnych služieb a koncepcia rozvoja sociálnych služieb obsahujú najmä:

- a) analýzu poskytovaných sociálnych služieb podľa jednotlivých druhov sociálnych služieb, foriem sociálnych služieb a poskytovateľov sociálnych služieb v územnom obvode obce alebo územnom obvode vyššieho územného celku,
- b) analýzu požiadaviek prijímateľov sociálnych služieb a ďalších obyvateľov v územnom obvode obce alebo územnom obvode vyššieho územného celku na rozvoj sociálnych služieb podľa jednotlivých druhov sociálnych služieb, foriem sociálnych služieb a cieľových skupín v územnom obvode obce alebo územnom obvode vyššieho územného celku,
- c) analýzu demografických údajov a sociálnej situácie v územnom obvode obce alebo územnom obvode vyššieho územného celku,
- d) určenie cieľov a priorít rozvoja sociálnych služieb podľa jednotlivých druhov sociálnych služieb, foriem sociálnych služieb a cieľových skupín, vrátane kvantifikácie potrebnej kapacity

týchto služieb, a ak ide o sociálnu službu v zariadení, potrebného počtu miest v jednotlivých druhoch zariadení v územnom obvode obce alebo územnom obvode vyššieho územného celku,

e) časový plán realizácie komunitného plánu sociálnych služieb alebo koncepcie rozvoja sociálnych služieb s určením kapacity jednotlivých druhov sociálnych služieb, foriem sociálnych služieb, a ak ide o sociálnu službu v zariadení, počtu miest v jednotlivých druhoch zariadení, v jednotlivých rokoch v členení na existujúcu kapacitu a kvantifikovanú potrebu navýšenia kapacity tak, aby boli vytvorené podmienky na zabezpečenie dostupnosti sociálnej služby pre obyvateľov obce a vyššieho územného celku, ktorí sú odkázaní na sociálnu službu, vrátane určenia finančných podmienok, personálnych podmienok, prevádzkových podmienok a organizačných podmienok, ktoré vytvára obec, vyšší územný celok a zapojené subjekty na tvorbu a realizáciu komunitného plánu sociálnych služieb alebo koncepcie rozvoja sociálnych služieb,

f) spôsob každoročného vyhodnocovania plnenia komunitného plánu sociálnych služieb alebo koncepcie rozvoja sociálnych služieb,

g) podmienky a spôsob zmeny a aktualizácie komunitného plánu sociálnych služieb alebo koncepcie rozvoja sociálnych služieb.

Obec a vyšší územný celok sú tiež povinné predložiť návrh komunitného plánu sociálnych služieb a návrh koncepcie rozvoja sociálnych služieb na verejnú diskusiu.

Úprava komunitného plánovania prostredníctvom zákona o sociálnych službách zužuje zameranie plánovania v obciach a samosprávnych krajoch len na oblasť sociálnych služieb.

To spôsobuje, že obce a vyššie územné celky v procese komunitného plánovania nereflektujú v dostatočnej miere ostatné aspekty sociálnej pomoci (v rozsahu do 31.12.2008 platného zákona č. 195/1998 Z. z. o sociálnej pomoci, zahŕňajúcom sociálnoprávnu ochranu detí a sociálnu kuratelu, či oblasť kompenzácií dôsledkov zdravotného postihnutia). V procese komunitného plánovania je preto dôležité neopomínať aj aspekty upravené zákonom č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, ktorý vytvára právny základ na:

- dôslednú ochranu práv a záujmov maloletých detí, účelnú, intenzívnu a systematickú pomoc a podporu deťom a rodinám,
- zabezpečenie vhodného náhradného prostredia deťom v prípade, že nie sú vychovávané v prirodzenej rodine,
- efektívne predchádzanie, odstraňovanie príčin vzniku, na zamedzovanie prehlbovania, šírenia a na zabraňovanie opakovania porúch psychického vývinu, fyzického vývinu alebo sociálneho vývinu jednotlivca, skupín a väčších sociálnych celkov.

Komplexnejší pohľad na kompetencie obcí (nie len) vo vzťahu k oblasti plánovania a zabezpečovania sociálnych služieb bol mestám a obciam sprostredkovaný prostredníctvom Manuálu komunitného plánovania sociálnych služieb. Tento materiál bol vypracovaný Inštitútom pre dobre spravovanú spoločnosť. Cieľom manuálu bolo dať obciam k dispozícii postupy aby si vedeli pripraviť komunitný plán bez toho aby si museli objednať externého spracovateľa, ktoré si mnohé, najmä menšie obce z ekonomických dôvodov nemôžu dovoliť. Manuál je aj v súčasnosti dostupný na webovom sídle ZMOS. 13

Komunitné plánovanie sociálnych služieb na Slovensku sa v posledných rokoch stalo na Slovensku aktuálnou témou, s čím súvisí precizovanie podmienok a obsahu komunitných plánov sociálnych služieb v zákone o sociálnych službách.

Čo však naďalej chýba, je:

- spoločná metodika,
- odborná gescia ku komunitnému plánovaniu na všetkých úrovniach (národná, regionálna, miestna)
- systém kontrolných mechanizmov.

V zákone o sociálnych službách sa sprísnil podmienky a nároky na obsah komunitných plánov sociálnych služieb so zámerom zvyšovať ich kvalitu a prínos. Toto opatrenie so sebou však

13 <https://www.zmos.sk/manual-komunitneho-planovania-socialnych-sluzieb--oznam/mid/405616/.html>

prináša aj zvýšenú finančnú náročnosť procesu tvorby komunitného plánu, pričom obce a mestá nemajú zo strany štátu k dispozícii nástroje, ktoré im tieto obligatórne povinnosti pomáhajú plniť.

1.5. Komunitné plánovanie v Českej republike

K našim podmienkam je nám najbližšie Česká republika, kde sa oblasti komunitného plánovania venuje viacero odborníkov zo sociálnej oblasti a štát reflektuje na potreby miestnych a regionálnych samospráv.

Ministerstvo práce a sociálnych vecí Českej republiky (ďalej iba „MPSV ČR“) koncom 90-tych rokov 20. storočia rozhodlo uskutočniť rozsiahlu reformu sociálnych služieb, ktorú podporovala nadviazaná spolupráca s britským Ministerstvom pre medzinárodný rozvoj. Poskytovala možnosť využiť zahraničné skúsenosti a dosiahnuť súlad s požiadavkami na reguláciu sociálnych služieb a praxou v krajinách EÚ. Spolupráca sa realizovala formou česko-britského projektu „Podpora MPSV ČR pri reforme sociálnych služieb“, ktorý prebiehal v rokoch 2000-2003 v 3 moduloch.

V rámci 1. modulu sa overovalo plánovanie sociálnych služieb ako spôsob zabezpečenia dostupnosti a rozhodovania o podobe sociálnych služieb. Z realizácie projektu boli spracované základné východiská komunitného plánovania sociálnych služieb v ČR. Komunitné plánovanie bolo vnímané ako metóda, ktorá umožňuje pracovať na rozvojových materiáloch pre rôzne oblasti verejného života na úrovni obce i kraja, pričom jednotlivé postupy a techniky komunitného plánovania je možné použiť pre všetky oblasti verejného života. Do prípravy podkladov pre strategické rozhodnutia kraja, obce sa mohli zapojiť cieľové skupiny, ako aj široká verejnosť.

Postupne sa, vďaka vzdelávacím aktivitám rôznych organizácií a podpore programov zameraných na plánovanie sociálnych služieb z európskych fondov a z dotačného programu MPSV ČR, plánovanie sociálnych služieb dostalo do povedomia odbornej verejnosti a etablovalo ako pomerne široko používaný koncept pri vytváraní stratégií a určovaní smeru vývoja sociálnych služieb v ČR. K tomu pomohlo aj uzákonenie povinnosti spracovávať

strednodobé plány rozvoja sociálnych služieb na krajskej úrovni a možnosť ich spracovania na úrovni obcí (zákon č. 108/2006 Sb., o sociálnych službách, ve znění pozdějších předpisů).

Skúsenosti a potreby praxe a legislatívne ukotvenie sociálnych služieb vyvolalo potrebu metodického zjednotenia používaných postupov v oblasti plánovania sociálnych služieb. MPSV ČR vyhlásilo v roku 2005 verejnú zákazku na celorepublikový projekt „Zajištění místní a typové dostupnosti sociálních služeb“, ktorého výstupy následne ovplyvnili vývoj a smerovanie komunitného plánovania sociálnych služieb v ČR.

Projekt bol realizovaný v rokoch 2005 – 2007. 14

Stanovil si tieto ciele:

- vytvoriť metodiky pre plánovanie sociálnych služieb, ktoré podporujú spoluprácu triády: užívateľov, zadávateľov a poskytovateľov sociálnych služieb,
- vytvoriť vzdelávacie programy pre plánovanie sociálnych služieb, ktoré budú stáť na princípe triády a budú zahŕňať aj verejnosť,
- vyškolíť lektorov, ktorí budú pripravení poskytovať obciam a regiónom vzdelávacie programy a zabezpečenie metodickej podpory pri plánovaní sociálnych služieb
- spracovať návrh na ďalšie metodické vedenie systému plánovania sociálnych služieb.

Komunitné plánovanie sociálnych služieb založené na participácii pomáha v Českej republike zabezpečiť a rozširovať potrebnú sieť sociálnych služieb na miestnej a regionálnej úrovni. V oblasti komunitného plánovania sociálnych služieb rezonuje u odbornej verejnosti otázka kvality a stanovenia kritérií kvality komunitného plánovania sociálnych služieb.

14 zdroj internet: <https://www.mpsv.cz/verejna-zakazka-na-zajisteni-mistni-a-typove-dostupnosti-socialnich-sluzeb-v-oblasti-komunitniho-planovani-socialnich-sluzeb>

2. REGIONÁLNE ROZDIELY SLOVENSKA AKO VÝCHODISKOVÝ STAV PRE PROCES KOMUNITNÉHO PLÁNOVANIA V SR NA ÚROVNI OBCÍ.

V tejto kapitole sa pozrieme na sociálno-demografické charakteristiky územia Slovenska, ktoré sú významnými faktormi pre porozumenie kontextu komunitného plánovania v SR. Kapitola môže poskytnúť aj inšpiráciu k tomu, ktoré sociálno-demografické ukazovatele vo vzťahu ku komunitnému plánovaniu sú dôležité, a prečo by ich obce mali sledovať.

Na úvod si ukážeme, aké ukazovatele môžu byť dôležité. Ako príklad sme si zvolili organizačnú jednotku štátu – Slovenskej republiky. Budeme sa venovať nielen počtu, ale najmä veľkostnej štruktúre samospráv a ich geografickému rozmiestneniu. Pre komunitné plánovanie je dôležité, aby v prípravnej fáze jeho spracovateľ/spracovateľa pracovali zo základnými demografickými dátami.

Čo sa týka územno-právneho delenia ide o 79 okresov a 8 samosprávnych krajov.

Slovensko je krajinou s výraznou prevahou vidieckych obcí. Obyvateľstvo žijúce na Slovensku žije prevažne (hoci s miernou prevahou) v mestách (53,2 %), zvyšných 46,8 % obyvateľstva žije vo vidieckych obciach.

Na Slovensku je 2 927 obcí. Celkový počet obcí bez mestských častí, vrátane Bratislavy a Košíc ako celku je 2890.

Celkový počet mestských častí: 39 (Bratislava 17, Košice 22)

Celkový počet miest: 141

Celkový počet vidieckych obcí: 2749 (vrátane 3 vojenských obvodov)

Tabuľka č. 1: Štruktúra obcí podľa početnosti

Štruktúra	počet	Percentuálny podiel z celkového počtu 2927
mestá*	139 / 2 927	4,7%
vidiecke obce	2 747 / 2 927	93,9%
mestské časti	39 / 2 927	1,3%
vojenské obvody	3 / 2 927	0,1%

* celkový počet miest je 141 (vrátane Zdroj: http://www.sodbtn.sk/obce/obce_typ_mapa.php

Bratislavy a Košíc). V tejto tabuľke sú ale tieto dve mestá vyňaté a sú znázornené v rámci počtu mestských častí (17 Bratislava, 22 Košice).

Poznámka: Základné delenie je v skutočnosti na Slovensku také, že obce sa delia na mestá (tých je 141) a vidiecke obce (s počtom 2 749). To, či je niektorá obec mestom, určuje jej štatút. Tento udeľuje jednotlivým obciam Národná rada Slovenskej republiky (po splnení podmienok podľa § 22 ods. 1 zákona Slovenskej národnej rady č. 369/1990 Zb. zo 6. septembra 1990 o obecnom zriadení v znení neskorších predpisoch).

O tom, či bude samospráva obcou alebo mestom teda nerozhoduje veľkostné kritérium, ako je tomu v niektorých iných krajinách. Realita na Slovensku je taká, že tu môžeme nájsť aj mestá s veľmi nízkym počtom obyvateľov a na druhej strane vidiecke obce s výrazne vyšším počtom obyvateľov, ako majú tieto mestá. Nasledujúca tabuľka nám zobrazí ako je to s obyvateľstvom žijúcim v jednotlivých typoch obcí.

Tabuľka č. 2: Obyvatelia žijúci v jednotlivých typoch obcí (v roku 2021)

Typ obce	Počet obyvateľov	Percento z 5 449 270 obyvateľov
mestá*	2 193 931	40,3%
vidiecke obce	2 550 618 5 449 270	46,8%
mestské časti	704 543	12,9%
vojenské obvody	178	0,0%

Zdroj: http://www.sodbtn.sk/obce/obce_typ_mapa.php

Na dokreslenie celistvosti informácii uvádzame tabuľku o počte obyvateľov žijúcich v mestách a vidieckych obciach Slovenska. Tieto informácie nám povedia, ako je na tom Slovensko z pohľadu urbanizácie.

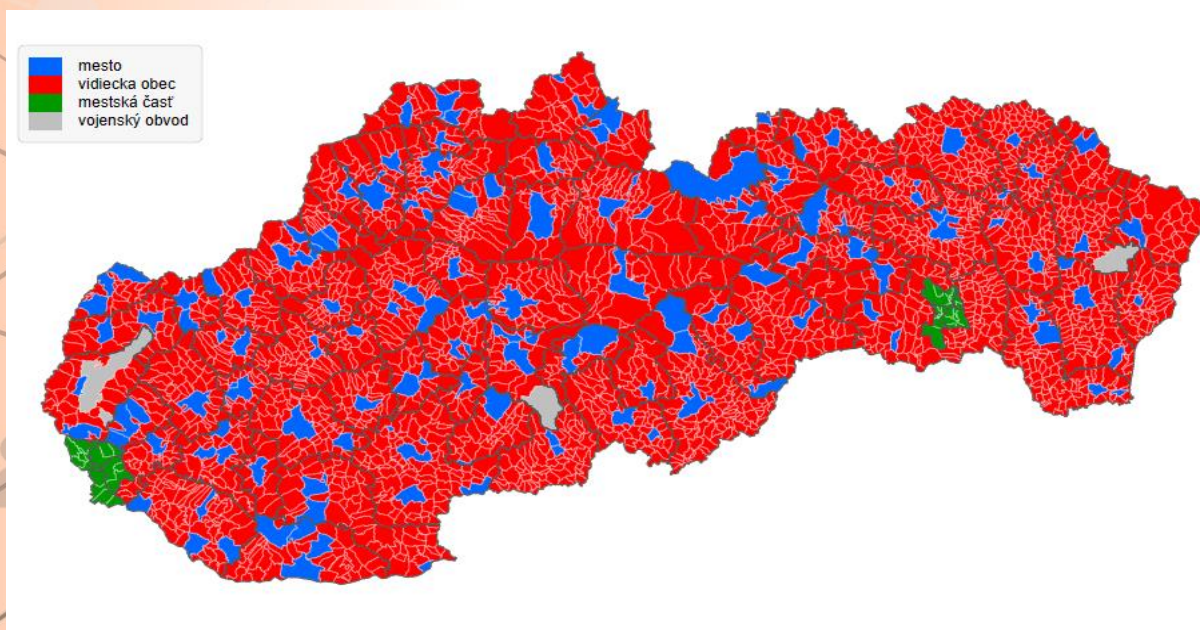
Tabuľka č.3: Obyvatelia žijúci v jednotlivých typoch obcí (v roku 2021) - mestá a mestské časti spolu, vidiecke obce a vojenské obvody spolu (stupeň urbanizácie SR)

Typ urbanizácie	Počet žijúcich obyvateľov	Percento z 5 449 270 obyvateľov	
mestá	2 898 474	53,2%	
vidiecke obce	2 550 796	46,8%	

Zdroj: http://www.sodbtn.sk/obce/obce_typ_mapa.php

Na už vyššie uvedené dáta sa môžeme pozrieť aj na nasledovných mapách. Podľa farebnosti vidíme oblasti, kde sa nachádzajú mestá a kde vidiecke obce, ako aj to, že na Slovensku máme len dve oblasti, kde sa nachádzajú mestské časti. Ide o Košice a hlavné mesto SR Bratislavu

Mapa č. 1: Rozdelenie územia SR: mestá, mestské časti a vidiecke obce

Dostupné na: http://www.sodbtn.sk/obce/obce_typ_mapa.php

Slovensko je geograficky a priestorovo veľmi členitá krajina. Z pohľadu sociálno-demografických charakteristík ide taktiež o výrazné nerovnosti, ktoré ovplyvňujú život nielen celej spoločnosti ale najmä regiónu a konkrétnej lokality.

Vybrali sme si niektoré jednotky, na ktoré chceme upriamiť pozornosť, nakoľko môžu mať pre komunitné plánovanie význam a spracovateľ/spracovatelia komunitného plánu by mali s nimi vedieť pracovať a zohľadniť ich ako základné východiskové informácie svojho komunitného plánu.

Práve sociálno-demografické charakteristiky obyvateľstva sú východiskom poznania, ktoré je možné použiť pri plánovaní služieb a to bez ohľadu na to, či budeme hovoriť o plánovaní sociálnych služieb (v zmysle zákone o sociálnych službách), alebo budeme o hovoriť o službách v širšom slova zmysle, teda ako o verejných službách miestnych samospráv pre obyvateľstvo.

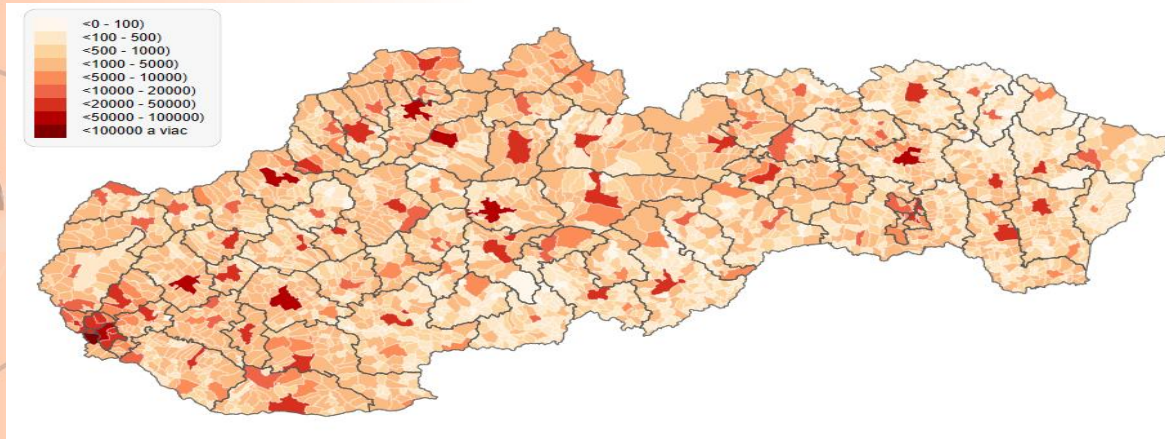
Práve služby využíva predovšetkým obyvateľstvo v poproduktívnom a predproduktívnom veku, obyvateľstvo sociálne slabé alebo občania so zdravotným znevýhodnením.

V mnohých prípadoch ide o kumulované znevýhodnenia týchto skupín obyvateľov alebo inak zraniteľné skupiny obyvateľstva.

Na mape č. 2 je znázornená hustota obyvateľstva slovenských obcí a miest. Z mapy vidieť zastúpenie miestnych samospráv rôznej veľkosti (čo sa počtu obyvateľov týka) naprieč Slovenskom a možno na základe nej poukázať na značnú prevahu samospráv s menším počtom obyvateľov/s menšou hustotou osídlenia.

Slovensko je označované za tzv. „vidiecku“ krajinu. Tu je potrebné poznamenať, že na Slovensku neprišlo v priebehu desiatich rokov k výraznému nárastu obyvateľov a je preto zrejmé, že tak ako dochádza k zvýšeniu počtu obyvateľov v niektorých lokalitách, tak na iných miestach prichádza doslova a do písmena k vysídľovaniu.

Mapa č. 2: Počet obyvateľov miestnych samospráv (SODB 2021)

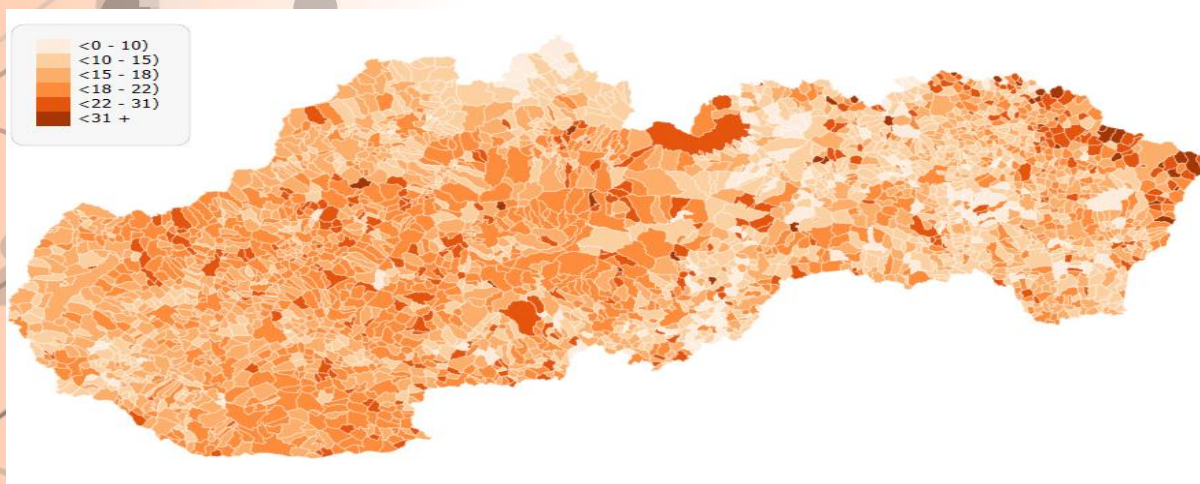
Dostupné na: http://www.sodbtn.sk/obce/obce_ob1.php

Aby sme podrobnejšie sledovali štruktúru obyvateľstva pre potreby poznania východiskovej situácie pre komunitné plánovanie sociálnych služieb, je potrebné sa sústrediť na informácie týkajúce sa štruktúry obyvateľov obce a urobiť si demografický prehľad vývoja. Obce sa tak dostanú k informácii, aké je zloženie jej obyvateľov nielen z pohľadu veku, či pohlaví.

Dozvedia sa aj to, ako je to s obyvateľmi v obci, čo sa týka ich ekonomickej produktivity. V nasledujúcich mapách sme sa preto sústredili na informácie o populácii v poproduktívnom veku, v predproduktívnom veku a jej vývoj v časových úsekoch desiatich rokov.

Nasledujúce mapy prezentujú výsledky zo Sčítania obyvateľov, domov a bytov v rokoch 2021, 2011, 2001 a 1991.

Mapa č. 3 Podiel populácie v poproduktívnom veku (65 a viac rokov) v roku 2021 v %

Dostupné na: http://www.sodbtn.sk/obce/vysledky_mapy_2021.php

Z hľadiska rozdelenia podľa krajov:

V Banskobystrickom kraji spomedzi 516 obcí má viac ako tretinu populácie v poproduktívnom veku obec Šoltýska (45,35%; okres Poltár), obec Krokava (34,75%; okres Rimavská Sobota) a obec Bystrá (34,15%; okres Brezno).

V Košickom kraji obec Henclová (okres 34%; Gelnica) a Beňatina (33,33%; okres Sobrance).

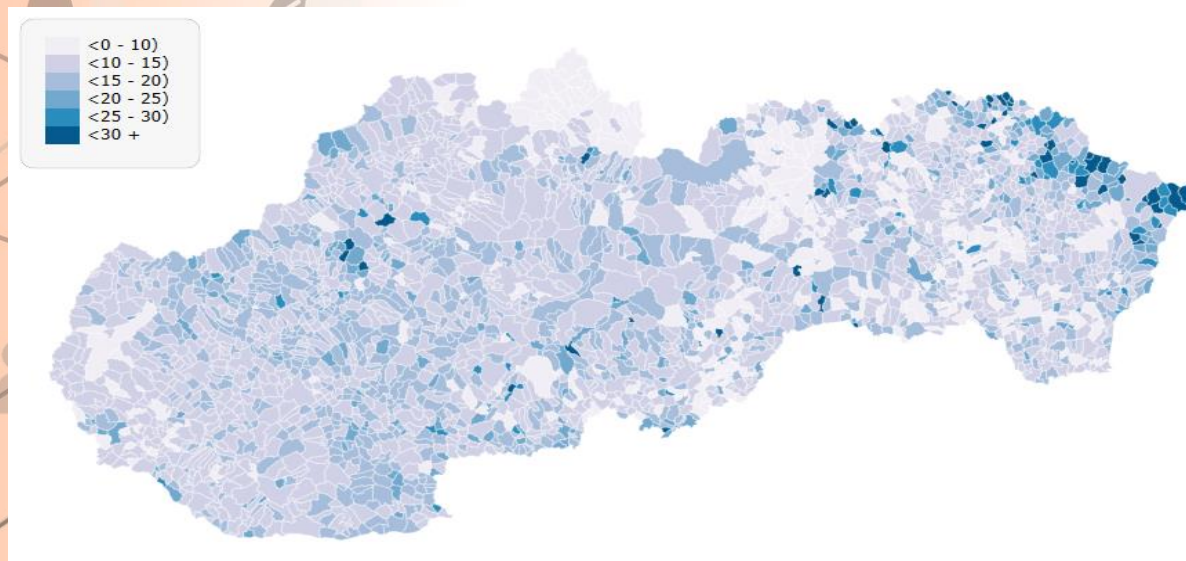
V Prešovskom kraji nájdeme takýchto obcí najviac, celkovo 21, pričom najväčšie percento poproduktívnej populácie majú Oľšinkov (50 %; okres Medzilaborce), Kolbasov (48,53%; okres Snina), Pavľany (47,62%; okres Levoča), Bystrá (47,62%; okres Stropkov), Príslop (46,81%; okres Snina) a Havranec (46,67% ; okres Svidník).

Ostatné slovenské kraje nemajú v poproduktívnom veku tretinu ani viac ako tretinu populácie.

Na Slovensku máme podľa SODB 2021 už 23 obcí s menším ako 5%-tným podielom populácie 65-ročnej a staršej, pričom z výnimkou Sútora, Kesoviec a Lipovca z Banskobystrického kraja ide všetko o obce z dvoch krajov východného Slovenska.

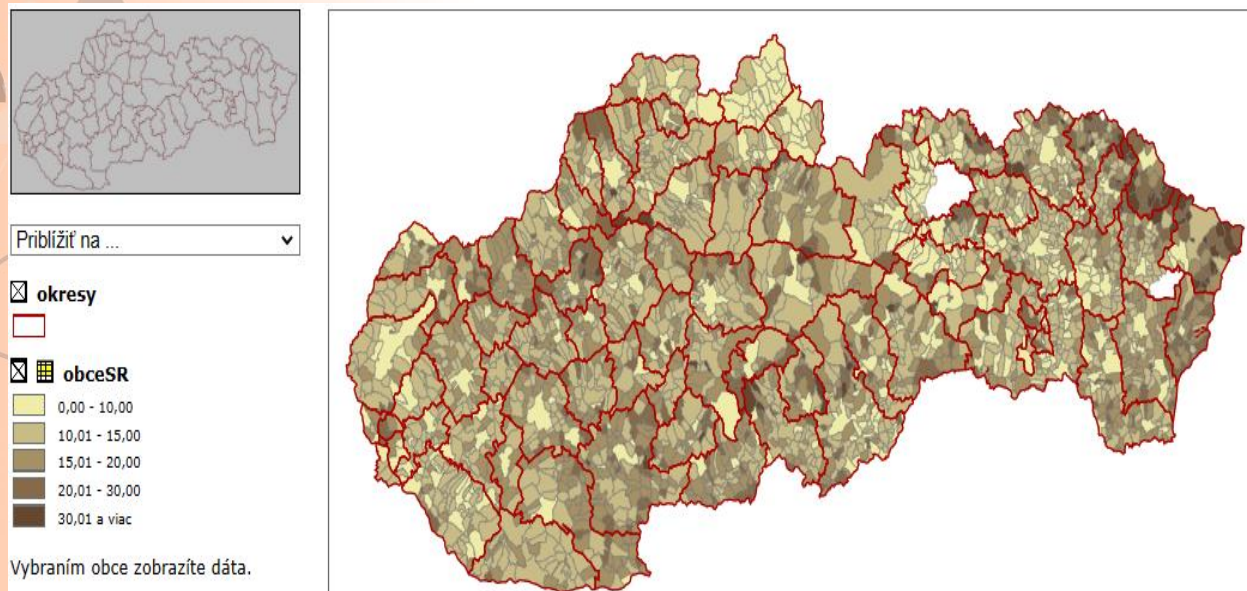
Pre porovnanie uvádzame tento údaj aj za rok 2021.

Mapa č. 4 : Podiel populácie v poproduktívnom veku (65 a viac rokov) v roku 2011 v %

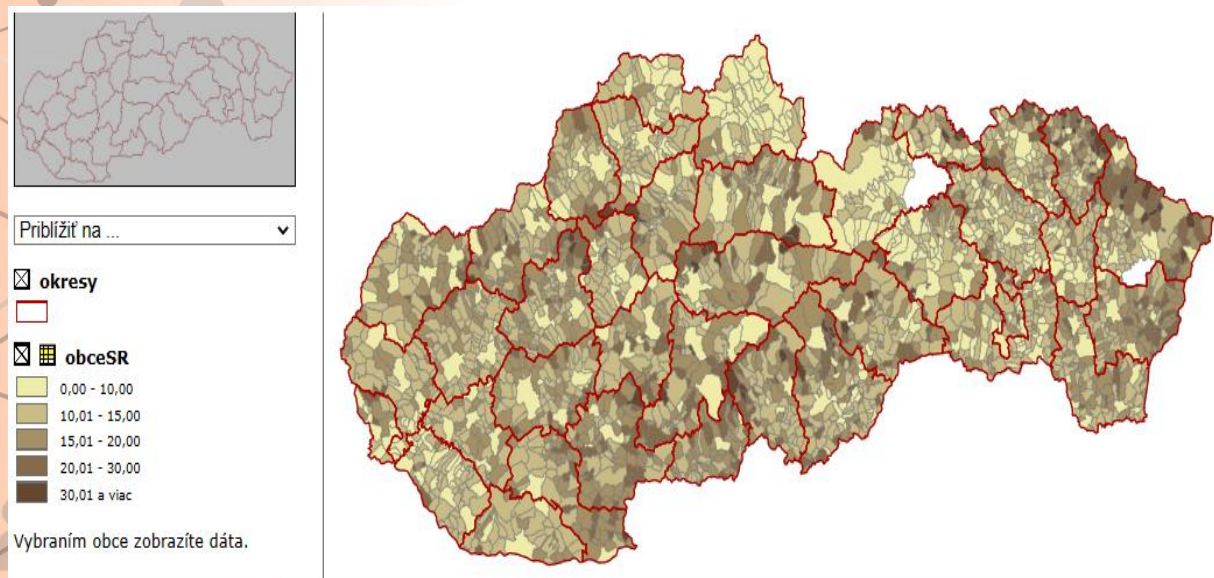
Dostupné na: http://www.sodbtn.sk/obce/index_kartogram.php

Mapa č. 5 Podiel populácie v poproduktívnom veku (65 a viac rokov) v roku 2001 v %

Dostupné na: <http://sodb.infostat.sk/scitanie/sk/2001/mapview/format.htm>

Mapa č. 6: Podiel populácie v poproduktívnom veku (65 a viac rokov) v roku 1991 v %

Dostupné na: <http://sodb.infostat.sk/scitanie/sk/1991/mapview/format.htm>

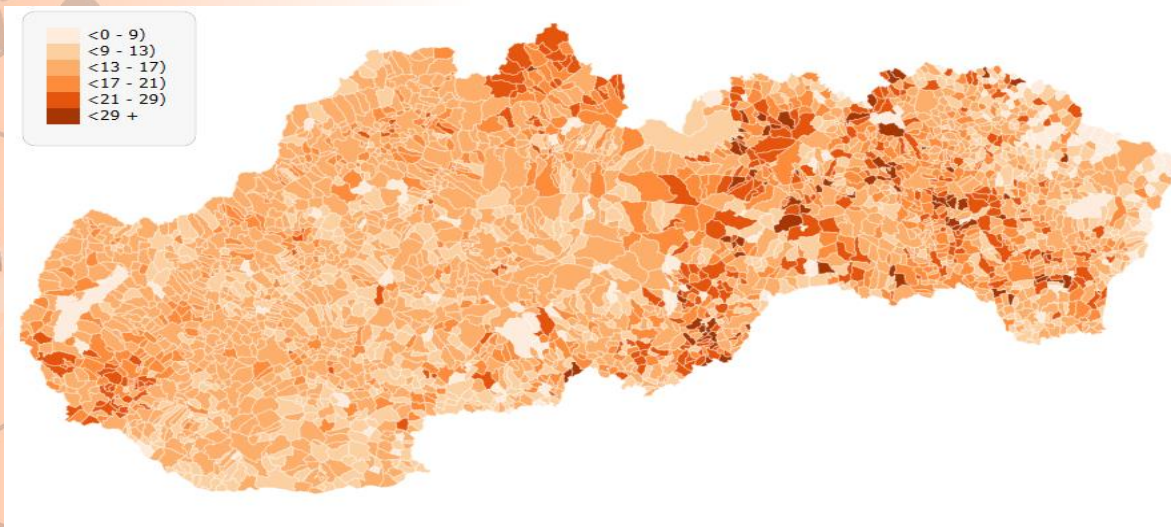
Národný program aktívneho starnutia na roky 2021-2030 uvádza, že prognózy populačného vývoja v EÚ ako aj na Slovensku poukazujú na kontinuálne predlžovanie života starších ľudí a zvyšovanie zaťaženia produktívnej zložky populácie. V roku 2060 by na Slovensku malo na 100 osôb vo veku 20-64 rokov pripadať 63-67 osôb vo veku 65 a viac rokov. Z pohľadu indexu starnutia a indexu ekonomického zaťaženia bude Slovensko patriť v rámci EÚ ku krajinám s najvyššou prevahou seniorov a najvyšším zaťažením produktívnej zložky populácie. Tieto skutočnosti predstavujú výzvy v tvorbe verejných politík na všetkých úrovniach (národnej, regionálnej a miestnej úrovni) najmä v oblasti dôchodkového systému, zdravotnej a sociálnej starostlivosti. Na druhej strane, populácia v **predproduktívnom** veku je s najväčšou relatívnou početnosťou zastúpená v jednotlivých krajoch nasledovne:

Na Slovensku máme podľa posledného Sčítania obyvateľov, domov a bytov z roku 2021 až 5 obcí z Prešovského kraja (Príkra, Krišľovce, Obručné, Parihuzovce, Oľšinkov) a jednu obec (Poproč) z Banskobystrického kraja, bez populácie v predproduktívnom veku (0-14 ročnej).

Na druhom konci tejto škály, s viac ako 40%-tným podielom populácie v danej vekovej skupine je deväť obcí (Žehra 40,43%-tný podiel; Stráne pod Tatrami 41,5%; Doľany 41,85%; Lipovec 42,22%; Jarovnice 42,95%; Richnava 43,24%; Podhorany 44,4%; Lomnička 44,74%; a Chminianske Jakobovany s najvyšším 45,77%-tným podielom tejto vekovej kategórie v štruktúre obyvateľov). Okrem Richnavy a Žehry z Košického a Lipovca z Banskobystrického kraja ide všetko o obce z Prešovského kraja.

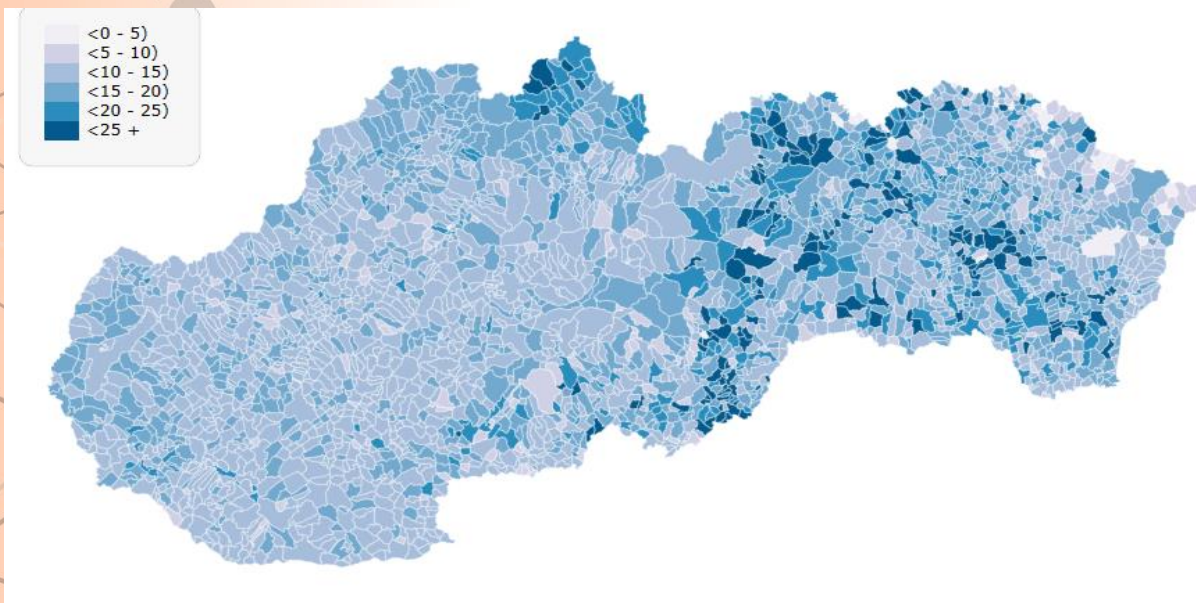
Na mape č. 7 , 8 a 9 môžeme sledovať v regionálnej a lokálnej štruktúre vývoj populácie v **predproduktívnom** veku v rokoch 2021, 2011 a 2001.

Mapa č. 7: Podiel populácie v predproduktívnom veku (0 – 14 rokov) v roku 2021 v %

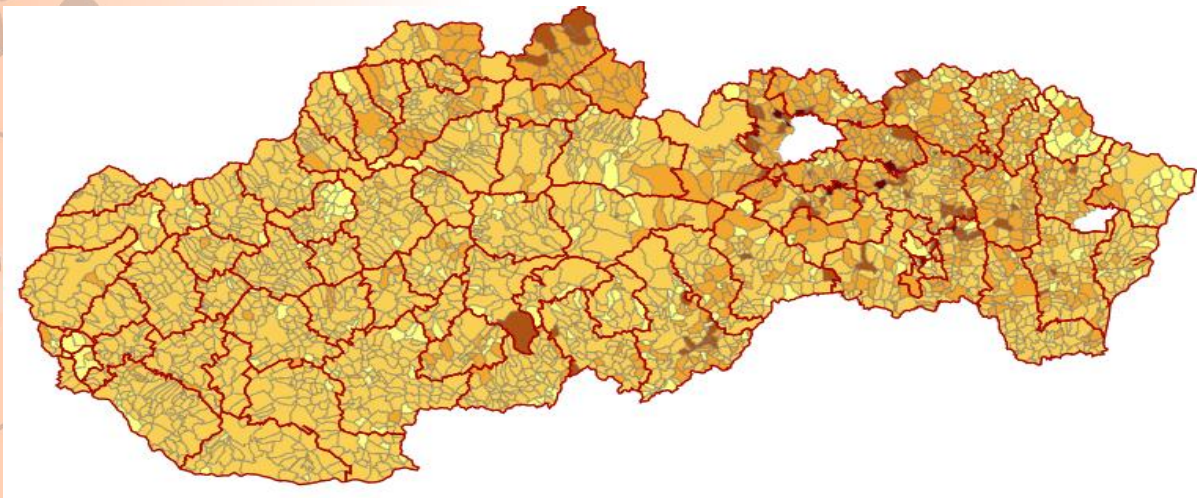
Dostupné na: http://www.sodbtn.sk/obce/vysledky_mapy_2021.php

Mapa č. 8: Podiel populácie v predproduktívnom veku (0 – 14 rokov) v roku 2011 v %

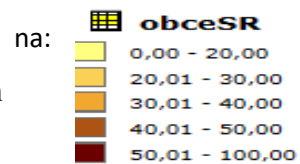
Dostupné na: http://www.sodbtn.sk/obce/index_kartogram.php

Mapa č.9: Podiel obyvateľov vo veku 0 – 19 rokov na celkovej počte obyvateľov v roku 2001 v %

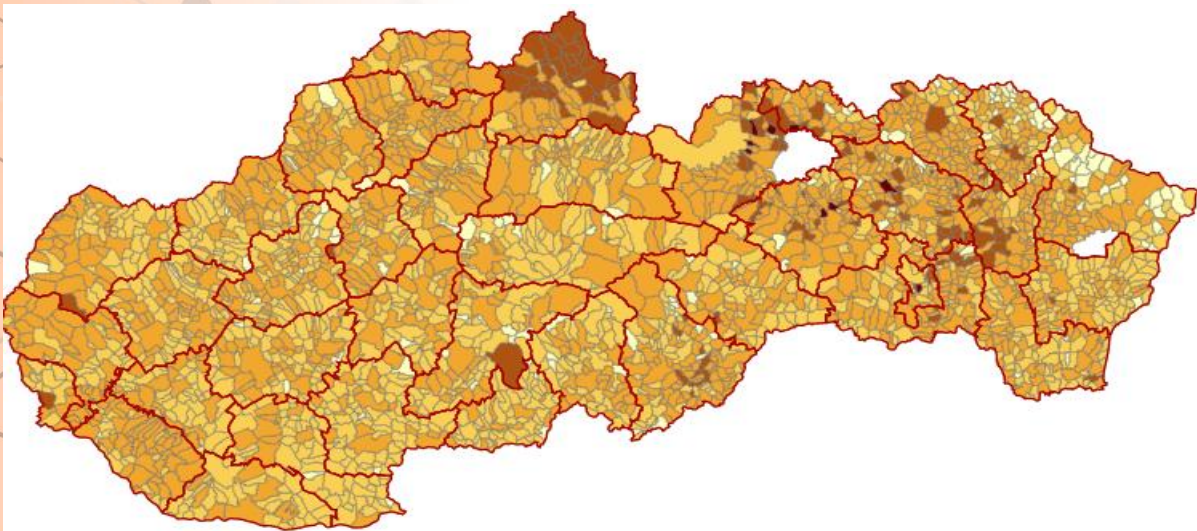

Dostupné

<http://sodb.infostat.sk/scitanie/sk/2001/mapview/format.htm>

Mapa č. 10: Podiel obyvateľov vo veku 0 – 19 rokov na celkovej počte obyvateľov v roku 1991
v %

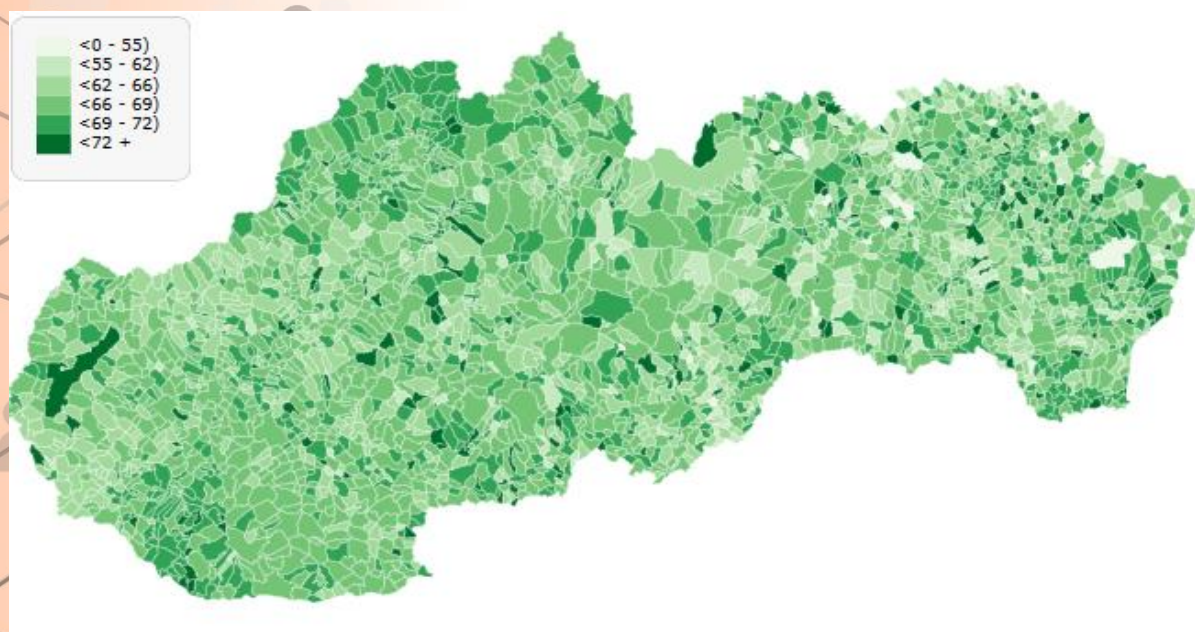
Dostupné na: <http://sodb.infostat.sk/scitanie/sk/1991/mapview/format.htm>

Z pohľadu komunitného plánovania je nevyhnutné poznať potreby komunity a zohľadniť starnutie či mladnutie obyvateľov. Každá veková kategória má totiž svoje špecifiká a najmä vlastné potreby. Ak obec pozná svoje demografické dáta, vie s nimi pracovať, bude vedieť aj prostredníctvom strategického dokumentu, akým je komunitný plán, pripraviť vhodné a potrebné opatrenia. Ak populácia starne, vie obec reagovať a pripraviť svoje opatrenia tak, aby vyhovovali seniorom s predpokladom, že dôjde k zvýšeniu záujmu o sociálne či sociálno-zdravotné služby. Tam, kde populácia mladne, je predpoklad, že bude dopyt pre službách pre rodiny, teda o zariadenia pre deti do troch rokov veku, či materské školy, teda celú školskú infraštruktúru. Obec tak vie pripraviť ďalšie dokumenty a projekty, ktoré sú pre tieto požiadavky vekovej kategórie potrebné - tak materiálne, finančné, ako aj personálne.

Populácia v **produktívnom** veku 15 až 64-ročná je na Slovensku najpočetnejšie zastúpená (tvorí 80 a viac percent populácie) v obciach: Parihuzovce, Livov a Vavrinec z Prešovského kraja, Trebichava (Trenčiansky kraj), Babinec (Banskobystrický kraj).

Najmenšie podiely tejto vekovej skupiny (s 50-tým podielom a menším) majú obce výlučne z Prešovského kraja, a to konkrétne zostupne od najvyššieho po najnižší podiel: Pavľany, Oľšinkov, Kolbasov, Ruská Kajňa, Soľník, Príslop, Bystrá a Havranec.

Mapa č. 11: Podiel populácie v produktívnom veku na populácii celkom v roku 2021 v %

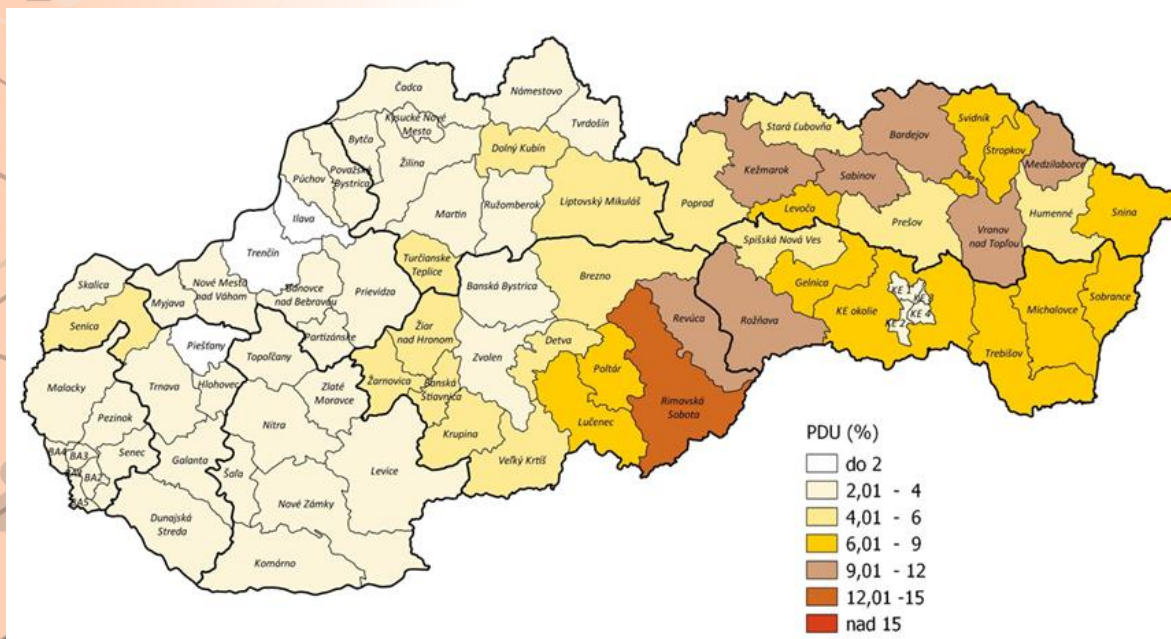
Zdroj: http://www.sodbtn.sk/obce/vysledky_mapy_2021.php

Nemenej dôležité východiskové informácie pre komunitné plánovanie sociálnych služieb sú ďalej informácie o ekonomickej sile regiónov, v ktorých obyvatelia žijú.

Od týchto východísk sa odvíja aj sociálna (osobitne príjmová) situácia obyvateľstva, možnosť zotrvať, žiť a pracovať v mieste bydliska, resp. migrácia za prácou a pod.

Tieto východiská ovplyvňujú to, aké príjmové skupiny obyvateľstva budú žiť na území Slovenska, v jeho jednotlivých priestorových jednotkách (mapy 13, 14, 15), aká bude zamestnanosť a nezamestnanosť v jednotlivých častiach SR (mapa 12), do akej miery bude obyvateľstvo schopné zaplatiť si súkromné služby, resp. bude odkázané na verejné sociálne služby, pomoc a podporu.

Mapa č. 12: Počet disponibilných uchádzačov o zamestnanie v produktívnom veku na počte obyvateľov v produktívnom veku v okresoch SR (posledné dostupné údaje sú k 28. februáru 2023)

Zdroj: https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/nezamestnanost-mesacne-statistiky/2023.html?page_id=1247162

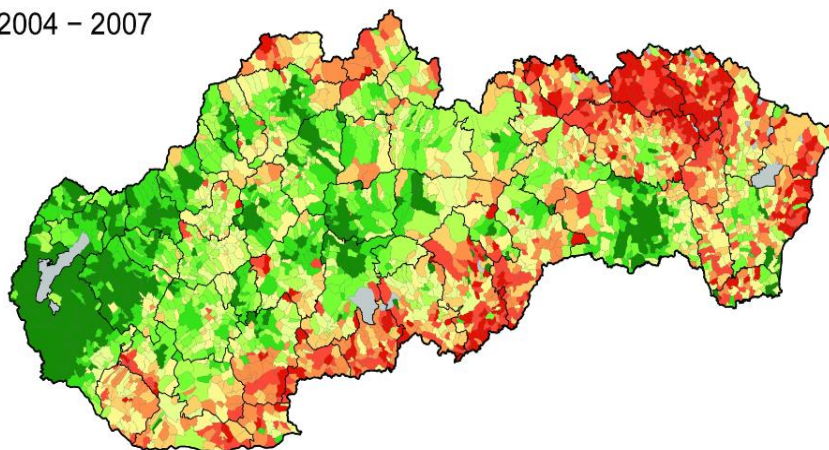
Poznámka: Pozri ďalej a štatistiky Inštitútu zamestnanosti: <https://www.iz.sk/sk/projekty/regiony-slovenska>; <https://www.iz.sk/sk/projekty/regiony-slovenska/ukazovatele-trhu-prace>; <https://www.iz.sk/sk/projekty/regiony-slovenska/zakladne-ukazovatele>

Mapa 13 a 14 nám hovoria o príjmovej diferenciácii na Slovensku z hľadiska priestorového aspektu na základe priemerných mediánových pracovných príjmov.

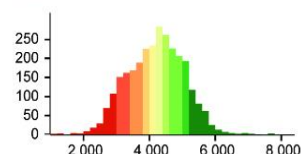
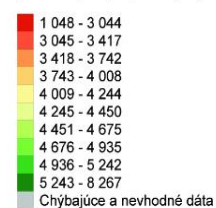
Kvôli porovnaniu dynamiky vývoja v desaťročnom odstupe sú porovnávané obdobia rokov 2004 – 2007 s obdobiami 2014 – 2017.

Mapa č. 13 a 14 : Príjmová diferenciácia na Slovensku v rokoch 2004 až 2007 a 2014 až 2017

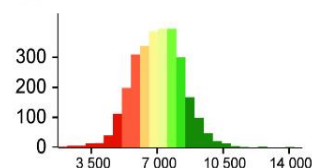
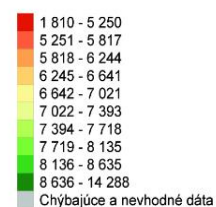
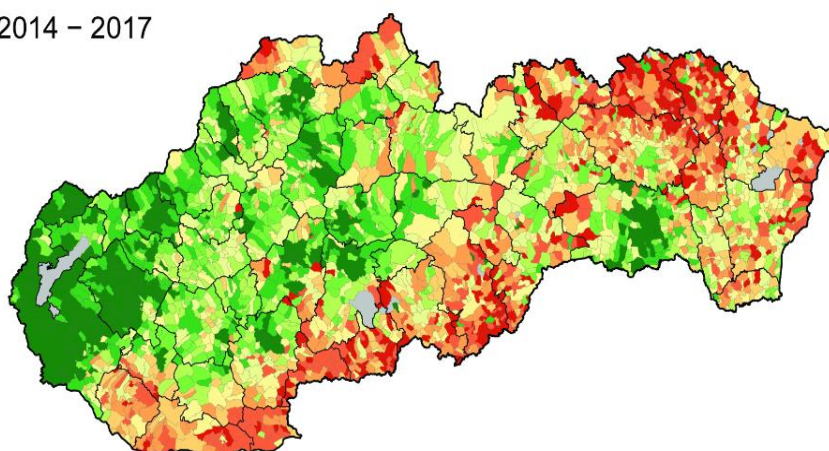
2004 – 2007

Priemery mediánov ročných pracovných príjmov (v €)

2014 – 2017

Zdroj: Ján Výboštok, 2020. Spravodlivá nerovnosť? Časopis Quark. Dostupné na:
<https://www.quark.sk/spravodliva-nerovnost/>

Kým na mapách 13 a 14 máme rozdelené územie SR podľa hodnoty priemerných mediánových pracovných príjmov, na mape č. 15 je obyvateľstvo jednotlivých okresov SR rozdelené do príjmových decilov, a teda je lepšie viditeľné, aká časť populácie spadá do najvyšších, stredných či najvyšších príjmových skupín. V každom z regiónov môžeme vidieť, aká časť populácie spadá do jednotlivých príjmových intervalov (zeleno-biele „pyramídy“), pričom vidíme, že hlavne v Bratislave a západoslovenských okresoch je početnosť osôb v najvyšších príjmových intervaloch najväčšia, smerom na východ sa znižuje (najvyšší zelený obdĺžnik v pyramíde), naopak základňa pyramídy predstavuje početnosť v najnižšom príjmovom intervale, a v tomto prípade je zasa trend smerom zo západu na východ opačný, keď na východe majú nižšie príjmové skupiny početnejšie zastúpenie, ako postupom smerom na západ (najnižšie biele obdĺžniky pyramídy predstavujú vysokú početnosť ľudí v najnižších príjmových skupinách). Sfarbenie mapy č. 15 dokumentuje medziregionálne príjmové nerovnosti, teda postupné znižovanie prevažujúcej nominálnej príjmovej úrovne populácie regiónov od západu Slovenska smerom na východ.

„Mapa poskytuje detailný obraz o príjmovej stratifikácii a jej diferenciacii na úrovni regiónov. Podľa zastúpenia jednotlivých príjmových skupín v regiónoch sme klasifikovali (identifikovali) 5 typov regionálnych spoločenstiev.

Dva extrémne typy tvoria skupiny populácie s najvyšším (bohatí) a najnižším (chudobní) príjmom. V našich podmienkach prevažujú chudobní nad bohatými a z tohto dôvodu väčšina

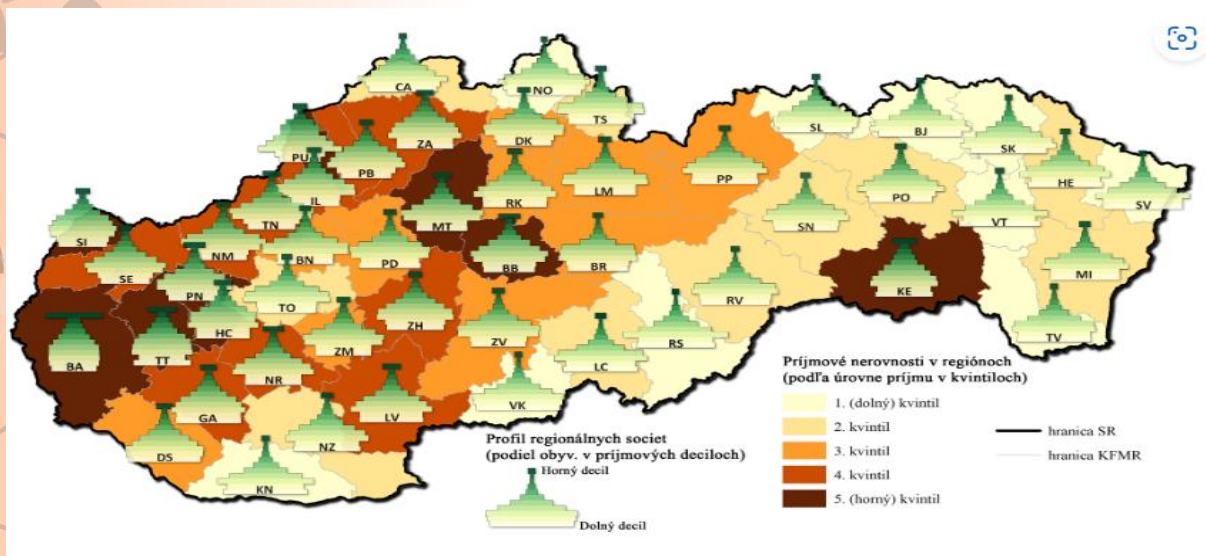
skúmaných regiónov má tzv. pyramidálne¹⁵, resp. pseudo pyramidálne¹⁶ usporiadanie príjmov. Regionálne populácie s takouto stratifikáciou sa vyznačujú širokým zastúpením nižších a najnižších príjmových skupín, pričom takéto regióny ekonomicky, sociálne, ale aj v iných oblastiach značne zaostávajú. Ide o skupinu identifikovaných 20 regiónov, ktorých profil má tvar niektorého uvedeného typu pyramíd.

Najširšou základňou pyramídy (najvyšším podielom nízko príjmového obyvateľstva) sa vyznačujú 4 regióny (Bardejov, Veľký Krtíš, Svidník a Rimavská Sobota). V nich obyvateľstvo s príjmom v troch najnižších príjmových kategóriách tvorí viac ako 60-percent-ný podiel. Najmenej priaznivá situácia je v regióne Bardejov, kde takéto obyvateľstvo tvorí až 63,7 % (Michálek, 2021. s. 37).

Mapa č. 15: Príjmové nerovnosti a stratifikácia (profil) obyvateľov v regiónoch Slovenska v rokoch 2014 – 2016

15 O pyramidálnom rozložení príjmov hovoríme vtedy, keď podiel príjmov obyvateľov regiónu v prvých troch príjmových kategóriách tvorí viac ako polovicu príjmu, resp. keď viac ako polovica obyvateľov v regióne dosahuje príjem z prvých troch najnižších príjmových kategórií (Michálek, 2021).

16 Pseudo pyramidálne usporiadanie/distribúcia príjmov má síce tiež tvar pyramídy, avšak rozloženie príjmov je posunuté mierne nahor, čo znamená mierne vyššie príjmy a ich lepšiu distribúciu (Michálek, 2021).

Zdroj: Michálek, 2021

Sociálno-ekonomická situácia obyvateľstva v regióne je podmienená nielen individuálnymi charakteristikami jednotlivcov, ale aj ekonomickou silou regiónov, v ktorých žijú. Ján Výboštok (2020) urobil diferenciaciu Slovenska z hľadiska jeho ekonomickej vyspelosti, konkrétne priestorovú autokoreláciu stavu a vývoja miezd v obciach Slovenska zhlukovaných na základe podobných parametrov. Identifikoval tak spolu 540 problematických („nízkopríjmových“) obcí (18,8%), v ktorých žije spolu 417 tis. obyvateľov (7,7%).

Medzi „vysokopríjmové“ bolo zaradených 527 obcí (6,8%) s počtom obyvateľov 2,33 mil. (42,9%).

Na základe priestorovej distribúcie (stavu a vývoja) možno vyčleniť niekoľko regionálnych, príp. lokálnych klastrov (Výboštok, 2020):

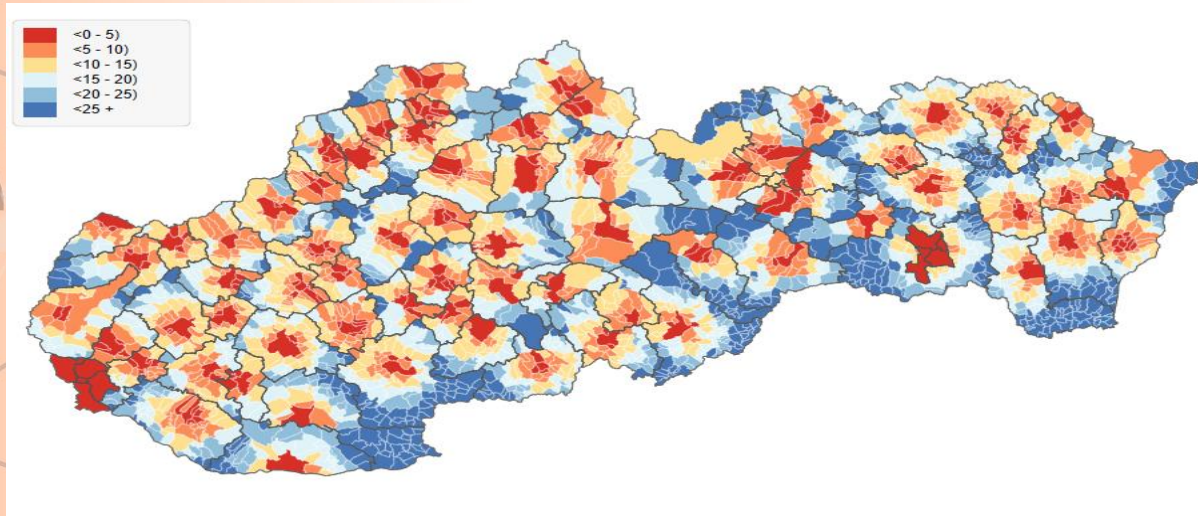
1. Rozvinutý a rastúci región západného Slovenska a stredného Považia – ide o najväčší región, ktorý sa ťahá od Bratislavy, cez Trnavu, Trenčín až po Žilinu a Martin a predstavuje tradičné „jadro“ ekonomickej a rozvojovej osi Slovenska.
2. Rozvinutý a stagnujúci región stredného Slovenska – región sa rozprestiera od Prievidze cez Zvolen, Banskú Bystricu až po Brezno. Ide o druhý najväčší región, pričom jeho pozícia sa (v kontexte úrovne mzdy) oproti začiatočnému stavu (2004 – 2007) výraznejšie zhoršila.

3. Rozvinuté a stagnujúce Košice so zázemím – ďalší región, ktorý však v posledných rokoch „stráca dych“ oproti západu, napriek tomu stále patrí medzi viac rozvinuté oblasti Slovenska.
4. Levický rozvojový región – najmenší rozvinutý región, ktorý naďalej rastie sa nachádza v blízkosti Levíc a jadrovej elektrárne Mochovce.
5. Zaostávajúci a upadajúci región južného Slovenska – región tiahnucci sa od Komárna po maďarskej hranici a končiaci až pri Revúcej patrí medzi dva regióny s výrazne nízkymi mzdami. Oproti druhému je pre región špecifický aj veľmi pomalý rast miezd. Pre východnú časť je špecifický veľmi vysoký podiel koncentrovane žijúceho rómskeho obyvateľstva. Spoločnou črtou celého regiónu je pomerne vysoká miera záporného migračného salda, obyvateľstvo teda región opúšťa.
6. Zaostávajúci región severovýchodného Slovenska – ktorý sa tiahne od Kežmarku po severných okresoch až po ukrajinskú hranicu v blízkosti Sniny a Sobraniec. Región je špecifický vyššou úrovňou záporného migračného salda (obyvateľstvo odchádza). Toto územie je z veľkej časti obývané rómskym obyvateľstvom, žijúcim prevažne v koncentráciách (vylúčených komunitách).

V časti regionálnych rozdielov Slovenska sme chceli spracovateľov komunitných plánov naviesť k tomu aby sa v prípravnej fáze komunitného plánovania venovali aj východiskovým dátam a informáciám o komunite a jej stave.

Dôležité sú však aj údaje o dostupnosti väčších (okresných) miest pre každú jednu samosprávu na Slovensku (tieto štatistiky slúžia pre potreby mapovania dostupnosti sociálnych, zdravotných, alebo podobných služieb komerčného či verejného charakteru pre obyvateľstvo hlavne obcí a vidieckych oblastí) (pozri mapu 16 a 17). Vieme, že problémom hlavne menších a vzdialenejších obcí na Slovensku je nielen dostupnosť služieb na domácom území, ale aj dopravná dostupnosť v prípade, že za týmito službami je potrebné vycestovať mimo ich bydliska.

Mapa č. 16: Vzďialenosť miestnych samospráv od okresného mesta (v km)

Dostupné na: http://www.sodbtn.sk/obce/obce_dost.php?id=1

Vyššie uvedenými faktami sociálno-demografického charakteru aj údajmi o ekonomickej diferenciacii Slovenska a jeho regiónov či ďalšími aspektami jeho priestorového usporiadania (napr. v poslednej mape prezentovaná dopravná dostupnosť centier) sme chceli dokladovať to, ako významne je diferencované a aj v čase sa meniace Slovensko a jeho samosprávy, a že pri komunitnom plánovaní je potrebné brať do úvahy aj tento vývoj a jeho perspektívy.

Aj od nich sa totiž budú odvíjať požiadavky a potreby takejto rôznorodnej štruktúry obyvateľov v oblasti sociálnych služieb, v oblastiach školstva, zdravotníctva, bývania a pod., aj to, do akej miery bude obyvateľstvo schopné zaplatiť si súkromné služby, resp. bude odkázané na verejné sociálne služby, pomoc a podporu.

Nenárokujeme si komplexný výpočet štatistických dát, ide nám skôr o poznanie tých kľúčových, ktoré ovplyvňujú a budú mať vplyv na potreby sociálnych služieb v krátkodobom horizonte (pretože dlhodobejšie perspektívy sociálno-demografického vývoja je ťažké objektívne prognózovať). Pri výbere východiskových štatistík sme sa zamerali na cieľové skupiny, na ktoré majú byť komunitné plány sociálnych služieb orientované a na špecifické životné situácie, v ktorých samosprávy poskytujú obyvateľom pomoc a podporu. Nerobíme ani žiadne prognózy

vývoja týchto dát, iba mapujeme minulý vývoj. Budúcnosť môže priniesť a určite prinesie potrebu doplňujúcich dát pre plánovanie sociálnych služieb.

3. KOMUNITNÉ PLÁNOVANIE NA ÚROVNI REGIONÁLNEJ SAMOSPRÁVY.

Táto kapitola priblíži tému komunitného plánovania na úrovni regionálnej samosprávy prostredníctvom komparatívnej analýzy koncepcií rozvoja sociálnych služieb a procesu komunitného plánovania dvoch samosprávnych krajov.

Najdôležitejším strategickým dokumentom komunitného plánovania na úrovni regionálnej samosprávy je koncepcia rozvoja sociálnych služieb. Ako prebieha komunitné plánovanie jednotlivých samosprávnych krajov? Ako postupujú samosprávne kraje pri tvorbe tohto strategického dokumentu? Do akej miery spolupracujú s inými subjektmi, obcami, prijímateľmi sociálnych služieb alebo verejnosťou? A z akých strategických dokumentoch vychádzajú? To všetko sme zisťovali podrobnou komparatívnou analýzou koncepcií rozvoja sociálnych služieb Trenčianskeho a Prešovského samosprávneho kraja.

Analýza koncepcií rozvoja sociálnych služieb sa zameriava na porovnanie spôsobu jej prípravy, na porovnanie potrieb Prešovského samosprávneho kraja (ďalej aj „PSK“) a Trenčianskeho samosprávneho kraja (ďalej aj „TSK“) v oblasti poskytovania sociálnych služieb a na vízie a plány do budúcnosti.

Na margo porovnávania koncepcií však považujeme za nutné poukázať na rozdielne demografické a sociokultúrne zázemie a na odlišný čas vytvorenia koncepcií (PSK prijal koncepciu v roku 2019 pred vypuknutím pandémie Covid-19, koncepcia TSK vznikla až na konci pandémie v roku 2022), pričom tieto skutočnosti majú významný vplyv na obsah a ciele koncepcie. Naším zámerom preto nie je porovnávať číselné údaje počtu prijatých žiadostí o zabezpečenie sociálnych služieb a ani hodnotiť, ktorá koncepcia je kvalitnejšia.

Koncepciu rozvoja sociálnych služieb Trenčianskeho samosprávneho kraja (ďalej len „Koncepcia TSK“) pripravil TSK vo vlastnej réžii. K vytvoreniu dokumentu významnou mierou prispeli poskytovatelia sociálnych služieb v zriaďovateľskej pôsobnosti TSK, Krajská organizácia

Jednoty dôchodcov na Slovensku spolu s okresnými organizáciami, špeciálne školy, centrá pre deti a rodiny a oslovení poskytovatelia sociálnych služieb so zameraním na rôzne cieľové skupiny. Podrobnosti prípravy koncepcie však v hlavnom texte ani v prílohách nie sú podrobnejšie popísané

Tabuľka č. 4. Porovnanie demografických a geografické ukazovateľov Prešovského a Trenčianskeho samosprávneho kraja

Ukazovatele k 31.12.20231	Prešovský samosprávny kraj	Trenčiansky samosprávny kraj
Rozloha (km ²)	8 973	4 502
Počet obyvateľov	807 657	573 699
Hustota obyvateľstva na 1 km ²	90	127
Počet okresov	13	9
Počet miest	23	18
Počet obcí	665	276
Priemerný vek obyvateľov	41	43
Podiel obyvateľov starších ako 64 rokov (%)	14,8	19
Index starnutia	0,82	1,35

Zdroj: Vlastné spracovanie a SODB 2021

Na rozdiel od TSK nevypracoval **PSK** svoju koncepciu rozvoja sociálnych služieb sám. Na jeho príprave sa priamo podieľalo občianske združenie Rada pre poradenstvo v sociálnej práci. V Koncepcii PSK podrobne opísaný proces jej tvorby a aktérov, ktorí svojou participáciou prispeli k jej skoncipovaniu. S cieľom získania informácií o základných problémoch sociálnych služieb v obciach, základných cieľových skupín sociálnych služieb v obciach a preferovaných

foriem sociálnych služieb zo strany obcí a miest, bol vypracovaný štruktúrovaný dotazník pre obce, ktorý bol rozoslaný do všetkých obcí na území PSK. Výsledky z tohto dotazníkového prieskumu boli zohľadnené pri analýze potrieb jednotlivých definovaných funkčných subregiónov. Problémom bola jeho nízka návratnosť, keďže zo 665 obcí dotazník vyplnilo len 71. Na účely vypracovania koncepcie rozvoja sociálnych služieb PSK boli tiež zrealizované fókusové stretnutia a verejné diskusie s prijímateľmi sociálnych služieb, organizáciami, ktoré zastupujú cieľové skupiny sociálnych služieb, poskytovateľmi sociálnych služieb, odborníkmi a laickou verejnosťou. Celkovo sa uskutočnilo 10 fókusových stretnutí na 6 miestach v rámci PSK. Fókusové skupiny boli rozdelené do dvoch základných skupín:

- seniori a osoby so zdravotným postihnutím, rodiny s deťmi,
- služby krízovej intervencie a marginalizované skupiny.

Za príklad dobrej praxe považujeme využívanie fókusových skupín ako nástroja na spoznávanie potrieb a preferencií obyvateľov (vrátane zraniteľných skupín obyvateľov). Fókusové skupiny vytvárajú dostatočný časový priestor (najčastejšie okolo 2 hodín) na rozhovor so skupinou respondentov (najčastejšie 6-8 osôb) o ich pohľade, názore, preferenciách alebo potrebách vo vzťahu k nejakej oblasti alebo zámerom samosprávy. Pre organizátora fókusových skupín je dôležitá príprava otázok, na ktoré chce získať odpovede a pohľad účastníkov, štruktúry a časového plánu stretnutia, výber cieľových skupín účastníkov a tiež spôsob, akým účastníci získajú spätnú väzbu o prínose ich zapojenia.

Investícia do organizácie týchto stretnutí má veľký potenciál vrátiť sa nie len vo výstupoch, ktoré môžu byť významnými pre nastavenie komunitného plánu. Sú tiež príležitosťou pre rozvoj participácie obyvateľov a podporu ich vzťahu k samospráve, pretože vysielajú signál, že na názore a pohľade obyvateľov samospráve záleží.

Oba samosprávne kraje postupovali v súlade s § 81 ods. 3 zákona o sociálnych službách, podľa ktorého „vyšší územný celok vypracúva a schvaľuje koncepciu rozvoja sociálnych služieb na základe národných priorít rozvoja sociálnych služieb a komunitných plánov sociálnych služieb obcí vo svojom územnom obvode“, t. j. obe použili ako podklad pre svoju koncepciu Národné priority rozvoja sociálnych služieb a komunitné plány sociálnych služieb obcí a miest. Vzhľadom

na skutočnosť, že Konceptia PSK bola vypracovaná a schválená v roku 2019, na jej prípravu boli použité „Národné priority rozvoja sociálnych služieb na roky 2015-2020“. TSK vypracoval a schválil svoju koncepciu až v roku 2022 používajúc „Národné priority rozvoja sociálnych služieb na roky 2021-2030“.

V Konceptii **PSK** sa uvádza presný počet obcí a miest, ktorých komunitné plány boli využité, a ich celkový podiel k celkovému počtu obcí a miest, nachádzajúcich sa v územnom obvode PSK. Na území PSK sa nachádza 665 obcí, z čoho 23 má štatút mesta. Z celkového počtu 23 miest v PSK si zákonom stanovenú povinnosť predložiť schválený komunitný plán vyššiemu územnému celku splnilo 21 miest a z celkového počtu obcí 642 v PSK si povinnosť splnilo 110 obcí. Celkovo si ku koncu roka 2018 túto povinnosť splnilo len 131 obcí a miest z PSK, čo predstavuje 19 %.

Napriek tomu, že Konceptia **TSK** explicitne neuvádza počet komunitných plánov miest a obcí použitých na prípravu koncepcie, z textu je zrejmé, že použité boli, keďže niektoré komunitné plány a v nich inkorporované potreby v oblasti sociálnych služieb sú v koncepcii uvedené. Nie je však zrejmé, koľko z 276 obcí (z ktorých má 18 štatút mesta), si povinnosť predložiť komunitný plán TSK splnilo. Rovnako v Konceptii TSK nie je uvedené, akým spôsobom TSK pracoval s predloženými komunitnými plánmi.

Regionálna sieť sociálnych služieb v rámci samosprávnych krajov je rozložená veľmi nerovnomerne a sústreďuje sa hlavne do väčších obcí a miest, zatiaľ čo v malých obciach sociálne služby niekedy absentujú. Na účely prípravy koncepcie je preto často potrebné pristupovať k územiu ako k parciálnym jednotkám, a to či už vo forme existujúcich okresov alebo vytvorením regiónov alebo subregiónov, území ktoré vykazujú podobnosti.

TSK vyhodnocoval potreby a špecifiká jednotlivých častí územia na úrovni existujúcich okresov, ktorých je na území kraja 9 (Považská Bystrica, Púchov, Ilava, Trenčín, Bánovce nad Bebravou, Prievidza, Partizánske, Nové Mesto nad Váhom a Myjava). **PSK** rozdelil územie na 6 funkčných subregiónov (Prešov-Sabinov, Poprad-Kežmarok, Stará Ľubovňa, Levoča, Bardejov-Stropkov-Svidník. Humenné-Medzilaborce-Snina-Vranov nad Topľou).

Z hľadiska štruktúry koncepcie je Konceptia **TSK** zložená z 11 častí:

1. legislatívny rámec,
2. základné demografické údaje a sociálna situácia v územnom obvode TSK,
3. sociálne služby v územnom obvode TSK,
4. analýza cieľových skupín,
5. SWOT analýza,
6. ciele a priority rozvoja sociálnych služieb v územnom obvode TSK,
7. realizačný/akčný plán,
8. spôsob každoročného vyhodnocovania plnenia koncepcie rozvoja sociálnych služieb,
9. súlad s koncepciou – hodnotiace kritériá,
10. záver,
11. prílohy.

Koncepcia **PSK** je rozdelená na 6 obsahovo rozsiahlych častí:

1. vymedzenie problematiky,
2. analýza poskytovaných sociálnych služieb podľa jednotlivých druhov sociálnych služieb, foriem sociálnych služieb a poskytovateľov sociálnych služieb v územnom obvode PSK,
3. analýza požiadaviek prijímateľov sociálnych služieb a ďalších obyvateľov v územnom obvode prešovského samosprávneho kraja na rozvoj sociálnych služieb podľa jednotlivých druhov sociálnych služieb, foriem sociálnych služieb a cieľových skupín v územnom obvode PSK,
4. analýza demografických údajov a sociálnej situácie v územnom obvode prešovského samosprávneho kraja,
5. ciele a priority rozvoja sociálnych služieb podľa jednotlivých druhov sociálnych služieb, foriem sociálnych služieb a cieľových skupín,
6. hodnotenie a monitorovanie koncepcie rozvoja sociálnych služieb prešovského samosprávneho kraja a podmienky a spôsob jej zmeny a aktualizácie.

V **TSK** v roku 2022 pôsobilo celkom 255 poskytovateľov sociálnych služieb, pričom TSK je zriaďovateľom 24 z nich, v zriaďovateľskej pôsobnosti miest a obcí je 131 z nich a 100 je neverejných poskytovateľov. Informácie o počte neverejných poskytovateľov a poskytovateľov zriadených obcou alebo mestom nie sú v texte uvedené explicitne, možno ich však vyčítať z Prílohy č. 1 ku koncepcii.

V **PSK** v roku 2019 pôsobilo celkom 348 poskytovateľov sociálnych služieb. Z toho je 25 poskytovateľov v zriaďovateľskej pôsobnosti Prešovského samosprávneho kraja, 159 je v zriaďovateľskej pôsobnosti miest a obcí a 164 z nich sú neverejní poskytovatelia. Okrem toho je v PSK registrovaných 7 poskytovateľov sociálnych služieb ako fyzických osôb.

V **TSK** je nedostatok miest najmä v zariadeniach pre seniorov a miest v špecializovaných zariadeniach. Vo vzťahu k cieľovej skupine sa v Koncepcii upozorňuje na nedostatok miest pre osoby s diagnózou schizofrénia a pre ženy bez domova. Rovnako sa uvádza nedostatočná sieť poskytovateľov služby včasnej intervencie, absencia odľahčovacej služby a absencia zariadení sociálnych služieb pre prijímateľov s agresívnym správaním. Nedostatkové sú tlmočnicke služby, špecializované poradenstvo a sociálna rehabilitácia pre slabozrakých a nevidiacich. Obdobná situácia je prítomná viac menej v rámci celého kraja.

V **PSK** vzhľadom na rôznorodosť a špecifiká jednotlivých subregiónov možno konštatovať, že rozloženie sociálnych služieb je nerovnomerné, čo vytvára problém v niektorých regiónoch s nedostatkovosťou jednotlivých služieb. V rámci celého PSK sú nedostatkové komplexné služby pre osoby v nepriaznivej (krízovej) sociálnej situácii a nedostatok služieb pre rodiny s deťmi so zdravotným postihnutím. Tiež je nedostatočne pokrytá odľahčovacia sociálna služba, a to najmä v subregiónoch s nedostatočnou kapacitou v zariadeniach pre seniorov, špecializovaných zariadeniach a zariadeniach opatrovateľskej služby (napr. subregión Prešov - Sabinov).

Koncepcia **TSK** rozlišuje medzi hlavnými cieľmi, kľúčovými prioritami a parciálnymi cieľmi. Ako **4 hlavné ciele** uvádza:

1. Prechod z inštitucionálnej na komunitnú starostlivosť a podporu s cieľom zabezpečenia dostupnosti rôznorodých sociálnych služieb komunitného charakteru v súlade s potrebami cieľových skupín sociálnych služieb,
2. Zavedenie systému integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti,
3. Podpora prepájania sociálnych služieb a neformálnej (najmä rodinnej) starostlivosti ako súčasť systému starostlivosti o osoby odkázané na pomoc inej fyzickej osoby,
4. Podpora zvyšovania kvality sociálnych služieb.

V nadväznosti na nich v reflexii na analýzu zistený stav sociálnych služieb v TSK boli v koncepcii stanovené **4 kľúčové priority**, na ktoré sa viažu parciálne ciele:

1. Zabezpečenie dostupnosti sociálnych služieb komunitného charakteru v súlade s potrebami občanov TSK
2. Zavedenie systému integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti,
3. Podpora prepájania sociálnych služieb a neformálnej (najmä rodinnej) starostlivosti ako súčasť systému starostlivosti o osoby odkázané na pomoc inej fyzickej osoby,
4. Stabilizácia existujúcich poskytovateľov sociálnych služieb (spočívajúca v zvyšovaní kvality už poskytovaných služieb napr. vo forme debarierizácie).

PSK z hľadiska hierarchie rozlišuje medzi hlavným cieľom, strategickými cieľmi a špecifickými konkrétnymi cieľmi, pričom pojem „priority“ v Koncepcii neuvádza. PSK si ako hlavný cieľ definuje zvyšovanie kvality, dostupnosti a efektívnosti sociálnych služieb, sociálneho poradenstva a prevencie na území kraja. Za účelom dosiahnutia tohto primárneho hlavného cieľa koncepcia PSK definuje **5 strategických cieľov**, pričom v každom strategickom celi sú uvedené špecifické konkrétne ciele, ktoré by sa mali postupne implementovať. Strategickými cieľmi sú:

1. Podporovať miestnu samosprávu v tvorbe efektívnej siete sociálnych služieb pre seniorov,
2. Zabezpečiť rozvoj sociálnych služieb pre ľudí so zdravotným postihnutím,
3. Zabezpečiť rozvoj sociálnej služby pre ľudí v nepriaznivej alebo krízovej situácii,

4. Zvyšovanie povedomia verejnosti o sociálnych službách a ovplyvňovanie verejných politík prostredníctvom komunikačných aktivít,
5. Kontinuálne zvyšovanie kvality sociálnych služieb v súlade s podmienkami kvality poskytovaných sociálnych služieb.

Proces prípravy koncepcie rozvoja sociálnych služieb je podrobnejšie opísaný v Koncepcii PSK, v ktorej sa priamo uvádza presný postup a jeho chronológia. V porovnaní s ním je opis prípravy Koncepcie TSK stručnejší, zameriavajúci sa najmä na subjekty participujúce na jeho príprave. Oba samosprávne kraje si pri príprave koncepcie rozvoja sociálnych služieb zvolili model participatívneho komunitného plánovania sociálnych služieb. **PSK** ako nástroj využilo najmä štruktúrované dotazníky, fókusové stretnutia a verejné diskusie. **TSK** do procesu prípravy koncepcie zapojilo relevantných aktérov, ako napríklad poskytovateľov sociálnych služieb, Krajskú organizáciu Jednoty dôchodcov na Slovensku spolu s okresnými organizáciami, špeciálne školy a centrá pre deti a rodiny.

Podkladom pre tvorbu obidvoch koncepcií boli komunitné plány a v čase prípravy platné Národné priority rozvoja sociálnych služieb. Konkrétnejšia je pri popisovaní ich použitia pri príprave Koncepcia PSK. Preštudujúc koncepcie rozvoja sociálnych služieb ostatných vyšších územných celkov môžeme konštatovať, že všetky samosprávne kraje vychádzali pri ich príprave z komunitných plánov sociálnych služieb miest a obcí nachádzajúcich sa na ich území. Rovnako tak boli pri tvorbe koncepcie zo strany všetkých samosprávnych krajov použité Národné priority rozvoja sociálnych služieb.

Na účely spracovania koncepcie rozdelil PSK svoje územie na tzv. subregióny, zatiaľ čo TSK využil existujúce okresy. Napriek rozdielnemu prístupu možno z oboch koncepcií vyčítať miestne špecifiká a potreby jednotlivých častí územia v oblasti poskytovania sociálnych služieb.

Napriek rozdielnym demografickým štruktúram, územnej rozlohe, miestnym špecifikám a obdobiu, v ktorom boli koncepcie pripravované, možno konštatovať, že obidva samosprávne kraje majú v oblasti rozvoja sociálnych služieb podobné potreby a ciele.

V oblastiach s vyšším indexom starnutia si dávajú za cieľ zabezpečiť dostatok miest v špecializovaných zariadeniach a iných sociálnych službách vhodných pre osoby v seniorskom veku. Oba kraje akcentujú potrebu riešenia nedostatočného poskytovania, resp. absencie odľahčovacej služby, ktorú je nutné v TSK a PSK rozšíriť.

V porovnávaných samosprávnych krajoch sú nedostatkové služby pre osoby v nepriaznivej krízovej situácii, pričom v TSK je potreba zabezpečiť tieto sociálne služby najmä pre ženy bez domova. Z porovnávaných koncepcií tiež vyplýva, že potreby v rámci jednotlivých okresov sú v TSK v porovnaní s PSK homogénnejšie.

Z hľadiska vymedzených cieľov, resp. priorít TSK a PSK v koncepcii zhodne konštatovali potrebu rozvoja sociálnych služieb komunitného charakteru (v koncepcii TSK v 1. kľúčovej priorite ako „zabezpečenie dostupnosti sociálnych služieb komunitného charakteru v súlade s potrebami občanov TSK“, v koncepcii PSK v 3. strategickom celi ako „zabezpečenie rozvoja sociálnej služby pre ľudí v nepriaznivej alebo krízovej situácii“).

Rovnako si oba kraje dali za cieľ zvyšovanie kvality sociálnych služieb (v koncepcii TSK v 4. hlavnom celi ako „podpora zvyšovania kvality sociálnych služieb“ a v 4. kľúčovej priorite ako „stabilizácia existujúcich poskytovateľov sociálnych služieb (spočívajúca v zvyšovaní kvality už poskytovaných služieb napr. vo forme debarierizácie“); v koncepcii PSK v 5. strategickom celi ako „kontinuálne zvyšovanie kvality sociálnych služieb v súlade s podmienkami kvality poskytovaných sociálnych služieb“).

TSK na rozdiel od PSK v koncepcii medzi svojimi cieľmi explicitne akcentoval potrebu deinštitucionalizácie a integrácie sociálno-zdravotnej starostlivosti. PSK v koncepcii uviedol podporu miestnej samosprávy v oblasti rozvoja sociálnych služieb pre seniorov, zabezpečenia rozvoja sociálnych služieb pre osoby so zdravotným znevýhodnením a potrebu zvyšovania povedomia verejnosti o sociálnych službách.

Významnými kompetenciami samosprávnych krajov vo vzťahu k službám pre obyvateľov sú aj kompetencie v oblasti zdravotníctva. Využili sme preto príležitosť a venovali sme sa aj tomu, ako samosprávne kraje vnímajú možný prínos komunitného plánovania a spolupráce s obcami vo vzťahu k plneniu ich kompetencií v oblasti zdravotníctva.

Porovnávané kraje vnímajú prínos komunitných plánov miest a obcí pre výkon svojich kompetencií v oblasti zdravotníctva a humánnej medicíny rozdielne. Zatiaľ čo TSK ich nepovažuje na účely výkonu svojej činnosti za potrebné, PSK komunitné plány vníma ako prínosné. Užitočnosť komunitných plánov oceňuje najmä pri detekcii potreby ošetrovateľskej starostlivosti o občanov v ich domácom prostredí, pri výkone preventívnych stratégií v rizikových skupinách obyvateľstva, pri vytváraní miest výkonu dlhodobej starostlivosti (denné stacionáre, DOS, ZSS, hospice, mobilné hospice) a pri využívaní školskej sestry v školských zariadeniach.

V oblasti spolupráce s miestnou samosprávou ako príklad dobrej praxe obe kraje považujú koordináciu testovania a vakcinácie obyvateľstva proti ochoreniu Covid-19, ktorého výsledkom bolo lepšie zvládnutie pandémie a zvýšenie zaočkovanosti obyvateľstva. **PSK** považuje na účely zefektívnenia výkonu svojich kompetencií za vhodné zintenzívniť komunikáciu miestnych samospráv s krajom, resp. vytvoriť zjednodušený komunikačný kanál s miestnou samosprávou. Ako príklad toho, kde by bolo zintenzívnenie komunikácie prínosné, možno uviesť plánovanie odchodu lekára do dôchodku. Napriek tomu, že o tejto skutočnosti vie miestna samospráva vopred, samosprávne kraje sa ju dozvedia až v momente podania žiadosti o zrušenie povolenia. Ak by miestne samosprávy komunikovali s krajom intenzívnejšie, a o tejto skutočnosti ho spolu s podmienkami a ponúkanými benefitmi pre záujemcov (lekárov) o uvoľňujúcej sa lekárskej pozícii vopred informovali, samosprávny kraj by vedel tieto benefity a podmienky v predstihu odkomunikovať.

4. KOMUNITNÉ PLÁNOVANIE NA ÚROVNI MIEST.

V tejto kapitole sa pozrieme na to, ako prebiehalo komunitné plánovanie v podmienkach vybraných miest prostredníctvom komparatívnej analýzy komunitného plánovania v mestách **Bratislava, Banská Bystrica a Modra.**

Analýza komunitných plánov rozvoja sociálnych služieb týchto miest sa zameriava na porovnanie spôsobu ich prípravy, procesu tvorby komunitných plánov, nastavenie cieľov a opatrení na ich plnenie a spôsob monitoringu a vyhodnocovania ich plnenia. Naším zámerom nie je porovnávať kvalitu jednotlivých komunitných plánov, ale poukázať na príklady dobrej praxe v rámci ich realizácie. Vybrané mestá majú odlišné geografické a demografické zázemie, ktorého najdôležitejšie aspekty uvádzame v nasledujúcej tabuľke:

Tabuľka č. 5. Porovnanie geografických a demografických údajov miest Bratislava, Banská Bystrica a Modra.

Mesto/ dáta k 31.12.2022	Bratislava	Banská Bystrica	Modra
Platnosť KPSS	2023-2030	2021-2027	2023-2030
Rozloha (km ²)	367,6 km ²	103,4 km ²	49,62 km ²
Počet obyvateľov	476 922	75 934	9 177
Hustota obyvateľstva na 1 km ²	1 297,18 obyv./km ²	756,51 obyv./km ²	182 obyv./ km ²
Počet okresov	5	0	0
Počet mestských (MČ) miestnych častí (MiČ)	17 MČ	19 MČ (bez právnej subjektivity)	3 MiČ (bez právnej subjektivity)
Priemerný vek obyvateľov	42,81	43,66	42,53

Podiel obyvateľov v poproduktívnom veku (%)	19,72	20	18,79
Index starnutia¹⁷	1,26	1,42	1,19

Zdroj: Vlastné spracovanie SPDB 2021

Špecifikom mesta **Bratislava** vo vzťahu k procesu komunitného plánovania je postavenie jednotlivých mestských častí. Podľa zákona o sociálnych službách majú mesto Bratislava a mestské časti vytvárať vlastné komunitné plány sociálnych služieb bez toho, aby bolo jasné, akým spôsobom sa ich strategické plánovanie prepája. Kompetencie mestských častí vo vzťahu k mestu Bratislava upravuje Štatút hlavného mesta Slovenskej republiky Bratislavy v znení neskorších dodatkov (ďalej iba „Štatút“). Tento na základe jeho úpravy platnej od 1.1.2023 stanovuje, že komunitný plán sociálnych služieb mesta Bratislava je dokumentom celomestského charakteru. Komunitný plán mesta tak určuje základný smer realizovanej politiky sociálnych služieb pre celú Bratislavu a jednotlivé mestské časti majú stanovenú lehotu 12 mesiacov na zosúladenie svojich komunitných plánov s komunitným plánom mesta. Komunitné plánovanie sociálnych služieb jednotlivých mestských častí naďalej zostalo plne v ich kompetencii a súčasne sú mestské časti zodpovedné za poskytovanie alebo zabezpečenie sociálnych služieb pre svojich obyvateľov.

Celkovo môžeme konštatovať, že komunitné plány rozvoja sociálnych služieb vybraných miest sú postavené na princípoch ľudsko-právneho prístupu, ktorého hlavnými princípmi sú participácia, inklúzia, akceptácia ľudskej rôznorodosti, rešpektovanie ľudskej dôstojnosti a rovnaké práva a príležitosti pre všetkých občanov v rámci ich územného pôsobenia. Za východiská sociálnych služieb si všetky tri mestá určili ľudsko - právne a strategické dokumenty na národnej a nadnárodnej úrovni ako Ústava Slovenskej republiky, Národné priority rozvoja sociálnych služieb, Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím, Európska

¹⁷ Index starnutia - počet obyvateľov vo veku 65+ na 100 obyvateľov vo veku 0 – 14 rokov

sociálna charta, Národná stratégia deinštitucionalizácie systému sociálnych služieb a náhradnej starostlivosti, Konceptia rozvoja sociálnych služieb vyššieho územného celku a ďalších dokumentov.

Mesto **Bratislava** si zadefinovalo komunitný plán sociálnych služieb takto: „Na to, aby Bratislava bola dobré miesto na život pre všetkých, potrebujeme byť citliví voči potrebám obyvateľov. A plánovať ich naplnenie. A práve stratégia napĺňania potrieb obyvateľov hlavného mesta sa nazýva Komunitný plán sociálnych služieb.“

Mesto **Banská Bystrica** v komunitnom pláne uvádza, že spoločnou diskusiou dospeli k tomu, čo obyvateľom chýba, čo skutočne potrebujú a čoho je v meste nedostatok. Za cieľ si určili najmä posilňovanie sociálnej solidarity obyvateľov, prevenciu pred vylúčením jednotlivcov i skupín zo spoločnosti a zapojenie do života komunity tých, ktorí stoja na jej okraji alebo sú v nepriaznivej životnej situácii. Komunitný plán vnímajú ako prostriedok na adresnejšie a efektívnejšie vynakladanie finančných prostriedkov na sociálne služby z mestského rozpočtu.

Vízia mesta **Modra** v rámci komunitného plánu je zvyšovanie kvality života svojich obyvateľov. Cieľom je dosiahnuť, aby v roku 2030 bola Modra mestom s vyváženou sociálnou a zdravotnou infraštruktúrou a službami, mestom aktívnym v oblasti vzdelávania a športu. Mesto Modra deklaruje zapájanie všetkých, ktorých sa sociálne služby týkajú, pričom podstatou je vytvorenie priestoru pre hľadanie najlepších stratégií, ktoré vychádzajú z poznaných potrieb.

Proces tvorby komunitných plánov týchto miest bol realizovaný počas vypuknutia a trvania pandémie COVID-19, pričom obmedzenia a dopady s tým spojené mali čiastočne vplyv na priebeh prípravy a tvorby komunitných plánov, ako aj na vízie, obsah a nastavené ciele.

Všetky tri mestá spolupracovali na príprave a tvorbe komunitných plánov s tretím subjektom, ktorý mal predchádzajúce skúsenosti s tvorbou analýz a komunitných plánov a túto spoluprácu popisujú ako kľúčovú a mimoriadne nápomocnú v celom procese. Súčasne si ponechali vlastný priestor v rámci spracovania strategickej časti. Ako sa vyjadrili respondentky, prečo si nenechali spracovať celý dokument externou spoločnosťou, ale komunitný plán tvorili sami: „Musíme

tomu rozumieť. Robiť veci „inhouse“ (pozn. doma) znamená, že máme nad nimi kontrolu. Kontrola zo strany mesta je dôležitá.“

Všetky tri mestá si pri príprave komunitných plánov zvolili model participatívneho komunitného plánovania sociálnych služieb a ako participatívny nástroj využili najmä pracovné skupiny, dotazníky, štruktúrované a pološtruktúrované rozhovory, fókusové stretnutia, verejné diskusie a pripomienkovanie materiálu.

Do procesu prípravy komunitných plánov zapojili čo najväčší počet relevantných aktérov - poskytovateľov sociálnych služieb a nadväzujúcich služieb, zástupcov rôznych inštitúcií verejnej a štátnej správy, prijímateľov, alebo bývalých prijímateľov sociálnej služby a ich blízke osoby a občanov, ktorí nemali skúsenosť so sociálnou službou, ale patrili do jednej z cieľových skupín.

Všetky tri mestá mali záujem a snahu v menšej či väčšej miere zapojiť zástupcov cieľových skupín (najmä pri zbere dát). Čím menšie mesto, tým nižšia bola miera oslovenia a zapojenia ľudí z marginalizovaných komunít (ľudia bez domova, ľudia so závislosťou, zástupcovia etnických skupín,...) a participácia ich zástupcov pri presadzovaní ich oprávnených záujmov.

Mesto **Bratislava** využilo na kontakt s ľuďmi z marginalizovaných komunít externú organizáciu. Dobrá prax ukazuje, že práve inklúzia a participácia týchto občanov, ktorí bývajú z verejných rozhodovacích procesov zvyčajne vylúčení, im pomáha zabezpečiť lepší prístup k verejným benefitom. Prostredníctvom procesu zmocnenia (z angl. empowerment) u nich dochádza k určitej forme transformácie zo závislosti na systéme, z pasivity a fatalizmu (viere, že svoj „osud“ nemôžu a ani nevedia zmeniť) k aktivite a schopnosti rozhodovať o sebe. Pokiaľ mestá dlhodobo podporujú participáciu svojich občanov vo veciach verejných, občania si postupne rozširujú rozsah svojich vedomostí a získavajú praktické skúsenosti s tvorbou verejných politík. Následná pozitívna skúsenosť s ovplyvňovaním miestnej politiky, ktorá má priamy vplyv na kvalitu ich života, zvyšuje ich motiváciu sa aj naďalej aktívne podieľať na rozvoji svojej komunity.

Mesto **Bratislava** kládlo pri príprave komunitného plánu dôraz na partnerstvo a spoluprácu zástupcov Bratislavy a mestských častí. V rámci prípravy plánu bola vo februári 2021 založená riadiaca skupina, ktorá mala 19 členov, ktorí zastupovali rôzne zainteresované skupiny, vrátane volených a výkonných zástupcov mesta Bratislava, zástupkyň mestských častí, zástupkyne Bratislavského samosprávneho kraja, zástupcov poskytovateľov sociálnych služieb zapojených (89 poskytovateľov), ako aj samotných prijímateľov sociálnych služieb.

V mesiacoch máj až september 2021 bolo celkovo zriadených a začalo pracovať 5 pracovných skupín:

- pracovná skupina ľudí bez domova, mladí a rodiny v ohrození,
- pracovná skupina starší obyvatelia,
- pracovná skupina osoby so zdravotným znevýhodnením,
- pracovná skupina deti,
- pracovná skupina drogová politika a exponované lokality.

V rámci zadania pre analytickú časť si mesto Bratislava zadefinovalo aj oblasť cudzincov a etnických menšín. Náhly a nekoordinovaný príchod ľudí z Ukrajiny po začiatku vojenského konfliktu na Ukrajine vo februári 2022 si vyžiadal rýchle riešenia v oblasti zisťovania a pokrývania ich potrieb. Mesto vo svojom komunitnom pláne konštatuje, že téma integrácie ľudí na úteku a podpora pre cudzincov a etnické menšiny si bude vyžadovať nielen krízové riešenia, ale do budúcnosti aj nastavenie stredne dlhodobých cieľov a opatrení.

Mesto Bratislava zriadilo aj tzv. Panel mestských častí, ktorý tvorili odborní zamestnanci z jednotlivých mestských častí.

Stretávanie pracovných skupín a jej členov, facilitáciu a komunikáciu v online prostredí zabezpečovala externá organizácia. Súčasťou procesu bola aj externá metodička, ktorá pomáhala pri nastavovaní procesov a výstupov komunitného plánovania. Po ukončení procesu prípravy a tvorby komunitného plánu prevzala rolu koordinátorky a odbornej garantky interná zamestnankyňa zo sekcie sociálnych vecí magistrátu, ktorá tieto funkcie naďalej zastáva a vykonáva.

Mesto **Banská Bystrica** začalo pracovať na komunitnom pláne koncom roku 2019. V prípravnej fáze vybrali konkrétneho spracovateľa dokumentu (občianske združenie), zriadili 10 členný riadiaci výbor, 5 pracovných skupín (celkovo v nich participovalo 97 účastníkov), pripravili časový harmonogram jednotlivých etáp realizácie procesu komunitného plánovania a zadefinovali si cieľové skupiny:

- seniori,
- osoby v nepriaznivých situáciách (krízová intervencia),
- osoby so zdravotným znevýhodnením,
- rodina, deti a mládež,
- osoby žijúce v marginalizovaných rómskych komunitách.

Mesto vnímalo svoju rolu ako zadávateľ úlohy a zodpovedný subjekt za poskytovanie alebo zabezpečenie sociálnych služieb, ktoré zodpovedajú miestnym potrebám. Úlohou riadiaceho tímu bolo facilitovanie celého procesu, odborné usmerňovanie a metodická pomoc na pracovných stretnutiach, prepájanie čiastkových výstupov s dôrazom na identifikáciu potrieb prijímateľov sociálnych služieb a obyvateľov mesta. Zazmluvnený subjekt - spracovateľ dokumentu plnil úlohu odborného a organizačného garanta, zabezpečoval logistiku, facilitovanie, vedenie pracovných stretnutí a pracovných skupín a bol zodpovedný za finálne spracovanie komunitného plánu sociálnych služieb mesta Banská Bystrica.

Mesto **Modra** začalo pracovať na komunitnom pláne vo februári 2022 v spolupráci s odborným útvarom mesta, Mestským centrom sociálnych služieb Modra (v zriaďovateľskej pôsobnosti mesta) a s dvoma členkami Nezávislej platformy Socio Fórum na základe zmluvy o poskytnutí služieb, ktoré poskytovali v rámci prípravy komunitného plánu odborné konzultácie, poradenstvo a facilitáciu stretnutí zriadených pracovných skupín. Úlohu garantov komunitného plánu zastávali mestský poslanec a zástupca primátora.

Mesto Modra vytvorilo šesťčlenný riadiaci tím, ktorého úlohou bolo celý proces komunitného plánovania viesť a pripraviť text komunitného plánu, analytickú aj strategickú časť v spolupráci

s koordinátorkami procesu. Riadiaci tím sa dohodol na vytvorený troch pracovných skupín (11-14 členov), ktoré koordinovala pracovníčka mesta:

- pracovná skupina osoby so zdravotným postihnutím,
- pracovná skupina seniori,
- pracovná skupina osoby ohrozené sociálnym vylúčením a v nepriaznivej sociálnej situácii.

Do procesu tvorby dokumentu boli okrem pracovníkov mestského úradu zapojení zástupcovia poskytovateľov sociálnych služieb, zástupcovia občanov, zástupcovia verejného sektora, zástupcovia mimovládnych organizácií a volení zástupcovia mesta. V rámci prípravnej fázy mesto oficiálne zverejnilo informáciu o príprave nového komunitného plánu.

Pri získavaní a zbere relevantných dát použilo mesto **Bratislava** kombináciu rôznych metodologických prístupov a techník. V rámci identifikovaných cieľových skupín prebehol tzv. „desk research“, ktorý sa zamerlal na analýzu aktuálnych koncepčných materiálov (napr. komunitné plány mestských častí) a kvantitatívnych dát (napr. sociálno-demografické štatistiky) na úrovni mestských častí, mesta, vyššieho územného celku, príslušných ministerstiev a iných organizácií. Ďalej sa realizovali zbery kvalitatívnych a kvantitatívnych dát, na základe výsledkov ktorých identifikovali konkrétne témy, problémy a potreby, ktoré riešia jednotlivé cieľové skupiny. Sumarizácia za každú cieľovú skupinu bola spracovaná do jednotlivých kapitol komunitného plánu.

Komunitné plány mestských častí sú analyzované v analytickej časti komunitného plánu mesta a zároveň sú čiastočne zapracované aj do strategickej časti. Opatrenia a aktivity z platných komunitných plánov mestských častí (niektoré mestské časti nemali komunitné plány vypracované, alebo už stratili platnosť) sú zaradené na konci tematických kapitol, ako aj do finančných plánov.

V rámci kvalitatívnej analýzy bolo vykonaných 120 hĺbkových a pološtruktúrovaných rozhovorov s členmi cieľovej skupiny a ich blízkymi osobami, ktorí sú, alebo boli prijímateľmi

sociálnych služieb, alebo im zatiaľ nebola sociálna služba poskytovaná a s poskytovateľmi sociálnych služieb. Bolo realizovaných 11 fókusových skupín so zástupcami odbornej verejnosti, prijímateľmi (alebo bývalými prijímateľmi) sociálnych služieb a ich blízkymi osobami a členmi cieľovej skupiny, ktorí nemali skúsenosť so sociálnymi službami.

V rámci kvantitatívnej analýzy bolo vykonaných 6 dotazníkových šetrení so zástupcami cieľových skupín, mestských častí a zástupcami sociálnych a nadväzujúcich služieb.

Po vyhodnotení dát z kvantitatívnej a kvalitatívnej analýzy boli sformulované (v podobe prezentácie) priebežné správy za jednotlivé cieľové skupiny, ktoré boli následne doplnené o odporúčania a závery z pracovných skupín a zo stretnutia so zadávateľom. Vypracovanie záverečnej správy pre mesto Bratislava predstavovalo syntézu všetkých poznatkov a odporúčaní.

Do procesu komunitného plánovania v meste **Banská Bystrica** sa zapojilo 97 zástupcov cieľových skupín a 10-členný projektový tím. Do pracovných skupín boli oslovené subjekty, ktoré pracujú s cieľovou skupinou, prijímatelia sociálnych služieb a zástupcovia orgánov verejnej správy a verejnosti. V pracovných skupinách účastníci analyzovali aktuálny stav sociálnych služieb, požiadavky a potreby cieľových skupín, vyjadrovali sa k smerovaniu a vízii sociálnych služieb pre konkrétne cieľové skupiny s výhľadom na 10 rokov.

V rámci zberu dát v procese komunitného plánovania v meste **Modra** bolo vyhodnotené plnenie predchádzajúceho komunitného plánu (2017-2021), vykonaná analýza socio-demografických údajov, spracovaný prehľad vydaných rozhodnutí o posúdení na odkázanosť na sociálnu službu a vykonaná analýza strategických a programových dokumentov na medzinárodnej, národnej, regionálnej a miestnej úrovni.

Súčasťou zberu dát a mapovania potrieb obyvateľov v oblasti poskytovania sociálnych služieb boli dotazníkové prieskumy medzi poskytovateľmi sociálnych služieb a obyvateľmi mesta, stromy problémov a vyhodnotenie analýz. Na vyplnenie dotazníkov pre poskytovateľov sociálnych služieb bolo identifikovaných a cielene oslovených 5 registrovaných poskytovateľov

sociálnych služieb na území mesta. Dotazník pre verejnosť a prijímateľov sociálnej služby bol k dispozícii v online forme na webovej stránke mesta Modra, vo fyzickej verzii na Mestskom úrade a bol aj distribuovaný seniorom na stretnutí Jednoty dôchodcov Slovenska a pri rozvoze obedov do domácností seniorov. Zber dát prebiehal od apríla do júna 2022.

Na otázky v dotazníku odpovedalo spolu 152 respondentov a respondentiek prevažne v seniorskom veku 60+ (82,89%). V prieskume dominovali ženy, zapojilo sa ich 70%. Do prieskumu sa zapojili občania priamo z mesta Modra (92,76%), z mestskej časti Kráľová (5,92%) a Harmónia (1,32%). Z mestskej časti Piesok nezaznamenali žiaden vyplnený dotazník.

Komunitný plán mesta **Bratislava** určuje 6 strategických cieľov (jeden v oblasti spolupráce a päť vo vzťahu k cieľovým skupinám). V rámci strategického cieľa sú definované špecifické ciele s krátkym popisom a opatrenia, na ktoré sú naviazané finančné zdroje a úroveň priority.

Prvý strategický cieľ je zameraný na „posilnenie spolupráce na riešení potrieb obyvateľov“ obsahuje tieto 3 špecifické ciele:

- výkon sociálnej politiky na základe dát a strategického plánovania sociálnych služieb,
- podpora integrácie sociálnej politiky na úrovni mesta,
- podpora informovanosti v oblasti sociálnych politík.

Vo oblasti **starších obyvateľov** si mesto Bratislava zvolilo za strategický cieľ „dôstojný, bezpečný a čo najsamostatnejší život starších obyvateľov podporený dostupnou sieťou sociálnych služieb“ a šesť špecifických cieľov:

- skvalitniť systém podpory a prevencie osamelosti, vylúčenia a predčasnej odkázanosti,
- zdostupniť možnosti starnúť v domácom prostredí,
- zabezpečenie dostupnej a na seba nadväzujúcej siete terénnych a ambulantných sociálnych služieb,
- podporiť vznik nízkokapacitných pobytových služieb,
- zefektívniť fungovanie a zvyšovať kvalitu existujúcich pobytových sociálnych služieb v zariadení pre seniorov a zariadení opatrovateľskej služby v správe mesta Bratislava,

- podporovať rozvoj personálnych kapacít v zariadení pre seniorov a zariadení opatrovateľskej služby v zriaďovateľskej pôsobnosti mesta.

V oblasti **drogovej politiky** a exponovaných lokalít je strategickým cieľom „zabezpečiť prístup k sieti sociálnych služieb pre ľudí, ktorí majú skúsenosti s drogami reflektujúcich špecifické potreby“ a tri špecifické ciele:

- zlepšenie prístupnosti existujúcich sociálnych služieb a podporných aktivít pre ľudí, ktorí majú skúsenosti s drogami,
- zvýšenie ponuky špecializovaných sociálnych služieb pre ľudí, ktorí majú skúsenosti s drogami,
- zabezpečiť holistický prístup a inovatívne služby pri riešení potrieb a problémov ľudí, ktorí majú skúsenosti s drogami.

V oblasti **detí, mladých a rodín v ohrození** je strategickým cieľom „sprístupniť sieť pomoci a podpory občanom vo všetkých úrovniach intervencie (preventívna, krízová, dlhodobá“ a 3 špecifické ciele:

- vytvoriť novú formu pomoci a podpory, zvyšovať finančnú podporu a zmapovať vybrané formy podpory pre deti, mladých ľudí a rodiny v ohrození,
- podporovať sociálne služby a služby priamo súvisiace so sociálnymi službami pre deti, mladých ľudí a rodiny v ohrození,
- podporovať a rozvíjať terénne služby pre skupinu detí, mladých ľudí a rodiny v ohrození.

V oblasti **ľudí bez domova** je strategickým cieľom „rozvoj kvalitnej a dostupnej siete služieb pre ľudí bez domova s dôrazom na dôstojnosť, bezpečnosť a ukončovanie bezdomovectva v meste“ a tri špecifické ciele:

- zvýšiť ponuku a dostupnosť sociálnych služieb krízovej intervencie a podporných služieb v súlade s potrebami ľudí bez domova na území mesta,
- podporovať komplexné prístupy pri práci s ľuďmi bez domova s cieľom ukončovania bezdomovectva,
- podporovať z dostupnosti potrebnej zdravotnej starostlivosti pre ľudí bez domova v synergii so sociálnymi službami krízovej intervencie.

V oblasti **osôb so zdravotným postihnutím** je strategickým cieľom „nezávislý život osôb so zdravotným postihnutím s vyššou dostupnosťou a kvalitou komunitných sociálnych služieb a súvisiacich podmienok“ a dva špecifické ciele:

- zlepšovať podmienky nezávislého života a rozvoja komunitných služieb pre osoby so zdravotným postihnutím zavedením systému kvality,
- zvýšiť dostupnosť komunitných sociálnych služieb podporujúcich nezávislý život osôb so zdravotným postihnutím.

Mesto **Bratislava** chce prostredníctvom nastavených opatrení v prvom rade podporovať rozširovanie sociálnej siete o podporné služby a preventívne aktivity zamerané cielene na zraniteľné skupiny osôb, zvýšiť ponuku a dostupnosť sociálnych služieb krízovej intervencie, podporovať a rozvíjať sieť dostupných terénnych a ambulantných sociálnych služieb, zlepšovať podmienky nezávislého života a rozvoja komunitných služieb pre osoby so zdravotným postihnutím, podporiť vznik nízkokapacitných pobytových služieb a zefektívniť fungovanie a zvyšovať kvalitu existujúcich pobytových sociálnych služieb v správe mesta. Cieľom takýchto služieb je podpora ľudí v náročných životných situáciách v prvom rade k tomu, aby mali „život vo svojich rukách“. Jednotlivé nástroje pomoci a podpory im majú napomáhať pri zvyšovaní ich kompetencií rozhodnúť sa a konať tak, aby ich potreby boli napĺňané v čo najväčšej miere.

Za hlavný cieľ komunitného plánu na roky 2021-2027 si mesto **Banská Bystrica** zvolilo „posilňovanie a rozširovanie kvalitných sociálnych služieb v meste Banská Bystrica“.

Na napĺňanie hlavného cieľa si mesto zadefinovalo 6 strategických cieľov a 14 špecifických cieľov, ktoré sú hierarchicky usporiadané. Na špecifické ciele sa viaže 27 opatrení, ktoré majú byť dosiahnuté prostredníctvom 48 aktivít. Okrem špecifických cieľov pre každú cieľovú skupinu boli spracované aj prierezové ciele, opatrenia a aktivity, ktorými majú byť ciele napĺňané.

Cieľová skupina **seniori**:

Špecifický cieľ 1.: Podpora aktivít seniorov v rôznych oblastiach.

Špecifický cieľ 2.: Podpora seniorov v prirodzenom domácom prostredí.

Špecifický cieľ 3.: Rozvoj a podpora kvalitných sociálnych služieb v súlade s potrebami seniorov.

Cieľová skupina **osoby so zdravotným znevýhodnením**:

Špecifický cieľ 1.: Rozvoj sociálnych služieb pre občanov so zdravotným znevýhodnením v prirodzenom domácom prostredí.

Špecifický cieľ 2.: Priestor a podpora pre svojpomocné skupiny rodín s členom so zdravotným znevýhodnením.

Cieľová skupina **rodina, deti, mládež**:

Špecifický cieľ 1.: Rozvoj preventívnych programov a služieb zameraných na prehĺbovanie vzájomných vzťahov v rodine.

Špecifický cieľ 2.: Rozvoj terénnej práce a poradenstva.

Špecifický cieľ 3.: Podporný mechanizmus pre deti a mládež z málo podnetného prostredia.

Cieľová skupina **osoby v nepriaznivých situáciách** (krízová intervencia):

Špecifický cieľ 1.: Rozširovanie a udržiavanie existujúcich sociálnych služieb KI

Cieľová skupina **osoby žijúce v marginalizovaných rómskych komunitách**:

Špecifický cieľ 1.: Podpora aktivít v komunite

Špecifický cieľ 2.: Dostupnosť terénnej sociálnej služby krízovej intervencie pre občana v MRK

Prierezové ciele:

Špecifický cieľ 1.: Dostupnosť aktuálnych informácií pre občanov mesta o vývoji a možnostiach sociálnych služieb.

Špecifický cieľ 2.: Rozvoj spolupráce s partnerskými organizáciami v oblasti sociálnych služieb.

Špecifický cieľ 3.: Rozširovanie personálnych kapacít v sociálnej oblasti.

V schválenom komunitnom pláne mesto Banská Bystrica konštatuje, že hlavný predpoklad pre tvorbu, rozvoj sociálnych služieb, realizáciu a úspešné naplnenia vytýčených cieľov je komunikácia a spolupráca medzi jednotlivými subjektmi z celej organizačnej štruktúry komunitného plánovania, členmi z pracovných skupín a občanmi.

V komunitnom pláne sociálnych služieb mesta **Modra** boli na základe výsledkov z výstupov z analytickej časti a návrhov z pracovných skupín naformulované 4 strategické ciele, 4 priority, 11 špecifických cieľov, 20 opatrení a 59 aktivít:

Strategický cieľ č. 1 - Zvýšením informovanosti zabezpečiť dostupnosť sociálnych služieb podľa potreby a v čase.

Priorita: Právo na dostupnú informáciu v súlade s § 6 ods. 2(b) zákona o sociálnych službách

Špecifický cieľ 1.1 Cielené informácie pre osoby opatrujúce príbuzných v domácom prostredí

Špecifický cieľ 1.2: Informačná a komunikačná stratégia o sociálnych službách

Strategický cieľ č. 2 - Dostupné sociálne služby komunitného typu pre občanov odkázaných na pomoc

Priorita : Rozvoj sociálnych služieb komunitného typu

Špecifický cieľ 2.1 Optimalizovať a zefektívniť výdavky do sociálnych služieb v prospech komunitných sociálnych služieb

Špecifický cieľ 2.2 Rozvoj sociálnych služieb komunitného typu

Špecifický cieľ 2.3 Transformácia existujúcich SS v súlade s Národnou stratégiou DI

Strategický cieľ č. 3 Začlenenie seniorov a OZP do informačnej a globalizovanej spoločnosti

Priorita: Podpora celoživotného vzdelávania prostredníctvom neformálneho vzdelávania

Špecifický cieľ 3.1: Rozvíjať IKT a informačnú gramotnosť

Špecifický cieľ 3.2: Rozvíjať finančnú gramotnosť

Špecifický cieľ 3.3: Podporovať programy vzdelávania v manažmente dobrovoľníkov

Špecifický cieľ 3.4: Podporovať programy na zlepšenie životného prostredia

Strategický cieľ č. 4 Eliminácia sociálno-patologických javov

Priorita: Podpora preventívnych aktivít a začlenenie osôb ohrozených sociálnym vylúčením

Špecifický cieľ 4.1 Podpora rozvoja preventívnych aktivít

Špecifický cieľ 4.2: Kvalitné a efektívne pobytové sociálne služby krízovej intervencie

Na základe výsledkov analýzy demografickej a sociálnej situácie bude v meste **Modra** podľa komunitného plánu potrebné venovať pozornosť problematike starnutia obyvateľstva. Na území mesta aktuálne nie je poskytovaná žiadna sociálna služba v zariadení pre seniorov, preto mesto plánuje túto službu zriadiť v rámci transformácie Mestského centra sociálnych služieb a využiť externé zdroje v rámci vyhlásených výziev príslušných ministerstiev. Mesto taktiež v komunitnom pláne uvádza, že je potrebné rozvíjať sociálne služby pre seniorov s nižšou mierou odkázanosti a priestor vidí v rozvoji nájomného a komunitného bývania. Mesto si tiež v rámci špecifických cieľov nastavilo podporu rozvoja preventívnych aktivít a sociálnych služieb komunitného typu, čo je v súlade so záväznými dokumentami na národnej úrovni.

Mesto **Bratislava** ako základný nástroj na monitorovanie komunitného plánu uvádza monitorovacie správy, v ktorých budú zbierané a vyhodnocované informácie o realizovaných aktivitách a výstupoch, a ktoré budú každoročne predkladané mestskému zastupiteľstvu. Na základe monitorovacích správ bude realizovaná aj aktualizácia komunitného plánu. Cieľom aktualizácie plánu je reagovať na aktuálnosť navrhovaných cieľov, na prípadné zmeny vo vzťahu k nastaveným prioritám a na možnosti zlepšenia kvality výstupov.

Mesto **Banská Bystrica** má v komunitnom pláne podrobne spracovaný harmonogram priebežného hodnotenia a monitorovania plnenia stanovených cieľov a opatrení. Súčasťou sú informácie a podmienky k spôsobu zmeny a aktualizácie komunitného plánu.

Mesto **Modra** v komunitnom pláne popisuje všeobecné prínosy evaluácie a monitoringu realizácie komunitného plánu, ako aj zameranie pravidelného monitoringu na:

- priebežné vyhodnocovanie indikátorov a očakávaných hodnôt,
- spracovanie a vyhodnocovanie priebežných ročných správ,

- aktualizáciu komunitného plánu 1x ročne.

Pracovné skupiny sa stretávajú 1-2 krát ročne, aby sa vyjadrili k vyhodnoteniu priebežných ročných správ, dali spätnú väzbu a predložili návrhy na aktualizáciu akčného plánu. Hodnotenie sa robí raz ročne, zvyčajne k 31.12. príslušného roka. Mesto Modra vo svojom komunitnom pláne zdôrazňuje dôležitosť prepojenia a zosúladenia cieľov, merateľných ukazovateľov a programového rozpočtu.

Napriek rozdielnym demografickým štruktúram, územnej rozlohe, miestnym špecifikám a obdobia, v ktorom boli komunitné plány pripravované, možno konštatovať, že všetky tri uvedené mestá majú v oblasti rozvoja sociálnych služieb podobné potreby a ciele. Vo všetkých porovnávaných mestách zastáva problematika seniorov a starnutia popredné miesto.

Ako ukázal prieskum, ktorého výsledky sú spracované nižšie, väčšina obcí zapojených do prieskumu identifikovala ohrozené skupiny svojich občanov z pohľadu ohrozenia chudobou, sociálnym vylúčením alebo segregáciou. Tieto skupiny obyvateľov zväčša odrážajú aktuálny stav demografie obce.

V prílohe AV sa nachádza aj návrh okruhu otázok, ktorým sa riadili experti v prípade osobných rozhovorov a to tak v prípade miest ako aj obcí.

5. KOMUNITNÉ PLÁNOVANIE NA ÚROVNI OBCÍ.

Táto kapitola vychádza z analýzy komunitných plánov sociálnych služieb obcí a riadených rozhovorov so zástupcami obcí, ktorí sa na komunitnom plánovaní podieľali. Prinesie tak skúsenosti „z prvej ruky“ s tým, ako proces komunitného plánovania sociálnych služieb na úrovni týchto obcí prebiehal, kto do neho bol zapojený, z akých dokumentov vychádzal a ako bol zameraný. V tejto kapitole nájdete tak príklady dobrej praxe, ale aj pomenovanie nedostatkov nastavenia procesu komunitného plánovania z pohľadu obcí.

Podľa sčítania obyvateľov v roku 2021 vo viac ako dvoch tretinách obcí do 250 obyvateľov žije nadpriemerný podiel obyvateľov v poproduktívnom veku a v takmer 5% obcí dosahuje podiel 65 a viac ročných obyvateľov viac ako tretinu populácie obce. V obciach od 251 do 500 obyvateľov sa nadpriemerný podiel obyvateľov v poproduktívnom veku objavuje v každej tretej obci. Môžeme konštatovať, že sa situácia zvyšujúcim počtom obyvateľov zlepšuje.

Demografické starnutie a tým vznikajúca nepriaznivá veková štruktúra spôsobuje zvýšený tlak aj na financovanie sociálnych služieb. Vzhľadom na nepriaznivý demografický vývoj a starnutie obyvateľstva by sa každá samospráva mala zamyslieť nad ponúkanou paletou a dostupnosťou sociálnych služieb nielen na svojom území, ale i v rámci celého regiónu. Analyzovanie stavu, teda zisťovanie ponuky a dopytu po sociálnych službách, sa stáva nevyhnutnosťou. Práve kvalitne spracovaná analýza by mala byť podkladom pre vypracovanie komunitného plánu sociálnych služieb.

Pri tvorbe komunitného plánu je potrebné zamerať sa na všetky kategórie občanov - nielen seniorov, ale aj občanov so zdravotným znevýhodnením a iné zraniteľné skupiny. Každá skupina obyvateľov je niečím špecifická a má iné potreby, preto jedine kvalitnou analýzou dokážeme zistiť dopyt po službách v danej komunite.

Komunitný plán sociálnych služieb je jedným z nástrojov, ktorý môže obciam pomôcť na jednej strane pri plánovaní potrieb občanov (nielen) v sociálnej oblasti, ale aj pri plánovaní ich financovania. Rovnako dokáže pomôcť pri plánovaní personálnych kapacít. Jedným z cieľov

komunitného plánovania je i aktivizácia obyvateľstva, aby sa sami obyvatelia ochotne zapájali do plánovania a tým sa posilňovala sociálna súdržnosť. Dostatočná aktivizácia občanov môže taktiež pomôcť eliminovať sociálne vylúčenie, umožní opätovne aktívne zapojiť do komunit obyvateľov, ktorí stoja na ich okraji.

Obciam vyplýva povinnosť predkladať komunitné plány sociálnych služieb vyšším územným celkom, ktoré na ich základe vypracúvajú koncepciu rozvoja sociálnych služieb v jednotlivých krajoch so zameraním najmä na služby, ktoré nie sú poskytované obcami a mestami.

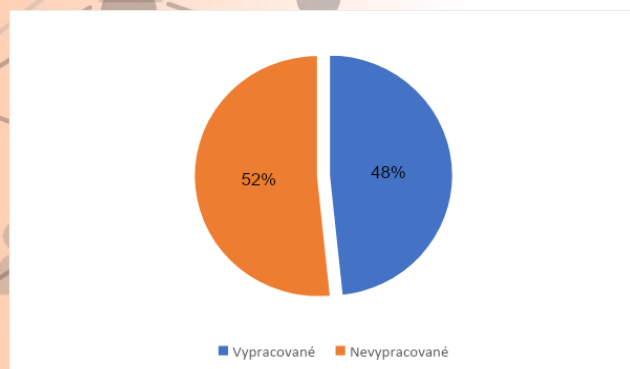
Absencia komunitných plánov môže viesť k nedostatočným informačným zdrojom pri tvorbe koncepcií. Práve obce poznajú potrebu sociálnych služieb na svojom území a na základe demografického vývoja ju vedia prognózovať.

Najmä ak sa jedná o sociálne služby v zariadení, je potrebné kvantifikovať potrebnú kapacitu, teda potrebný počet miest v jednotlivých druhoch zariadení.

Obce majú v zmysle platnej legislatívy povinnosť predkladať schválené komunitné plány vyšším územným celkom.

Pri spracovaní analýzy sme preto považovali za dôležité zistiť, koľko obcí si túto povinnosť splnilo. Pracovali sme z údajmi získanými z vyšších územných celkov a na základe týchto informácií bolo zistené, že túto povinnosť si splnilo 48% obcí a predložilo vypracovaný komunitný plán sociálnych služieb. Graf zobrazuje pomer odovzdaných komunitných plánov.

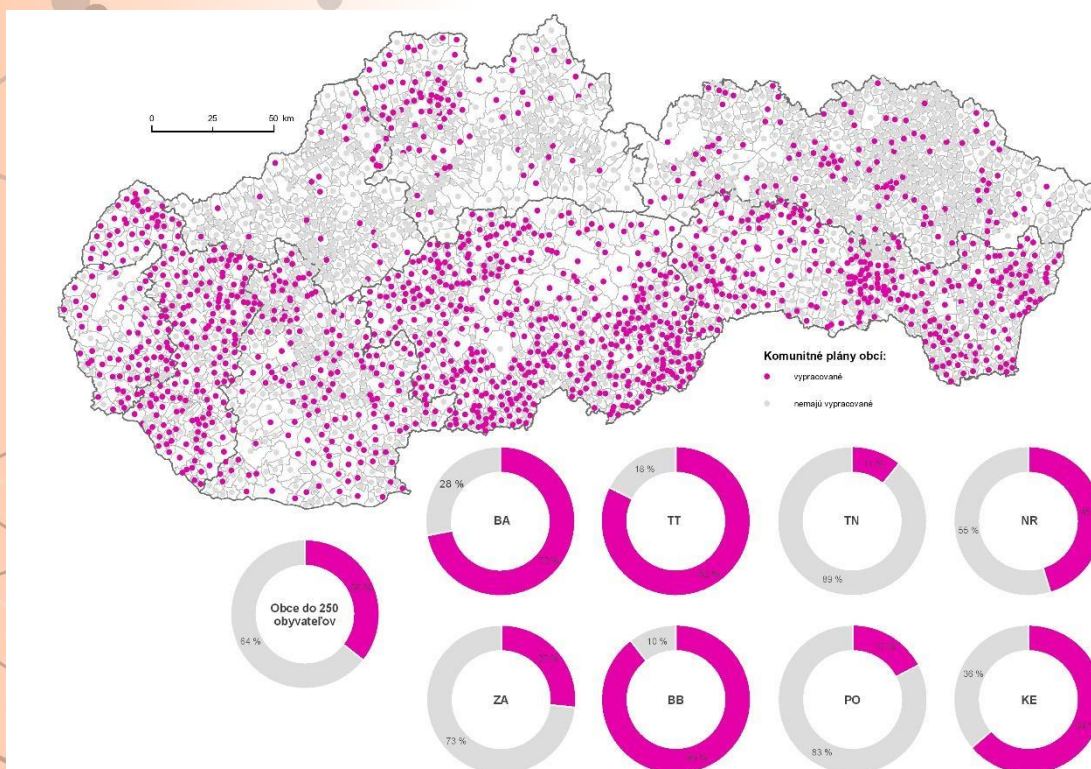
Graf č. 1: Pomer obcí, ktoré predložili komunitný plán vyššiemu samosprávnemu kraju.

Zdroj dát: Vyššie územné celky (2023), vlastné spracovanie

Následne sme údaje o obciach, ktoré komunitný plán sociálnych služieb vyššiemu územnému celku predložili vizualizovali v nasledovnej mape.

Mapa č. 17 : Vizualizácia predložených komunitných plánov na vyššie územné celky.

Zdroj: Vlastné spracovanie

Najviac obcí a miest s predloženým komunitným plánom sociálnych služieb je v Banskobystrickom kraji, kde podiel týchto obcí a miest predstavuje až 90%. Podobná situácia je v Trnavskom samosprávnom kraji kde je to 82%. Ďalej nasledujú Bratislavský (72%), Košický (64%), Nitriansky (45%), Žilinský (27%). Najmenej obcí a miest s predloženým komunitným plánom sociálnych služieb spadá do Prešovského (17%) a Trenčianskeho samosprávneho kraja (11%).

Z pohľadu malých obcí (do 250 obyvateľov), len 36 % obcí v tejto veľkostnej kategórii predložilo vypracované komunitné plány vyššiemu územnému celku.

Pre porovnanie uvádzame, že do prieskumu, ktorý sa realizoval v rámci spracovania tejto analýzy sa zapojilo 40 obcí vo veľkostnej kategórii od 0 do 249 obyvateľov, z nich len dve obce uviedli, že nemajú a nikdy nemali spracovaný komunitný plán a jedna obec uviedla, že pracuje na svojom komunitnom pláne, lebo už nie je aktuálny.

V rámci prípravy analýzy boli v marec 2023 realizované štruktúrované rozhovory vo vybraných obciach. Rozhovorov sa zúčastnilo 14 osôb, každá za jednu obec, tieto osoby priamo koordinovali proces komunitného plánovania sociálnych služieb alebo na ňom participovali vo svojej obci. Predmetom riadených rozhovorov bol proces komunitného plánovania ako aj samotný obsah komunitných plánov sociálnych služieb.

Zisťovali sme, kto sa podieľal na tvorbe komunitných plánov sociálnych služieb v danej obci a akým spôsobom, kto bol zhotoviteľom komunitných plánov, ako participovala na ich tvorbe široká aj odborná verejnosť.

Čo sa obsahovej stránky komunitných plánov týka, zaujímalo nás, ktoré sú pre samosprávy kľúčové sociálne služby, ktorým v plánoch venovali pozornosť, aké si zvolili cieľové skupiny. Súčasťou rozhovorov boli aj otázky týkajúce sa dát a údajov, s ktorými samosprávy pracovali, odkiaľ ich čerpali samosprávy pre potreby analýzy miestnych potrieb v sociálnej oblasti a ako s nimi ďalej pracovali pri formulovaní a pri následnom naplňaní návrhov cieľov a opatrení v komunitných plánoch obcí.

5.1. Otázky, ktoré si kladú obce pri príprave a spracovaní komunitných plánov najčastejšie.

Zvládne naša obec spracovanie komunitného plánu sama alebo sa obráti na externého odborníka?

V procese príprav komunitného plánovania samosprávy riešia otázku „Kto bude spracovateľom komunitných plánov?“. Zveriť ho do rúk profesionálnej firme (ako ju nájsť a ako preveriť jej kompetentnosť na takúto úlohu?), alebo ho vypracovať vo vlastnej réžii? V zásade neexistuje

„správna“ odpoveď. Základom je to, aké metódy plánovania spracovateľ zvolí, s akými zdrojmi informácií pracuje, ako ich získava a koho prizýva participovať na procese.

V nami oslovených obciach zväčša komunitný plán spracúval externý spracovateľ (organizácia, firma obstaraná dodávateľským spôsobom). Proces tvorby komunitného plánu a termíny zvyčajne koordinovala samotná obec prostredníctvom svojich pracovníkov napríklad pracovníka či vedúceho oddelenia sociálnych vecí a školstva, v niektorých menších obciach samotné vedenie – starosta obce.

Koho a akým spôsobom zapojíme do procesu komunitného plánovania?

Interne sa na tvorbe komunitných plánov často podieľali pracovníci obecného úradu, poslanci komisie pre sociálne veci atď. Na procese participovali najčastejšie formou prípravy podkladov, elektronickej a telefonickej komunikácie, distribúcie, zberu a spracovania dotazníkov, vyhodnocovania skutkového stavu, vytvorenia pracovných skupín, zvolávania pracovných stretnutí komisií a pod.

Externe sa na tvorbe komunitných plánov podieľali dodávateľské organizácie/firmy, experti/odborníci na spracovanie komunitných plánov, konzultanti, poslanci obecného zastupiteľstva, lídri jednotlivých organizácií a zoskupení v obci, zástupcovia v obci pôsobiacich organizácií (klub dôchodcov, zariadenia sociálnych služieb, centrá voľného času, školy, červený kríž, Agentúra integrovanej starostlivosti), zamestnanci miestnej akčnej skupiny, zástupcovia kraja, členovia mikroregiónu, prijímatelia sociálnych služieb a verejnosť.

Dodávateľské organizácie a firmy zabezpečovali väčšinou spracovanie podkladov a analýz pre tvorbu komunitných plánov do finálnej podoby. Poslanci a lídri rôznych organizácií a zoskupení v obci/meste sa zapájali do procesu tvorby komunitných plánov formou dotazníkov, stretnutí, návrhov posielaných mailom. Zástupcovia rôznych štátnych inštitúcií, krajských, okresných inštitúcií, organizácií a zoskupení v obci boli zapojení do tvorby komunitných plánov cez dotazníky, pozvania na stretnutia, alebo predkladanie odborných návrhov. Na oslovovanie a žiadosť o spoluprácu externých subjektov sa respondentom osvedčilo vysvetľovanie dôležitosti

komunitných plánov pre samosprávy, regióny a ich obyvateľov, zdôrazňovanie prínosu rôznych externých spolupracovníkov, organizácií a inštitúcií pre proces komunitného plánovania.

Budú naši občania participovať na príprave komunitného plánu?

Skúsenosť s ochotou a záujmom o participáciu sa v jednotlivých samosprávach líšila. V zásade platí, že čím bližšie bola organizácia či zoskupenie k záujmom obce, tým mala väčšiu ochotu spolupracovať. Záujem participovať bol výraznejší, keď bol podporený vysvetľovaním, snahou nadchnúť jednotlivcov/organizácie pre spoluprácu a pre ich prínos pri tvorbe komunitného plánu. Návratnosť dotazníkov, ktoré obce distribuovali svojim občanom odzrkadľovala ochotu zapojiť sa do procesu tvorby komunitného plánu, v niektorých samosprávach predstavovala 13%, v iných aj 60%. Zapojenie všetkých občanov sa ale nikde nepredpokladalo.

Ako si vieme získať a overiť potrebné informácie?

Samosprávy využívali pre potreby komunitného plánovania rôzne zdroje informácií. Z interných zdrojov to boli najmä demografické, geografické údaje za obec, údaje z pôvodného komunitného plánu (v prípade, že bol v minulosti vytvorený), údaje zo zložiek, alebo od organizácií obce.

Externými zdrojmi často využívanými samosprávami pre účely komunitného plánovania boli dáta zo štatistického úradu, platná legislatíva, výstupy pracovných skupín vytvorených samosprávou, postrehy/názory zapojených občanov formou verejných stretnutí, dotazníkov, podnety od prevádzok sociálnych služieb v obci/meste, údaje od organizácií/firiem v obci (napr. školy, polícia, organizácie seniorov alebo osôb so zdravotným postihnutím). Pre proces komunitného plánovania boli podnety z externých zdrojov použiteľné a prínosné hlavne z pohľadu meniacich sa potrieb obce v danej problematike v čase.

Cenné v procese získavania informácií a mapovania potrieb komunity boli príklady úspešnej praxe komunitného plánovania na Slovensku. Vo vzťahu k získavaniu externých údajov je takou skúsenosťou obce Janova Lehota, ktorá zrealizovala štyri verejné stretnutia s občanmi. Prezentácia zámeru vytvoriť komunitný plán sociálnych služieb, vysvetlenie, čo to vlastne

komunitný plán je a prečo je dôležité vypracovať ho, ako aj plán ďalších stretnutí sa realizoval v rámci každoročného stretnutia s občanmi. Na druhom stretnutí sa občanom predstavili zodpovední pracovníci za jednotlivé oblasti, riaditelia a štatutári občianskych združení, ktorí predstavili zámer ich činností v obci pre oblasť sociálnych služieb, ich vízie do budúcnosti. Analýza súčasnej situácie sociálnych služieb v obci, prehľad služieb poskytovaných obcou, počet prijímateľov týchto služieb, týkajúca sa legislatíva sa pripravila na tretie stretnutie a zároveň sa získavala spätná väzba o potrebe poskytovania sociálnych služieb v domácnostiach. Štvrté stretnutie sa zameralo na rozpracovanie cieľových skupín, ktorým sa chcela obec venovať na základe prijatých vyplnených dotazníkov. Celý tento proces trval šesť mesiacov.

Dotazník pre občanov áno či nie?

V odpovediach respondentov sa ukázalo, že záujem verejnosti/občanov o komunitné plánovanie a ich aktivita v procese je vo všeobecnosti pomerne nízka. Záujem prejavovali najmä tí, ktorých sa táto problematika týka, ktorí (sami alebo ich rodinní príbuzní) potrebujú sociálne služby alebo ich v blízkej dobe budú potrebovať. Názory na nezáujem verejnosti sa líšia, respondenti uvádzali napríklad, že verejnosť nemá veľký záujem o verejný život v obci, o jeho plánovanie ešte menej, lebo sú to pre ňu neviditeľné veci, netýkajú sa jej a komunitné plánovanie „nechávajú v rukách nimi volených zástupcov a úradníkov na OÚ“, prípadne uvádzali že verejnosť sa odmieta zaoberať hroziacimi rizikami zhoršeného/zhoršujúceho sa zdravotného stavu obyvateľov, dokonca aj svojich blízkych.

Z dotazníkových prieskumov potrieb určených obyvateľom (okrem toho, že návratnosť bola veľmi nízka) často samosprávy nedokázali získať potrebné informácie. Ľudia často hovorili o svojich problémoch všeobecne, nereagovali na položené otázky alebo písali o svojich problémoch, hoci mimo rámec sociálnych služieb a dopytovaných sociálnych tém zo strany obce. Na týchto skúsenostiach respondentov sa ukazuje, že dotazníkové zisťovanie potrieb bez priamej interakcie s ľuďmi na rôznych verejných stretnutiach neprináša želané efekty.

Verejná prerokovanie návrh komunitného plánu áno alebo nie?

Niektoré samosprávy ani nerealizovali samostatné verejné stretnutia o komunitnom pláne sociálnych služieb – možno preto, že očakávali nízku účasť na nich, alebo zvolili cestu komunikácie s ľuďmi o potrebách v sociálnej oblasti na verejných podujatiach realizovaných s danou cieľovou skupinou pri inej príležitosti (napríklad na stretnutiach seniorov, v kluboch seniorov, na stretnutiach s rodičmi a podobne).

Samosprávy uvádzali, že sa snažia zapojiť do tvorby komunitných plánov aj miestne rómske komunity, prípadne samotných rómskych občanov, ak komunity nemajú. Podľa vyjadrení respondentov bol záujem rómskych komunít na spolupráci nízky a ak sa zapojili, zaujímali sa najmä o formy podpory, sociálne bývanie, alebo prácu.

5.2. Zhodnotenie procesu prípravy a tvorby komunitných plánov na úrovni obcí.

Počas prípravy na riadené rozhovory so samosprávami sme si našťudovali desiatky obecných komunitných plánov sociálnych služieb. V niektorých sme zaznamenali veľkú mieru zhody samotných obsahov komunitných plánov, v iných sme našli desiatky strán analytickej časti, ale málo rozpracovanú strategickú či implementačnú časť plánu.

Analýze sa v nich venovala značná pozornosť, no stratégiu a implementáciu sociálnych služieb sa potrebnej pozornosti často nedostalo. Dôvody môžu byť rôzne - od časových, kapacitných, až po skutočnosť, že obce (hlavne menšie a malé) deklarujú obmedzené zdroje na výkon svojich originálnych pôsobností celkovo, nielen v sociálnej oblasti. Prináša to následne rezignáciu na veľké ciele a projekty, ktoré je problematické zrealizovať a zaplatiť a venovanie sa každodenným existenčným problémom.

Dôvodom môžu byť aj nedostatočné personálne a odborné kapacity na spracovanie komunitných plánov, ktoré by venovali pozornosť práve spomínaným častiam plánov. Celkovo v tejto súvislosti mnohé samosprávy samé skonštatovali, že komunitný plán je pre nich „dokument do šuplíka“ alebo „na poličku“, s ktorým sa reálne ďalej nepracuje. Boli však aj opačné názory z radov samospráv, ktoré vedeli s komunitným plánom ďalej pracovať a využívať ho.

Pokiaľ ide o oblasti sociálnych služieb, ktorým sa v komunitných plánoch venuje pozornosť, analyzované plány sa líšili aj rozsahom a druhmi sociálnych služieb, na ktoré boli zamerané. Niekde boli predmetom plánu úzko špecifikované sociálne služby podľa zákona o sociálnych službách, inde boli zahrnuté aj širšie uchopené verejné služby pre komunitu (vzdelávanie, zdravotníctvo, bezpečnosť a ochrana, bývanie, voľnočasové aktivity).

V komunitných plánoch niektorých obcí bola okrem obsahu rozpracovaná aj procesná stránka komunitného plánovania, zapojenie rôznych skupín do procesu a ich úlohy v tomto ňom a časový harmonogram tvorby plánu. Boli však aj komunitné plány, kde sa takéto informácie nevyskytujú nad rámec zmienky o existencii pracovnej skupiny. V dokumentoch sa častokrát nevyskytovali ani informácie o kompetenciách a zodpovednosti osôb v oblasti komunitného plánovania. Návrhové či implementačné časti plánov vo väčšine prípadov neobsahovali termíny (ani orientačné) a zodpovedné osoby. Niektoré samosprávy sa hlavne k týmto termínom vyjadrovali kriticky a skepticky.

Je dôležité, aby samosprávy identifikovali kompetencie aj zodpovednosť jednotlivých osôb alebo pozícií/útvarov/funkcií v obci vo vzťahu ku komunitnému plánu – a to nielen jeho prípravy, ale aj realizácie, hodnotenia a prípadného revidovania. Inak sa komunitný plán stáva „agendou či dokumentom nikoho, do šuplíka“. Nikto s ním nepracuje, nesleduje jeho plnenie, nevyužíva ho, neprepája v ňom stanovené ciele s inými oblasťami činnosti samospráv (najmä finančnej, rozpočtovej, projektovej).

Nástroje na monitorovanie a vyhodnocovanie plnenia komunitných plánov neboli v plánoch jednoznačne definované, niekde absentovali. Uprednostňované boli kvantitatívne kritériá pred kvalitatívnymi, pre ich jednoznačnejšiu a jednoduchšiu vyhodnotiteľnosť. Najčastejšími kritériami pri vyhodnocovaní plnenia komunitného plánu boli napríklad stav vybavenia žiadostí o poskytnutie sociálnych služieb, počet podaných projektov a ich úspešnosť (resp. realizácia v danom období), monitorovanie a vyhodnocovanie aktivít pre rôzne cieľové skupiny počas roka, prevádzky a údržby zariadení alebo služieb na území obce, čerpania rozpočtu v danej oblasti za rok a pod. Len v niektorých obciach bolo monitorovanie a vyhodnocovanie nastavené

priebežne alebo pravidelne, zväčša sa to deje pri spracúvaní nového komunitného plánu sociálnych služieb.

Dôležitou súčasťou procesu komunitného plánovania je komunikácia s aktérmi zapojenými do procesu.

Z rozhovorov vyplynulo, že komunikácia s obecným zastupiteľstvom, resp. s jednotlivými poslancami prebiehala počas celého procesu tvorby komunitných plánov, najčastejšie v rámci zasadnutí obecných zastupiteľstiev. Ďalšími využívanými formami komunikácie boli osobné návštevy na úradoch, zasielanie elektronickej pošty, organizovanie pracovných stretnutí (s účasťou nielen poslancov, ale aj zamestnancov obce), účasť na workshopoch s lídrami pozvaných organizácií, podieľanie sa na zbere návrhov i tvorbe plánu.

Spolupráca bola nadväzovaná aj medzi mnohými samosprávami a mimovládny neziskovým sektorom. Jedná sa hlavne o občianske združenia a neziskové aj rozpočtové organizácie sídlia v obci.

Jednou z možností, ako prepájať a efektívne využívať prevádzkové a odborné kapacity a ďalšie zdroje obcí, je realizovať proces komunitného plánovania sociálnych služieb na úrovni mikroregiónu. Z rozhovorov vyplynulo, že tvorbu komunitných plánov na mikroregionálnej úrovni vidí reálne väčšina samospráv a niektoré z nich majú s ňou aj praktické skúsenosti. Koncept komunitného plánovania na mikroregionálnej úrovni vychádza z predpokladu, že susediace obce sa zaoberajú podobnými problémami a na ich riešenie nemajú samostatne dostatok finančných zdrojov. Pri úzkych väzbách jednotlivých samospráv a pri dobrej komunikácii medzi jednotlivými vedeniami samospráv v regióne by mohla byť mikroregionálna úroveň komunitného plánovania reálna aj efektívna.

V obci Lenka majú skúsenosť s prípravou komunitného plánu sociálnych služieb na mikroregionálnej úrovni. Pracujú na tom dva roky, čoskoro očakávajú jeho reálne spracovanie. Pre tvorbu komunitného plánu na mikroregionálnej úrovni sa rozhodli aj z dôvodu lepšej efektivity uplatňovania a využívania spoločného plánu, ako aj plánovania ďalších služieb v celom regióne. Očakávajú zabezpečenie udržateľnosti jednotlivých sociálnych služieb. Dôležitosť vidia v prepájaní a systematickom rozložení služieb pre lepšiu dostupnosť a možnosti

využitia všetkými občanmi regiónu. Prínosom by mal byť rozvoj sociálnych služieb v celom regióne, aj vďaka systematickému plánovaniu, prepájaniu jednotlivých služieb, efektívnemu nastaveniu poskytovaných služieb, sieťovaniu, možnosti uchádzania sa o dodatočné zdroje, posilneniu územia spolupráce a spoločnej koordinácii projektov, rozvoju i rozšíreniu a lepšiemu pokrytiu poskytovania sociálnych služieb, efektívnemu využívaniu existujúcich služieb aj mimo územia jednej obce. Výsledný dokument, a tiež proces jeho tvorby, by mal podnecovať k užšej spolupráci mikroregiónu i regiónu a môže načrtnúť aj ďalšie aktivity v mikroregióne aj regióne. Pri spracovávaní komunitných plánov mnohé samosprávy využívali dostupné metodiky a príručky.

Niektoré samosprávy sa riadili len príslušnými ustanoveniami zákona o sociálnych službách a strategickými dokumentmi na národnej úrovni (napríklad Národné priority rozvoja sociálnych služieb, Strategický rámec v oblasti starostlivosti o zdravie, Národná stratégia deinštitucionalizácie systému sociálnych služieb a náhradnej starostlivosti).

Najčastejšie respondenti očakávali, že potrebnú metodickú podporu bude zabezpečovať samotný spracovateľ komunitného plánu.

Metodickú pomoc by obce a mestá privítali aj od štátu, VÚC či ďalších relevantných subjektov. Ako uvádzali, ocenili by tiež finančné zdroje na spracovanie komunitných plánov, jasnejšie určenie povinností pre súčinnosť na tvorbe plánov, akceptáciu plánovania „z doľa hore“, alebo partnerský prístup k miestnej územnej samospráve ako najbližšej k občanovi.

Pozitívne skúsenosti a dobrú prax pri procese tvorby komunitných plánov majú viaceré samosprávy. Dobre spracovaná analýza obce, vďaka potrebnej komunikácii s občanmi a vytvoreniu tímu ľudí, ktorí obec poznajú, môže zabezpečiť celý úspech procesu.

Využívanie rôznych dostupných informačných kanálov v obciach môže zvýšiť zapojenie občanov do procesu tvorby komunitného plánu, osvedčilo sa napríklad zapojenie školy a škôlky na území obce.

O komunitnom pláne je prínosné informovať občanov na všetkých obecných aktivitách a tiež im zdôrazňovať, že ide o strategický dokument, o ktorý sa budú môcť oprieť v čase aktuálnej potreby, aj keď v čase tvorby plánu o žiadnu sociálnu službu nemajú záujem.

Vysvetľovať občanom formy a druhy sociálnych služieb je vhodné formou obecných novín, rozhlasu, informácií na webovej stránke, alebo letákov do každej domácnosti. Workshopy boli tiež hodnotené ako veľký prínos, pomáhali odhaliť iné prioritné oblasti, ako boli zadané v minulých komunitných plánoch.

Využívanie dotazníka spokojnosti môže priniesť hodnotnú spätnú väzbu, zároveň môže byť nástrojom na propagáciu (aj hodnotenie) služieb, projektov a aktivít.

Plánovanie na úrovni mikroregionálnych či väčších regionálnych celkov prináša „signál zdola“ k tomu, ako by bolo možné nastaviť reformu verejnej správy.

Kritické body a úskalia tvorby komunitných plánov vidia samosprávy najmä v nezáujme verejnosti a jeho prekonávaní, nezáujme obyvateľov venovať svoj voľný čas projektom realizovaným obcou, vo vnímaní komunitného plánu verejnosťou ako administratívneho dokumentu „založenom v poličke“, v neprímeraných nárokoch a požiadavkách obyvateľov bez ohľadu na rozpočet a potrebu príspevkov za služby od prijímateľov sociálnej služby, v zmene legislatívy, v zmene požiadaviek obyvateľov obce na sociálne služby v súvislosti s meniacou sa situáciou (napr. pandémie koronavírusu) atď.

Pri tvorbe nových komunitných plánov by sa mnohé obce pokúsili dosiahnuť väčší záujem o plánovanie, výkon služieb, aktivít a rozvojových projektov medzi občanmi a poslancami zastupiteľstiev, vytvoriť priaznivú klímu a dôveru v procese plánovania, spracovať plán podrobnejšie, zapojiť odborníkov pri kompletizácii plánu a zväžiť udávanie termínov do komunitného plánu, nakoľko môže byť náročné ich dodržať.

Vo vzťahu k využívaniu komunitných plánov, v niektorých samosprávach plány v praxi veľmi nevyužívajú. Pribúdajú však aj také, ktoré komunitné plány využívajú, resp. vidia využiteľnosť v budúcich plánoch. Komunitné plány sú tiež nástrojom na to, aby si obce vedeli lepšie pripraviť a nastaviť rozpočet, najmä pre sociálnu oblasť.

6. KOMUNITNÉ PLÁNOVANIE AKO PARTICIPATÍVNY PROCES.

Pilát a Komanová v svojej knihe s názvom „Komunitné plánovanie sociálnych služieb – Teoretické prístupy, manažment, fázy procesu plánovania“ z roku 2012 rozlišujú dva možné prístupy percepcie a realizácie komunitného plánovania, ktoré sa v praxi vyskytujú.

Prvým prístupom je model **administratívneho komunitného plánovania** sociálnych služieb, ktorý je „hierarchický, direktívny, robí jednostranné rozhodnutia, formalizuje niektoré aktivity, dôraz kladie na „papierový výstup“, podceňuje lokálne zdroje, obmedzuje až vylučuje užívateľov. V podstate by sa ani nemal nazývať „komunitným“, ale len plánovaním sociálnych služieb“.

Druhý prístup, ktorý „kladie dôraz na proces plánovania s maximálnym využitím všetkých zdrojov a reálne zapája užívateľov a verejnosť do celého procesu“, sa nazýva model **participatívneho komunitného plánovania** sociálnych služieb. Na rozdiel od administratívneho modelu participatívny podporuje model rovnosť zainteresovaných relevantných aktérov (ktorými sú napr. neziskové organizácie, poskytovatelia sociálnych služieb, obce na území kraja), pričom je konsenzuálny a podporuje spoločné rozhodnutia. Svojou akcentáciou partnerstva a rovnosti hlasov všetkých zúčastnených aktérov inštitucionálne zvyšuje váhu participácie bežných občanov na rozhodovaní v komunite a nárok na ich angažovanosť, ktorá sa v minulosti často obmedzovala len na účasť v komunálnych voľbách, nie na priame ovplyvňovanie parciálnych tém, akými sú kvantitatívne a kvalitatívne rozširovanie poskytovania sociálnych služieb v danom regióne. Participatívny model prispieva k zvyšovaniu kvality verejnej správy, keďže obmedzuje suverenitu a netransparentnosť rozhodovania obecného alebo regionálneho zastupiteľstva . V participatívnom modeli je využívané široké spektrum nástrojov, ako napríklad referendum, fókusové skupiny, verejné vypočutia alebo prieskumy verejnej mienky .

V publikácii „Empowerment and Community Planning“ (Zmocňovanie a komunitné plánovanie) poukazuje autorka Elisheva Sadan¹⁸ na rôzne formy a oblasti uplatnenia komunitného plánovania s dôrazom na využívanie v sociálnej oblasti.

Empowerment (zmocňovanie/posilnenie) občana je kľúčovým pojmom v diskusii o podpore občianskej angažovanosti. S empowermentom sú spájané koncepty demokratizácie, seba-obhajoby prijímateľov sociálnych služieb alebo ľudí so zdravotným postihnutím pri presadzovaní vlastných oprávnených záujmov, či prax vedená užívateľom služieb (tzv. „user led practice“), normalizácie a valorizácie sociálnej role, v ktorej obyvatelia komunity chcú mať väčšiu kontrolu nad službami, ktoré dostávajú. Koncept empowermentu je tiež ideovým východiskom participatívnych prístupov.

6.1. Proces posilnenia občanov komunity a identifikovanie zraniteľných skupín v komunite

Proces zmocňovania/posilnenia občanov komunity znamená prechod zo stavu bezmocnosti do stavu väčšej kontroly nad vlastným životom, osudom a prostredím. Proces je zameraný na zmenu troch dimenzií sociálnej situácie, t. j. priniesť zmenu do pocitov ľudí a ich schopností/možností, do života kolektívu, do ktorého patria a do odbornej praxe, ktorá bude zahrnutá v rámci tohto procesu.

Toto sú tri navzájom súvisiace procesy, ktorými sa kniha zaoberá:

- individuálne zmocňovanie/posilnenie (čo predstavuje proces osobnej zmeny)
- posilnenie postavenia komunity (čo predstavuje sociálnu zmenu)
- posilnenie odbornej praxe (čo predstavuje organizačnú a funkčnú zmenu, ktorá podporuje realizáciu oboch vyššie uvedených procesov).

Komunitné plánovanie sociálnych služieb ako participatívny proces zahŕňa zapojenie obyvateľov komunity do rozhodovacieho procesu a umožňuje zozbierať informácie o reálnych

¹⁸ http://www.mpow.org/elisheva_sadan_empowerment.pdf

potrebách a záujmoch obyvateľov danej komunity v oblasti sociálnych služieb v danom čase. Na základe týchto informácií si môže obec stanoviť priority a plánovať konkrétne opatrenia, ktoré by tieto potreby a záujmy mohli čo najefektívnejšie reflektovať. Cieľom je „ušiť riešenie na mieru“, čo si vyžaduje zo strany miest a obcí flexibilitu a otvorenosť pri hľadaní vhodných alternatív.

Komunitný plán sociálnych služieb obce, ktorý reflektuje skutočné potreby svojich občanov, vníma každého svojho občana ako rovnocenného človeka a hľadá spôsoby, ako rôzne formy znevýhodnenia kompenzovať. Kompenzáciu vnímame ako spôsob vyrovnávania možností v tých oblastiach, v ktorých si osoba so znevýhodnením (myslíme pod tým napríklad dieťa, adolescenta, dospelého človeka v produktívnom veku, seniora) sama nevie, alebo nemôže pomôcť.

V prípade ľudí so zdravotným postihnutím je to najčastejšie vyrovnávanie šancí v bežných životných situáciách. Napríklad v detskom veku je to dochádzka do predškolských a vzdelávacích zariadení spolu so svojimi rovesníkmi, možnosť využívania bezbariérových herných prvkov na detských ihriskách, účasť na kultúrnych, športových a spoločenských podujatiach spôsobom, ktorý nevytvára bariéry, ale pomáha ich odstraňovať, ako aj mať možnosť zapájať sa do aktivít primeraných ich veku a záujmu. Cílené a strategické vytváranie bezbariérového prostredia vo všetkých oblastiach života pomáha ľuďom so zdravotným znevýhodnením nielen so začleňovaním sa do spoločnosti na rovnakom základe s ostatnými a možnosť žiť nezávislý život tak, ako to ukladá Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím, ale predovšetkým pomáha celej komunite s akceptáciou inakosti a rozmanitosti svojich obyvateľov.

V rámci procesu komunitného plánovania sociálnych služieb sú identifikované zraniteľné skupiny osôb, ktoré sú v dôsledku rôznych faktorov, ako je napr. vek, zdravotný stav, rodová príslušnosť, sociálny status, etnický pôvod, právny status (spôsobilosť na právne úkony) a podobne, vystavené vyššiemu riziku zranenia, choroby, chudoby, nezamestnanosti, násillia, vylúčenia z majoritnej komunity alebo niektorej z foriem diskriminácie.

Najčastejšie pomenované zraniteľné skupiny osôb v komunitných plánoch miest a obcí:

- osoby v dôchodkovom veku - tieto osoby trpia často fyzickými alebo kognitívnymi obmedzeniami rôzneho rozsahu, chorobami, bolesťou rôznej intenzity, potrebujú pomoc v starostlivosti o svoju osobu a domácnosť, častejšie sú vystavení ohrozeniu chudoby a niektorej z foriem násilia;
- osoby so zdravotným postihnutím - tieto osoby môžu mať obmedzenú pohyblivosť, sluch, zrak, mentálne schopnosti, alebo duševné ochorenie a v dôsledku toho potrebujú špecifickú podporu alebo starostlivosť;
- rodiny s deťmi a zvlášť deti - môžu byť zraniteľné napr. z dôvodu chudoby, nedostatočného vzdelania, porúch učenia a správania, ADHD a ADD, alebo zanedbávania, zneužívania a týrania;
- osoby s nízkym príjmom a osoby žijúce v chudobe - tieto osoby majú obmedzený prístup k zdrojom a službám, ktoré sú nevyhnutné pre zabezpečenie zdravia (zdravotná starostlivosť) a bežného životného štandardu. Zvyčajne sa nachádzajú v neistej ekonomickej situácii, často sú zaťažení pôžičkami a exekúciami;
- osoby so závislosťami (závislosť na alkohole, drogách alebo hazardných hrách);
- osoby s chronickými ochoreniami - tieto osoby majú také zdravotné problémy a obmedzenia, ktoré vyžadujú dlhodobú (niekedy celoživotnú) liečbu a starostlivosť;
- ženy a deti ohrozené násilím - môžu byť zraniteľné v dôsledku rodovej nerovnosti, fyzického, psychického alebo sexuálneho násilia alebo v dôsledku obmedzenia prístupu k vzdelaniu a zamestnaniu;
- osoby, ktorým bol udelený azyl alebo doplnková ochrana, migranti a utečenci - majú problémy s integráciou a častejšie môžu byť vystavení diskriminácii a násiliu;
- osoby bez štátnej príslušnosti, t.j. občianstva;
- osoby bez trvalého domova, žijúci na ulici, alebo v provizórnych podmienkach;
- osoby z LGBTI komunity - tieto osoby môžu byť zraniteľné kvôli diskriminácii na základe sexuálnej orientácie alebo rodovej identity;
- osoby po prepustení z väzenia.

Jednou z ďalších možností, ako pristúpiť k identifikácii zraniteľných skupín je členenie pracovných skupín podľa životných situácií, ktoré robia obyvateľov zraniteľnými (namiesto

členenia na zraniteľné skupiny). Medzi takéto situácie môže patriť napríklad choroba, strata domova, nezamestnanosť, narodenie dieťaťa so zdravotným postihnutím, zranenie alebo traumatická skúsenosť. Pomenovanie situácie, v ktorej sa obyvateľ nachádza a robí ho zraniteľným, je menej stigmatizujúce, než túto situáciu považovať za jeho charakteristiku.

Komunitné plánovanie sociálnych služieb má zahŕňať všetky zraniteľné skupiny osôb, nielen tie, ktoré sa politicky dobre „predávajú“, alebo tie, ktoré obec najčastejšie rieši v súvislosti s obligatónnymi kompetenciami (napr. seniorov a služby pre nich ako opatrovateľskú službu, stravovanie, denné centrá). Komunitné plánovanie nie je politickým nástrojom moci, ale nástrojom pomoci pre tých, ktorí zväčša už vyčerpali vlastné zdroje svojpomoci, alebo z rôznych dôvodov sú odkázaní na podporu a pomoc mimo svojho najbližšieho sociálneho prostredia.

Vypracovanie komunitného plánu sociálnych služieb si vyžaduje aj spoluprácu s miestnymi organizáciami, združeniami, poskytovateľmi sociálnych služieb a najmä s obyvateľmi. Ich participácia je dôležitá pre reálnu a čo najpresnejšiu identifikáciu potrieb a očakávaní obyvateľov komunity, následnom nastavení cieľov ako aj pre podporu pri implementácii opatrení, ktoré majú byť zavedené v rámci komunitného plánu sociálnych služieb.

Pri zostavovaní plánu koho osloviť a prizvať k tvorbe komunitného plánu je dôležité nájsť taký spôsob (lepšie je mať pripravených viac alternatív), ktorý umožní zapojenie všetkých relevantných aktérov a nevylúči žiadneho z nich.

V zásade ide o päť typov účastníkov:

1. predstavitelia miestnej samosprávy,
2. poskytovatelia sociálnych služieb,
3. prijímatelia sociálnych služieb,
4. široká (laická) verejnosť,
5. odborná verejnosť.

Medzi nástrojmi identifikácie potrieb obyvateľov v oblasti sociálnych služieb, ktoré najčastejšie uvádzajú mestá a obce vo svojich komunitných plánoch sociálnych služieb, je zber dát prostredníctvom:

- dotazníkov,
- prieskumov,
- rozhovorov,
- diskusií so zainteresovanými stranami, ako sú miestne organizácie, nevládne organizácie, obyvatelia a pod.

Jednotliví účastníci procesu komunitného plánovania môžu mať rozličné, dokonca protichodné názory a záujmy, čo môže viesť k vzájomnému nesúhlasu a tým k spomaľovaniu celého procesu plánovania. Je dôležité zostať konzistentný, nestranný a nehodnotiaci a situácie postupne riešiť, ideálne v otvorenej diskusii.

Pri vyhodnocovaní jednotlivých požiadaviek je namieste venovať pozornosť tomu, či sa jedná o verejný záujem, partikulárny záujem v prospech komunity, alebo o osobný záujem a predovšetkým, či a v akej miere prispieva k ochrane a podpore zraniteľných skupín osôb.

Ako sa vyjadrila jedna z respondentiek štruktúrovaného rozhovoru za mesto: „*Na tú istú vec sa pozeráme rôzne. Máme rôzny prah vnímavosti, ľudia sú rôznorodí...v našej pracovnej skupine si každý mohol slobodne povedať, čo ho trápi. Každá situácia sa brala vážne a ostatní mali pre to pochopenie.*“ Viacerí respondenti štruktúrovaných rozhovorov vnímali, že členovia pracovných skupín na začiatku prichádzali s rôznymi informáciami, očakávaniami a vlastnými predstavami komu, ako a v akej miere treba pomôcť.

„*Cieľ bolo viesť dialóg. Boli obmedzenia vo vedení dialógu na jednej úrovni, nie všetci účastníci tomu rovnako rozumeli. Kľúč bolo vysvetľovať, overovať si, ako tomu kto porozumel.*“, uviedla v rozhovore koordinátorka riadiacej skupiny komunitného plánovania mesta.

Pri komunikácii s odbornou verejnosťou a zástupcami občanov je dôležité si uvedomiť, že každý prichádza so svojou unikátnou skúsenosťou a s vlastnými predstavami, ako a komu by mali byť sociálne služby poskytované. Zástupcovia pracovných skupín považujú za dôležité sa navzájom

počúvať a viesť dialóg aj vtedy, keď majú jednotliví účastníci rozdielne názory a najrýchlejším riešením by bolo zo situácie jednoducho odísť.

To, čo im pomohlo, aby sa vedeli naladiť na rovnakú vlnovú dĺžku a dospeli ku spoločnému konsenzu bola „*Schopnosť kooperovať a dohodnúť sa na kľúčových bodoch. Nieкто išiel do toho s tým, že ide niečo presadiť, ale pochopil, že je niečo ešte dôležitejšie.*“, ako uviedla v rozhovore členka pracovnej skupiny.

Súčasne platí, že záujmy a ciele subjektov zapojených do komunitného plánovania majú byť vnímané ako rovnocenné a mali by mať rovnakú možnosť podieľať sa na vytváraní komunitného plánu. Najčastejšie volenou formou stretávania sa jednotlivých aktérov sú pracovné skupiny (v súčasnej dobe je okrem prezenčnej formy často využívaný online priestor, čo má svoje výhody, aj nevýhody) podľa cieľových skupín, alebo životných situácií. V rámci pracovných skupín je vytvorený priestor pre spoločnú diskusiu, pomenovanie silných, slabých stránok siete sociálnych a podporných služieb, ako aj hľadanie príležitostí a návrhov na ich optimalizáciu.

Respondenti v riadených rozhovoroch vyjadrili aj určitú mieru pochopenia, ak členovia skupín, alebo zástupcovia mesta pri riešení špecifických situácií a potrieb niektorých cieľových skupín mali tendenciu hľadať „skratky“. „*Máme tendenciu hľadať jednoduchšie riešenia a načrieť do zaužívaných riešení*“ (pracovníčka zariadenia sociálnych služieb). Takýto prístup má aj svoje logické vysvetlenie. Použiť „osvedčené“ riešenie je pre obec najjednoduchšie, ak ide o situáciu „tu a teraz“. Pri príprave komunitného plánu sociálnych služieb je nevyhnutné, pokiaľ je obec otvorená hľadaniu nových, alebo iných ako štandardných riešení, touto úlohou niekoho kompetentného poveriť. Nové, inovatívne a odvážne riešenia môžu vyžadovať okrem času aj finančnú investíciu, čo je najčastejším argumentom, prečo do nich obec neinvestuje.

„*Snažíme sa zachrániť to najhoršie (pozn.: to čo je najakútnejšie), pretože je v systéme málo peňazí. Sme radi, že zachránieme to, čo je a nie investovať do inovácií.*“, uviedla v rozhovore zamestnankyňa samosprávy.

Riešenie vidia respondenti v ponechaní dostatku času a priestoru účastníkom participatívnych stretnutí, aby proces komunitného plánovania v nich dozrel. Z ich osobných skúseností je lepšie

ísť pomalšie a po menších kúskoch. V praxi to môže napríklad znamenať vymedziť si na prípravu komunitného plánu dostatok času vopred, alebo na ročnej báze pripravovať a realizovať akčné plány obce, ktoré budú nadväzovať na strategické ciele a opatrenia v komunitnom pláne. Obce, ktoré majú pozitívnu skúsenosť s komunitným plánovaním a sú ochotné investovať do nových sociálnych služieb, bývajú viac úspešné v projektovom riadení a sú aktívne pri získavaní finančných prostriedkov z iných zdrojov (napr. z Plánu obnovy a odolnosti SR).

Skúsenosť mesta Bratislava prináša poznanie členov pracovných skupín, že ich práca sa nekončí schválením komunitného plánu. Komunitné plánovanie sociálnych služieb vníma mesto Bratislava ako kontinuálny otvorený dialóg, v ktorom sa mesto opakovane pýta na potreby svojich obyvateľov a porovnáva ich s nastaveným systémom pre ich napĺňanie. Členovia pracovných skupín sú podporovaní v tom, aby sa okrem plánovania zapájali aj do poskytovania služieb pre občanov cez vytváranie akčných plánov a monitorovanie napĺňania určených cieľov a opatrení. Vnímame to ako príklad dobrej praxe, ktorý je príležitosťou rozšíriť potenciál participácie a podpory zodpovednosti zapojených subjektov a osôb aj vo vzťahu k realizácii komunitného plánu.

Výsledkom stretávania pracovných skupín, spoločných diskusií a výmeny názorov medzi účastníkmi je budovanie strategických partnerstiev so zapojenými subjektmi do komunitného plánovania. Takáto forma otvorenej komunikácie a zapájanie jednotlivých mienkotvorných aktérov prispieva k dôveryhodnosti predkladaných návrhov a riešení smerom von k laickej aj odbornej verejnosti.

Dokument Pravidlá zapájania verejnosti do tvorby verejných politík¹⁹, schválený na úrovni vlády SR (uznesenie vlády SR č. 645/2014) definuje tieto základné predpoklady úspešného zapájania občanov do tvorby verejných politík:

¹⁹ https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/rodina-socialna-pomoc/tazke-zdravotne-postihnutie/pravidla-zapajania-verejnosti_verejne-politiky-1.pdf

1. Presvedčenie predstaviteľov verejnej správy o skutočnej prospešnosti zapájania verejnosti do rozhodovania o veciach verejných.
2. Aktívne využitie všetkých existujúcich legislatívnych nástrojov na umožnenie práva občanov zúčastňovať sa verejného rozhodovania.
3. Zabezpečenie zrozumiteľnosti procesu participácie (cieľov, rolí/aktérov, zodpovedností, zdôvodnení atď.) pre laickú verejnosť.
4. Dostatočný čas na participatívny proces, t.j. včasnosť a dostatočná dĺžka trvania jednotlivých etáp aj celého procesu tak, aby umožňovala uspokojujúci dialóg.
5. Objektivita, t.j. poskytnutie všetkých dostupných informácií zo strany verejnej správy (úplnosť, vecnosť/nestrannosť a dostupnosť všetkým).
6. Vyčlenenie dostatočných zdrojov (finančných, ľudských, technických a ďalších), nevyhnutných na zabezpečenie celého participatívneho procesu a jeho efektivity.
7. Koordinácia participatívnych procesov cez všetky úrovne a rezorty verejnej správy a s MNO20 s cieľom maximálnej efektivity a prevencie rizík (duplicity, prílišného zaťaženia verejnej správy ako aj občanov, kontraproduktívnosti a pod.).
8. Zodpovednosť verejnej správy: otvorenosť, transparentnosť a zdôvodňovanie postojov a rozhodnutí voči všetkým podnetom, ktoré verejná správa získava od občanov a MNO v rámci participatívneho procesu.
9. Monitorovanie a vyhodnocovanie procesov a výsledkov participatívnej tvorby politík verejnou správou. Cieľom hodnotenia je skvalitnenie participácie a jej prispôbenie meniacim sa podmienkam.
10. Využívanie aktívnych občanov a dynamiky občianskej spoločnosti pre posilnenie občianskeho vzdelávania verejnosti a skvalitnenie rozhodovania.

Príkladom dobrej praxe participatívnej tvorby verejných politík na regionálnej úrovni je spracovanie Konceptie rozvoja sociálnych služieb pre ľudí s mentálnym postihnutím v

20 mimovládne neziskové organizácie

kompetencii Bratislavského samosprávneho kraja na roky 2019-2021. Je príkladom spolupráce regionálnej samosprávy a mimovládneho sektora a predovšetkým príkladom zapojenia zraniteľnej cieľovej skupiny (ľudia s mentálnym postihnutím a príbuzní ľudí s mentálnym postihnutím) do tvorby koncepčného dokumentu v oblasti poskytovania sociálnych služieb.

Koncepčný materiál bol spracovaný v úzkej spolupráci Bratislavského samosprávneho kraja s občianskym združením Združenie na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v SR a ďalšími mimovládnymi organizáciami, pôsobiacimi v oblasti podpory pre ľudí s mentálnym postihnutím a ich rodiny.

Základnými nástrojmi na zmapovanie východiskového stavu a potrieb cieľovej skupiny boli štruktúrované rozhovory (10 stretnutí so zapojením 120 príbuzných ľudí s mentálnym postihnutím formou facilitovaných skupinových rozhovorov a individuálne a skupinové rozhovory so zapojením 42 ľudí s mentálnym postihnutím) a dotazníkový prieskum (189 respondentov z radov príbuzných ľudí s mentálnym postihnutím).

Po analýze získaných údajov bola spracovaná Koncepcia rozvoja sociálnych služieb pre ľudí s mentálnym postihnutím v kompetencii Bratislavského samosprávneho kraja na roky 2019-2021, ktorá bola v júni 2019 schválená Zastupiteľstvom Bratislavského samosprávneho kraja.

Prípadová štúdia komplexnejšie zachytávajúca priebeh tejto spolupráce je verejne dostupná v tejto publikácii, koncepčný materiál samotný je dostupný na stránke Bratislavského samosprávneho kraja.²¹

21

https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/participacia/2020/publikacie/citanka_2.pdf

https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjyOT15Lr_AhWITeUKHdxhDZoQFnoECBAQAQ&url=https%3A%2F%2Fbratislavskykraj.sk%2F%3Fmdocs-file%3D7067&usg=AOvVaw36XvT8C2y0uSJQf4gYgXdt

6.2. Financovanie rozvoja komunity: aktuálny stav a možnosti

ZMOS sa dlhodobo venuje monitorovaniu a analyzovaniu viacerých problémových oblastí, ktoré sa dotýkajú samosprávy. Ešte v roku 2017 bola v rámci Národného projektu Centrum sociálneho dialógu II. bola spracovaná Analýza a trendy procesu deinštitucionalizácie a možnosti miestnej územnej samosprávy z pohľadu zabezpečenia sociálnych služieb, zamestnanosti a odmeňovania.²² Návrhy a odporúčania tejto analýzy sa dotýkali troch oblastí súvisiacich so sociálnymi službami, išlo sociálne služby v procese deinštitucionalizácie, viaczdrojové financovanie sociálnych služieb a zamestnanosť v procese DI. Pre každú oblasť boli spracované návrhy a odporúčania tak organizačno-metodického, finančno-ekonomického ako aj legislatívneho charakteru.

V tom istom roku bola spracovaná aj Analýza možností na zvýšenie potenciálu miestnej územnej samosprávy pri realizácii hospodárskych politík miest a obcí, ktorá sa venovala aj možnostiam rozvoja obcí, venovala sa otázkam zdieľaných služieb, použitiu smart technológií, verejno-súkromným partnerstvám ale najmä teoretickým a praktickým otázkam riadenia vidieka a jeho rozvoju.

Analýza s názvom Alternatívne financovania municipálneho rozvoja okrem iného zhodnotila aj rôzne možnosti získavania finančných zdrojov na rozvoj miesta a obcí.

Obce môžu v zmysle zákonných podmienok financovať svoj rozvoj viaczdrojovo. Významnou položkou obecných rozpočtov je podiel dane fyzických osôb, ktorý tvorí základ rozpočtu obce. V podmienkach Slovenska hovoríme o zákone 564/2004 Z. z. o rozpočtovom určení výnosu dane z príjmov územnej samosprávy a o zmene a doplnení niektorých zákonov, na základe ktorých sa prerozdeľujú podielové dane. Uvedený zákon upravuje rozpočtové určenie, ako aj spôsob rozdeľovania a poukazovania výnosu dane fyzických osôb do rozpočtu obcí a vyšších

²²https://www.zmos.sk/narodny-projekt-centrum-socialneho-dialogu-ii-oznam/mid/407679/.html#m_407679

územných celkov.²³ Výnosy dane rozdeľuje a poukazuje samosprávam daňový úrad. Je potrebné ale spomenúť, tak obce ako samosprávne celky sú povinné financovať svoje kompetencie, niektoré z nich sú originálne a iné prenesené. Otázka kompetencií je problematická najmä v posledných rokoch, kedy je na samosprávy vyvíjaný neustály tlak zo strany vlád, ktoré presúvajú stále nové kompetencie bez finančného krytia. Obce

sa musia v posledných rokoch vysporiadať s problémami spôsobenými nielen s dôsledkami pandémie COVID – 19, nástupom energetickej krízy či vojnovým konfliktom na Ukrajine. Mnohé obce len s obťažami dokážu financovať bežnú prevádzku a zabezpečiť základné veci pre svojich občanov. Čoraz častejšie na obce dolieha aj dopad nepriaznivého demografického vývoja, na ktorého dôsledky v podobe zvýšenia počtu ekonomicky neproduktívneho obyvateľstva voči produktívnemu upozorňovali odborníci už desiatky rokov. Situáciu na Slovensku komplikuje aj skutočnosť, že sa na jej území nachádza 2792 obcí. O demografickom vývine sme hovorili v kapitole 1. Veľké množstvo tzv. malých obcí nie je schopné zabezpečiť svoj chod, nieto rozvoj a to z dôvodu nízkych rozpočtov, problém sú často aj personálne kapacity. No aj v týchto obciach žijú obyvatelia a často sú na pomoc od obce odkázaní. Na druhej strane sú tu obce, ktoré zaznamenávajú v posledných rokoch enormný nárast a nedokážu reagovať na nové či meniace sa potreby svojich obyvateľov.

V predchádzajúcich kapitolách sme sa podrobne venovali procesu prípravy a tvorby komunitných plánov a to najmä z teoretickej, legislatívnej ale aj praktickej roviny.

Nielen samotná príprava a tvorba komunitných plánov je spojená s financiami, resp. financovaním jeho zabezpečenia. Finančné náklady je potrebné plánovať na obstaranie - tvorbu komunitného plánu samotného, no obec pri rozpočtovaní týkajúceho sa komunitného plánovania by v prvom rade nemala zabúdať na realizačnú fázu jednotlivých opatrení, teda na zabezpečenie aktivít, projektov či opatrení, ktoré sú v komunitnom pláne navrhované (a

²³ <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/564/20160101.html>

schválené). Tak ako majú ciele komunitného plánu svoje cieľové skupiny občanov, tak ako sú pomenované najväčšie problémy komunity, navrhnuté opatrenia, je potrebné aby tieto mali určené aj finančné krytie v rozpočte. Ide o obdobu strategického dokumentu Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce, ktorý má zvyčajne rozpracované svoje akčné plány, zodpovedné osoby a subjekty ale aj určené (často len odhadnuté) finančné krytie, resp. potrebu na realizáciu daného projektu.

Komunitný plán obce je potrebné rozpracovať aj do podoby realizovania konkrétnych opatrení, ktorým je možné stanoviť priority, určiť si harmonogram a odhadnúť náklady potrebné na realizáciu.

Často nemusí ísť výlučne len o náklady finančné, teda také, ktoré majú dopad na rozpočet obce. Mnohé opatrenia sa dajú realizovať aj zmenou prístupu, či spôsobu zabezpečenia zvolenej aktivity, niektoré môžu byť len o vytvorení podmienok pre svojpomoc občanov či podporu dobrovoľníckych či charitatívnych aktivít v prospech jednotlivých občanov či časti komunity.

Pre zabezpečenie niektorých konkrétnych opatrení, najmä aktivít a projektov spojených s potrebou investičných či prevádzkových nákladov je ale nevyhnutné ich potrebu v komunitnom pláne uvádzať a preniesť ich aj do rozpočtu obce.

6.2.1. Financovanie sociálnych služieb

Financovanie sociálnych služieb miest (a obcí) sa skladá z finančných príspevkov, o ktoré môže mesto a obec požiadať z rozpočtu MPSVR SR, z vlastného rozpočtu a z úhrad za poskytované sociálne služby, ktoré platia občania – prijímatelia sociálnych služieb.

Ďalšou možnosťou je uzavretie zmluvy o poskytovaní ošetrovateľskej starostlivosti v zariadení sociálnej pomoci so zdravotnou poisťovňou (§ 7a Zákona č. 581/2004 Z. z. o zdravotných poisťovniach, dohľade nad zdravotnou starostlivosťou a o zmene a doplnení niektorých

zákonov), pri splnení stanovených podmienok²⁴, v rámci poskytovania ošetrovateľskej starostlivosti v zariadeniach sociálnych služieb v zmysle § 22 zákona o sociálnych službách a mať tak príjem v podobe úhrady za poskytnutú ošetrovateľskú starostlivosť ustanovenú cenovým predpisom.

Financovanie vybraných druhov zariadení sociálnych služieb²⁵, ktorých zakladateľom, zriaďovateľom, alebo poskytovateľom sú mestá a obce je čiastočne pokryté prostredníctvom finančného príspevku MPSVR SR na poskytovanie sociálnej služby v zariadeniach podmienených odkázanosťou (ďalej iba „FPO“). V zmysle zákona o sociálnych službách, § 71 ods. 6 a § 78a) sa poskytuje FPO podľa formy sociálnej služby, štruktúry prijímateľov sociálnej služby, podľa stupňa odkázanosti na pomoc inej fyzickej osoby a počtu miest v zariadení zapísaného v registri poskytovateľov sociálnych služieb v konkrétnom zariadení sociálnych služieb. FPO je účelovo viazaný na pokrytie časti nákladov na mzdy a odvody zamestnancov poskytovateľa sociálnej služby v konkrétnom zariadení. Výška FPO je určená pre daný kalendárny rok Nariadením vlády Slovenskej republiky podľa stupňa odkázanosti fyzickej osoby na pomoc inej fyzickej osoby.

Mestá a obce môžu MPSVR SR požiadať aj o finančný príspevok na poskytovanie sociálnej služby v zariadeniach krízovej intervencie. V zmysle § 71 ods. 7 a § 78aa zákona o sociálnych službách sa poskytuje tento finančný príspevok podľa druhu sociálnej služby a počtu miest v

²⁴ Stanovené podmienky táto možnosť súčasne zahŕňa mať v zariadení sociálnych služieb osoby – prijímateľov sociálnej služby, ktoré spĺňajú indikačné kritériá na poskytovanie ošetrovateľskej starostlivosti podľa osobitného predpisu, splnenie personálnych a kvalifikačných predpokladov a materiálne – technické vybavenie, ktoré väčšina poskytovateľov sociálnej služby nevie preukázať. Súčasne je potrebné viesť značnú administratívu, ktorá je v konečnom dôsledku k reálnym príjmom zo strany zdravotných poisťovní málo, alebo vôbec rentabilná

²⁵ Vybrané druhy zariadení sociálnych služieb - nocľaháreň, útulok, domov na polceste, zariadenie núdzového bývania, zariadenie podporovaného bývania, zariadenie pre seniorov, zariadenie opatrovateľskej služby, rehabilitačné stredisko, domov sociálnych služieb, špecializované zariadenie a denný stacionár.

zariadení zapísaného v registri poskytovateľov sociálnych služieb a je účelovo určený na spolufinancovanie bežných výdavkov v rozsahu ekonomicky oprávnených nákladov.

Obce a mestá zo svojho rozpočtu platia náklady na prevádzku, investičné výdavky, prípadné nedoplatky na energiách a rozdiel pri cenovom náraste jednotlivých položiek rozpočtu zariadení sociálnych zložiek, ktoré nie je možné dopredu predvídať, presne napláňovať alebo uhradiť z iných finančných zdrojov.

Z týchto dôvodov mestá a obce potrebujú každý rok schváliť na poskytovanie sociálnych služieb vyššie percento finančných prostriedkov z celkového rozpočtu na to, aby dokázali pokryť náklady súvisiace so zabezpečením sociálnej služby svojim občanom a súčasne oprávnené nároky prijímateľov sociálnej služby ako aj poskytovateľov sociálnych služieb.

Jedným z riešení je reforma financovania sociálnych služieb a poskytovania peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia. Cieľom je poskytnúť občanovi s ťažkým zdravotným postihnutím taký peňažný príspevok, z ktorého by si mohol pokryť náklady na kompenzáciu svojho ťažkého zdravotného postihnutia tak, aby mohol viesť nezávislý spôsob života s náležitou a primeranou podporou v prirodzenom prostredí priamo v komunite a boli pre neho dostupné komunitné sociálne služby, ktoré sú vzájomne koordinované podľa jeho individuálnych potrieb.

6.2.3. Financovanie rozvoja komunity

Samotné schválenie obsahu komunitného plánu nestačí. Už pri zedefinovaní cieľov v komunitnom pláne je dôležité myslieť na finančné zdroje, ktoré pokryjú náklady na ich zabezpečenie/realizáciu. Za najvýznamnejší ekonomický nástroj verejnej politiky v prospech sociálnych služieb považujeme nastavenie finančného mechanizmu na plnenie strategických cieľov a opatrení v komunitných plánoch. V podmienkach obcí a miest predstavuje schválený finančný plán spôsob plnenia nastavených cieľov a umožňuje zároveň následnú kontrolu plnenia rozsahu rozpočtových opatrení. Zo skúseností z praxe (a záverov, ktoré vyplynuli z prieskumu obcí) sú plnenie a kontrola stanovených cieľov a opatrení v sociálnej oblasti považované predstaviteľmi obce za menej dôležité a vo všeobecnosti nie sú považované za

priority obce, na ktorých sa zhoduje väčšina členov volených zástupcov miestnej samosprávy. S týmto postojom je previazaný aj prístup k prerozdeleniu finančných prostriedkov do jednotlivých oblastí, ktoré sú v obligatórnej, alebo fakultatívnej pôsobnosti obcí. Z pohľadu širokej verejnosti je prejavom plnenia pôsobností miestnej samosprávy v prvom rade výstavba, oprava a údržba ciest a chodníkov, riešenie odpadu, kanalizácie, čistota verejných priestranstiev, verejná doprava, či prevádzka predškolských a školských zariadení. Sociálne služby sa priamo týkajú vždy menšej skupiny obyvateľstva, obec stoja značnú časť rozpočtu a tak často krát zostávajú v rámci nastavovania priorít obcí v rozpočte na konci/medzi poslednými.

V oblasti finančného plánovania vnímame ako príklad dobrej praxe prístup mesta Bratislava, ktoré rozlišuje medzi alokovaním finančných príspevkov na rozvoj sociálnych služieb, ktorý je premietnutý v nastavených opatreniach v strategickej časti komunitného plánu a finančným plánom pre aktivity, ktoré sú priamo naviazané na chod príslušnej odbornej sekcie magistrátu, prevádzku a činnosť rozpočtových a príspevkových organizácií mesta a na vyplácanie finančných príspevkov v rozsahu svojej pôsobnosti v zmysle zákona o sociálnych službách. Opatrenia zo strategickej časti, ktoré sa týkajú rozvoja sociálnych služieb rozdelilo mesto Bratislava do 3 úrovní - vysokej, strednej a nízkej úrovne podľa stanovených priorít. Vysokú prioritu prideliť opatreniam, ktoré považujú za zásadné pre funkčnosť siete sociálnych služieb. Nízky stupeň prideliť opatreniam, ktoré nemajú zásadný dopad na funkčnosť siete sociálnych služieb, ale bolo by vhodné ich mať. Následne podľa prioritizácie naplánovali finančné alokácie pre každé opatrenie. Tento prístup umožňuje mestu nielen počítať s nevyhnutnými výdavkami na prevádzku a údržbu toho, čo v systéme sociálnych služieb existuje, ale taktiež plánovať a investovať do nových riešení, ktoré pomáhajú rozširovať sociálnu sieť pomoci pre občanov.

7. VÝSLEDKY PRIESKUMU

Táto kapitola je venovaná výsledkom prieskumu venovanému oblasti komunitného plánovania v pôsobnosti miest a obcí. Prieskum formou dotazníkového šetrenia prinieslo informácie, ktoré vhodne doplnili zisťovanie skutkového stavu komunitného plánovania formou osobných riadených rozhovorov.

Analytický výstup NP Podpora kvality sociálneho dialógu s názvom „Analýza a plnenie podmienok komunitného plánovania sociálnych služieb v podmienkach miest a obcí“ napĺňa hlavný cieľ projektu, tým bolo zvýšenie kvality verejných služieb na zodpovedajúcu úroveň v nadväznosti na meniace sa potreby a požiadavky.

Práve komunitné plánovanie, ktorému sa AV venuje v plnej miere, reflektuje skutočnosť, že niektoré obce napriek povinnosti mať spracované komunitné plány rozvoja sociálnych služieb, tieto spracované nemajú. To im s veľkou pravdepodobnosťou bráni realizovať sociálne služby ako svoju originálnu kompetenciu, ako aj reagovať na zmeny demografickej skladby svojich občanov, ktoré prinášajú aj potrebu sociálnych služieb ale aj potrebu zvýšenia kvality verejných služieb vo všeobecnosti. Do oblasti verejných služieb patria aj sociálne služby a v rámci nich aj oblasť komunitného plánovania.

Jedným z parciálnych cieľov AV bolo zmapovať počty samospráv, ktoré disponujú komunitným plánom rozvoja sociálnych služieb, ako aj zmapovať problémy súvisiace s prípravou, tvorbou a realizáciou komunitných plánov a to aj v prípadoch obcí, ktoré nemajú komunitný plán spracovaný. Otázkou pre spracovateľov AV bolo zistiť dôvody, prečo tomu tak nie je, teda dôvody či príčiny na strane obcí.

V zadaní AV bolo uvedené, že sa jeho spracovatelia budú opierať nielen o dáta z dostupných externých zdrojov a štatistík ale bude realizovaný aj vlastný prieskum.

Práve zadanie AV určilo základné okruhy otázok prieskumu, ktorý bol realizovaný v čase od 5.3. do 16.6.2023. Dotazník bol určený primátorkám a primátorom, starostkám a starostom obcí so žiadosťou o jeho vyplnenie ako aj žiadosť aby spracovanie odpovedí bolo posunuté z ich strany

zamestnancovi zodpovednému za agendu sociálnych vecí, či priamo komunitného plánovania v ich meste/obci.

Znenie oslovenia ako aj znenie dotazníku tvorí samostatnú prílohu AV .

V určenom termíne zareagovalo 356 samospráv, ktoré doručili svoje odpovede. Ich vyjadrenia sa stali podkladom aj pre závery samotného AV.

Obce odpovedali zväčša na uzatvorené otázky, bez možnosti voľných odpovedí. Tieto boli formulované tak, aby mohli odpovedať aj obce, ktoré komunitný plán nemajú spracovaný a pomohli identifikovať príčiny a problémové miesta celého systému komunitného plánovania. V úvode je potrebné povedať, že išlo o prieskum realizovaný prostredníctvom aplikácie Google dotazníka.

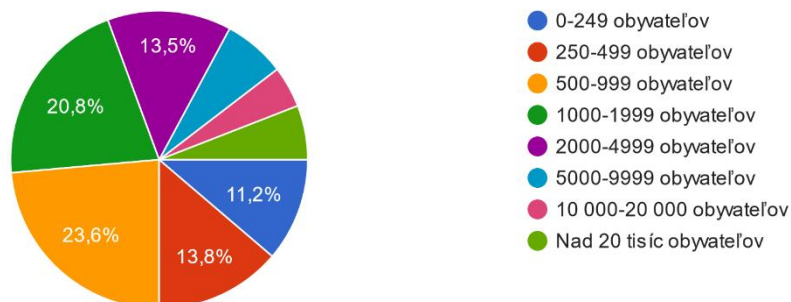
Keďže išlo o prieskum, nepracovalo sa s jednotlivými hypotézami. Spracovatelia AV však pracovali počas prác na AV s jediným predpokladom. Tým bolo, že veľkostná kategória má priamy dopad na skutočnosť, či samospráva má alebo nemá vypracovaný komunitný plán. Z toho dôvodu bola prvou otázkou, ktorá bola položená obciam, aby sa zaradili do veľkostnej kategórie. Po spracovaní odpovedí experti skonštatovali, že veľkostná kategória obce je (tak ako predpokladali) dôležitým faktorom pre komunitné plánovanie.

Ako už bolo spomenuté, bolo potrebné identifikovať veľkostnú kategóriu obce, ktorá sa zapojila do prieskumu. Na grafe č. 2 je názorne vidno rozdelenie obcí podľa veľkostnej kategórie. Odpovedalo celkovo 356 obcí.

Graf č. 2: Veľkostné kategórie obcí zapojených do prieskumu

Do akej veľkostnej kategórie ako obec patríte?

356 odpovedí

Zdroj: Výsledky prieskumu Google dotazník.

Len pre zopakovanie uvedieme, že počet obcí v SR bol stanovený podľa posledného sčítania v roku 2021.

V tabuľke xx uvádzame počet obcí zapojených do prieskumu podľa veľkostnej kategórie ako aj celkový počet obcí podľa veľkostnej kategórie v rámci SR.

Tabuľka č. 6: Veľkostné kategórie obcí zapojených do prieskumu v porovnaní s veľkostnou kategóriou v rámci SR

Veľkostná kategória obcí zapojenie do prieskumu	Počet obcí	% zapojenia do prieskumu	Veľkostná kategória obcí v SR	Počet obcí	% v rámci SR
0-249	40	11,2	0 – 499 z toho s počtom 0 až 199 obyvateľov je 410 obcí a 709	1119	38,23
250 – 499	49	13,8			

			obcí má od 200 – 499 obyvateľov		
500-999	84	23,6	500 - 999	757	25,89
1000 až 1999	74	20,8	1000 - 1999	585	19,98
2000 až 4999	48	13,5	2000 - 4999	309	10,55
5000 až 9999	24	6,7	5000 - 9999	72	2,45
10000 až 19999	16	4,5	10000 až 19 999	34	1,16
Nad 20 000	21	5,9	Nad 20 000	51	1,76
Spolu	356	100	Spolu	2927	100%

Zdroj: vlastné spracovanie a SODB2021

Vo veľkostnej kategórii miest s počtom nad 20 tisíc obyvateľov sa z 51 obcí zapojilo až 21 obcí. Obcí vo veľkostnej kategórii od 10 do 20 tisíc obyvateľov sa z 34 obcí zapojilo do prieskumu 16 obcí.

Vysoké zapojenie do prieskumu bola aj v kategórii obcí do 5 do 10 tisíc obyvateľov. Z celkového počtu 71 samospráv sa do prieskumu zapojilo 24 samospráv.

Ako je z tabuľky vidno, čím menšia je veľkostná kategória obce, tým klesá aj počet zapojených samospráv do prieskumu.

7.1. Spracovanie/nespracovanie komunitného plánu obcami zapojenými do prieskumu.

Z celkového počtu 356 samospráv zapojených do prieskumu odpovedalo 236 obcí (66,3%), že komunitný plán majú spracovaný.

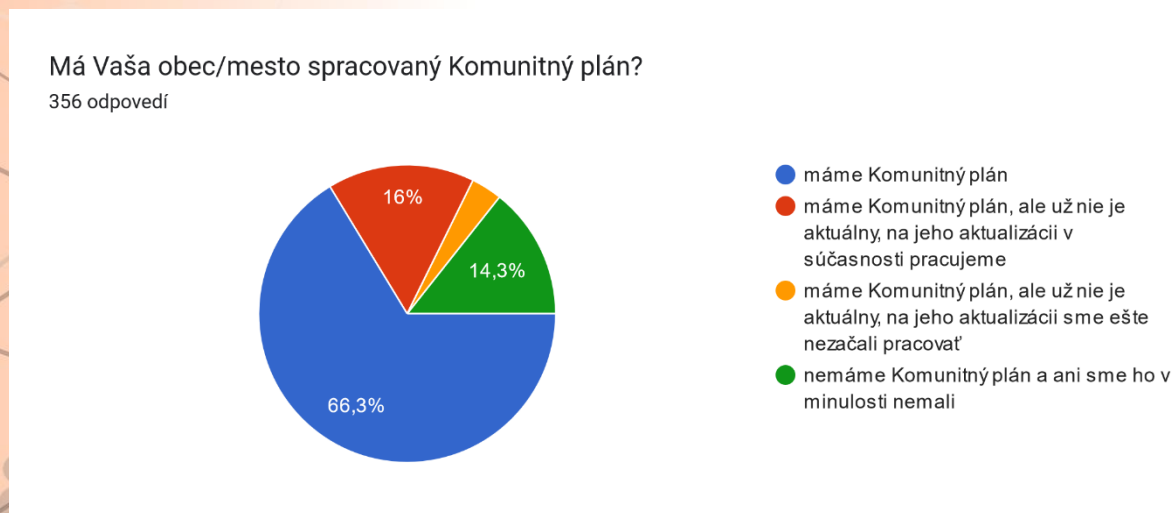
Odpoveď „Máme komunitný plán, ale už nie je aktuálny, na jeho aktualizácii v súčasnosti pracujeme“ uviedlo 57 obcí (16%). 51 obcí odpovedalo, že „Nemáme komunitný plán a ani sme ho v minulosti nemali“, čo predstavuje 14,3% odpovedí.

Z 51 obcí, ktoré uviedli, že komunitný plán nemajú a ani ho v minulosti nemali spracovaný je vo veľkostnej kategórii od 1000 do 1999 obyvateľov 7 obcí a vo veľkostnej kategórii od 2000 do 5000 obyvateľov 3 obce.

41 obcí pri tejto odpovedi patrilo do veľkostnej kategórie do 999 obyvateľov.

Tu je nevyhnutné poznamenať, že dotazník bol koncipovaný tak, aby sa aj tie obce, ktoré nemajú spracovaný komunitný plán nebáli zapojiť do prieskumu a zverejnili svoj názor - dôvody prečo komunitný plán nemajú spracovaný. Za ich odpovede je tím expertov veľmi vďačný.

Graf č. 3: Spracovanie/nespracovanie komunitných plánov obcí zapojených do prieskumu.

Zdroj: Výsledky prieskumu Google dotazník.

7.2. Spracovanie komunitného plánu na úrovni mikroregiónu

V poslednej dobe je stále viac diskutovaná téma kompetencií a ich plnenia si zo strany tzv. malých obcí, ktoré nemajú dostatočné personálne ani finančné zdroje a je pre nich spojenie sa s ďalšími obcami dôležité, pretože chcú zabezpečiť služby svojim obyvateľom v čo najvyššej možnej miere. Rezonuje problematika spoločných úradov či centier zdieľaných služieb, ktoré v praxi riešia pre obce agendu stavebnú, školskú ale aj sociálnu. Súčasná legislatíva v oblasti sociálnych služieb, teda aj komunitného plánovania nestanovuje, že by obce nemohli mať spracované komunitné plány spoločne. Prvé praktické skúsenosti získali spojenia svojich síl získali obce napr. v posudkovej činnosti, ktorú vykonáva pre potreby viacerých obcí spoločný úrad.

V súčasnosti prebieha tvorba spoločného komunitného plánu pre obce regiónu Sitno. Kde v súčasnosti pôsobí už aj Kancelária Oddelenia centier integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti Banská Štiavnica. V územnej pôsobnosti kancelárie sú obce okresu Banská Štiavnica. Ide o obce Baďan, Banská Belá, Banský Studenec, Beluj, Dekýš, Ilija, Kozelník, Močiar, Počúvadlo, Podhorie, Prenčov, Svätý Anton, Štiavnické Bane, Vysoká) a obce z mikroregiónu Južné Sitno z okresu Krupina ,Kráľovce-Krnišov, Žibritov.²⁶

Spracovateľom návrhu komunitného plánu pre tieto obce je Banskobystrický samosprávny kraj. Čo sa týka schvaľovania tohto komunitného plánu na úrovni mikroregiónu je potrebné pripomenúť, že každé obecné zastupiteľstvo ho pre svoju obec bude schvaľovať samostatne. Spolupráca obcí na úrovni mikroregiónov nie je postavená len na spoločných úradoch, kde obce uzatvoria spoluprácu pri výkone jednej či viacerých svojich kompetencií, takými sú spoločné úrady zabezpečujúce napr. agendu stavebného zákona, školského úradu ale aj posudkovej činnosti ale aj opatrovateľskej služby.

²⁶<https://ciszs.sk/kancelaria-oddelenia-centier-integrovanej-socialno-zdravotnej-starostlivosti-banska-stiavnica/>

Jedným dôvodom spolupráce obcí je aj snaha reagovať na situáciu so starnutím obyvateľov a teda aj zvyšovaním dopytu po sociálnych či zdravotných službách. Dalo by sa povedať, že v niektorých obciach či regiónoch môže ísť aj o reakciu na vysokú mieru vystáhovania sa mladých ľudí za prácou, či zánik zdravotných služieb, najmä zatvorenia ambulancií obvodných lekárov.

Príkladom môže byť spolupráca obcí na komunitnej úrovni, akým je budovanie Centier integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti pre seniorov na komunitnej úrovni vo vybraných regiónoch BBSK. Ide o pilotný projekt ,ktorého výsledky majú slúžiť na vybudovanie centier sociálnych služieb platformu na integráciu sociálnych a zdravotných služieb v konkrétnom území. V prípade tohto projektu ide o územia funkčného zoskupenia obcí v spolupráci s Banskobystrickým samosprávnym krajom.

Pre realizáciu boli tohto projektu financovaného Európskou komisiou boli vybrané obce mikroregiónu Novohradské podzámčie, mikroregiónu Veľký potok – Ipeľ, okres Banská Štiavnica a obce z mikroregiónu Južné Sitno z okresu Krupina²⁷

Ďalším regiónom, ktorý je v prípravnej fáze tvorby komunitného plánu sú obce je aj projekt s názvom Agentúra integrovanej starostlivosti pri Slanej.²⁸ Ide o spoluprácu Banskobystrického samosprávneho kraja, Európskej komisie, Svetovej banky, Ministerstva Investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky s 15-timi obcami Mikroregión pri Slanej. Pričom tento projekt je sa zameriava na odskúšanie podpory integrácie služieb starostlivosti o seniorov na komunitnej úrovni.

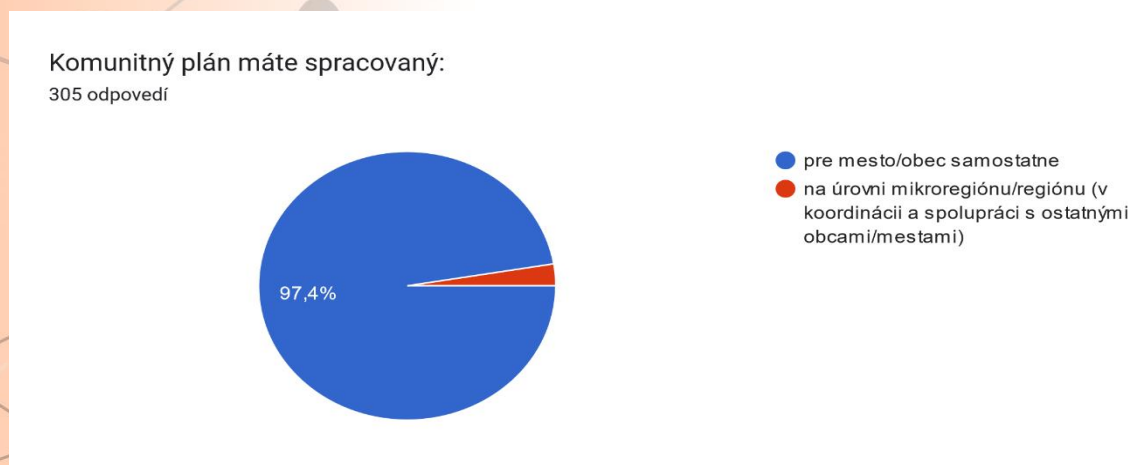
Agentúra bude mať za úlohu podporovať samosprávy pri plnení svojich originálnych kompetencií v oblasti starostlivosti o seniorov. Aj z uvedených dôvodov bola v prieskume položená otázka, či má obec spracovaný komunitný plán samostatne alebo na úrovni mikroregiónu.

²⁷ projektu „Centrá sociálnych služieb ako nástroj viacúrovňového partnerstva pri poskytovaní dlhodobej starostlivosti na komunitnej úrovni na Slovensku,“

²⁸ <https://www.agenturaprislanej.sk/sluzby>

Z 305 odpovedí na otázku, či má samospráva spracovaný komunitný plán samostatne alebo na úrovni mikroregiónu (v koordinácii a spolupráci s ostatnými obcami/mestami) sme získali nasledovné odpovede: „Komunitný plán máme spracovaný pre obec/mesto samostatne“ odpovedalo 297 obcí (97,4 %) a odpoveď, že komunitný plán majú spracovaný na „Na úrovni mikroregiónu v koordinácii a spolupráci s ostatnými obcami/mestami“ odpovedalo 8 obcí (2,6%)

Graf č. 4: Spracovanie/nespracovanie komunitného plánu samosprávou samostatne a na úrovni mikroregiónu.

Zdroj: Výsledky prieskumu Google dotazník.

7.3. Zapojenie/nezapojenie spolupracujúcich subjektov a spracovanie komunitného plánu vo vlastnej réžii obce alebo externe.

Ako bolo uvedené vyššie, tak jedným z predpokladov spracovania funkčného komunitného plánu je miera zapojenia spolupracujúcich subjektov do jeho prípravy, tvorby, ale aj samotnej realizácie či vyhodnocovania.

Obciam sme dali možnosť odpovedať na vopred určené odpovede, ktoré jasne hovoria o zapojení/nezapojení spolupracujúcich subjektov, otázka bola spojená aj otázkou, či si obec spracovala komunitný plán sama, v spolupráci s odborníkom alebo si ho dala vypracovať externe.

Po prenesení odpovedí do tabuľky je zrejmé, že obce sami vo svojich odpovediach uvádzajú nezapojenie spolupracujúcich subjektov do procesu komunitného plánovania. Až 120 obcí uviedlo, že aj keď majú spracovaný komunitný plán, do procesu neboli zapojené spolupracujúce subjekty. Spoločne s počtom obcí, ktoré uviedli, že nemajú a ani nemali v minulosti spracovaný KP ide o 171 obcí z 356 obcí zapojených do prieskumu.

V tabuľke sú zvýraznené odpovede, kedy obce do spracovania komunitného plánu nezapojili spolupracujúce subjekty.

Tabuľka č. 7: Spracovanie KP vo vlastnej réžii obce, v spolupráci s odborníkom, spracovanie KP externe a zapojenie, resp. nezapojenie spolupracujúcich subjektov do tvorba KP.

Spracovateľ komunitného plánu	Počet obcí
KP sme spracovali sami so zapojením spolupracujúcich subjektov	52
KP sme spracovali sami, ale bez zapojenia spolupracujúcich subjektov	39
KP sme spracovali v spolupráci s odborníkom, do jeho prípravy boli zapojené spolupracujúce subjekty	47
KP sme spracovali v spolupráci s odborníkom, do jeho prípravy neboli zapojené žiadne spolupracujúce subjekty	29
KP sme si dali vypracovať externe a do jeho tvorby boli zapojené aj spolupracujúce subjekty	87
KP sme si dali vypracovať externe a do jeho tvorby neboli zapojené žiadne spolupracujúce subjekty	53
KP nemáme spracovaný	51

Zdroj: Vlastné spracovanie

7.4. Dôvody nespracovania komunitného plánu obcami zapojenými do prieskumu.

Pri zostavovaní dotazníka sme predpokladali, že tzv. malé obce nebudú mať spracovaný komunitný plán. Dôležité bolo zistiť, čo je dôvodom pre jeho absenciu na úrovni lokálnej samosprávy.

Na otázku odpovedalo 356 obcí. Z nich 57 uviedlo, že komunitný plán nemajú spracovaný. Dôvody prečo je tomu tak sú jednoznačné, nakoľko až 34 respondentov uviedlo, že na vypracovanie komunitného plánu obec nemá personálne a/alebo finančné zdroje.

Tabuľka č. 8: Dôvody nespracovania komunitného plánu obcami zapojenými do prieskumu.

Nemáme na vypracovanie takéhoto dokumentu personálne a/alebo finančné zdroje	34
Nevedeli sme ho spracovať sami	7
Nenašli sme spracovateľa	0
O povinnosti mať vypracovaný KP sme sa dozvedeli až teraz	9
Považujeme to za zbytočné	7

Zdroj: Vlastné spracovanie

Komunitný plán je výhľadovo strednodobým strategickým dokumentom. Samotný zákon o sociálnych službách nepracuje s veľkostnou kategóriou obce a teda ani nepredpokladá, že by niektorá obec komunitný plán nemala mať spracovaný.

Realita poukazuje na fakt (a výsledky nášho prieskumu to potvrdzujú), že to, či obec má alebo nemá komunitný plán spracovaný, je závislé najmä na veľkosti obce.

7.5. Význam dokumentu komunitného plánu pre obce zapojené do prieskumu.

V prieskume bola položená aj otázka, týkajúca sa zhodnotenia významu tohto strategického dokumentu pre obec.

K dispozícii bolo daných 11 predvolených možností odpovede a respondenti mali možnosť označiť aj viac ako jednu odpoveď.

Odpovede sme zoradili do prehľadnej tabuľky, z ktorej je zrejmé že obce vidia najväčší význam tohto dokumentu v to, že obci pomáha určiť dlhodobé priority v oblasti sociálnej politiky obce/mesta.

Tabuľka č. 9: V čom vidia obce zapojené do prieskumu význam dokumentu komunitného plánu.

Číslo	Význam dokumentu KP pre obec/mesto	Počet obcí
1.	KP pomáha určiť dlhodobé priority v oblasti sociálnej politiky	207
2.	Na základe KP vieme zacieliť sociálnu pomoc pre občanov, ktorí ju potrebujú	142
3.	Pri tvorbe rozpočtu vieme zacieliť finančné prostriedky pre oblasť sociálnych služieb	133
4.	KP nám pomáha zapojiť občanov a organizácie do plánovania rozvoja obce/mesta	102
5.	Nevidíme žiaden prínos tohto dokumentu, máme ho len preto, že to vyžaduje zákon	82

6.	KP nám umožní organizovať kultúrne a spoločenské podujatia pre našich seniorov	58
7.	Bez KP by sme nevedeli, akým spôsobom pomáhať konkrétnym občanom	27
8.	KP nám umožní zamestnávať čo najviac občanov na verejnoprospešné práce	26
9.	KP nám povie, koľko finančných prostriedkov vieme dať na jedného občana obce	24
10.	Na základe KP vieme plánovať objednanie sociálnej služby u neverejného poskytovateľa	23
11.	Na základe KP vieme vylúčiť občanov, ktorí sociálnu pomoc obce zneužívajú	16

Zdroj: Vlastné spracovanie

Ako už bolo spomenuté v predchádzajúcich kapitolách, komunitný plán je úzko naviazaný na potreby komunity a jednotlivcov v nej žijúcej. Sociálne politiky obcí sa v praxi snažia cieľiť opatrenia a aktivity na tie skupiny obyvateľov, ktoré považujú za ohrozené chudobou či sociálnym vylúčením. Ktoré skupiny obyvateľov obce vnímajú ako najviac ohrozené chudobou, vylúčením či izoláciou? Odpovede 356 obcí zapojených do prieskumu sme zoradili do prehľadnej tabuľky. Ukázalo sa, že navyše ohrozenou skupinou je skupina občanov, ktorí sú poberatelia starobných a invalidných dôchodkov, dlhodobo nezamestnaní občania, osamelí rodičia vychovávajúci či starajúci sa o dieťa/ deti. Do tejto kategórie najviac ohrozených občanov obce zaradili aj kategóriu starodôchodcov, ktorým bola dávka dôchodkového poistenia určená pred januárom 2004.

Je dôležité, aby obec vedela identifikovať tie skupiny občanov, na ktoré má zacieliť svoju sociálnu politiku. Na identifikáciu týchto skupín obyvateľov obce môže slúžiť okrem demografických informácií, ktoré si vie jednoducho obec získať sama, aj možnosť spolupráce s úradmi práce, sociálnych vecí a rodiny, ktoré jej budú vedieť poskytnúť informácie o počtoch poberateľov štátnych dávok a príspevkov, ale aj informácie o občanoch – rodinách a deťoch v prípadoch, ktorých sú realizované opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately v zmysle platnej legislatívy dotýkajúcej sa tejto oblasti. V mestách a obciach pôsobia aj mnohé spoločenské organizácie, ktoré sa venujú humanitárnym, sociálnym i spoločenským témam, či priamej pomoci určitým skupinám občanov. Spolupráca s nimi je dôležitá najmä pri identifikovaní potrieb týchto skupín obyvateľov. Teda nejde len o rovinu zisťovania, monitorovania, ale aj navrhovania a prijímania konkrétnych opatrení, ktoré môžu byť realizované zo strany obce a majú smerovať k udržaniu či rozvoju komunity.

Ako sa ukázalo pri riadených rozhovoroch, tak je práve cielenosť na klienta, konkrétneho občana a jeho potreby dôležitou súčasťou celého procesu prípravy, tvorby, realizácie a vyhodnocovania komunitného plánu nesmerne dôležitá.

Pri tvorbe komunitného plánu je dôležité samotné zmapovanie a identifikovanie skupín obyvateľov a ich potrieb. Môže sa ale stať, že súčasný komunitný plán obce nemá riešenu určitú skupinu osôb, ktoré vyžadujú pomoc, intervenciu. Tu treba mať na pamäti, že komunitný plán je živým dokumentom a vždy je možné vstúpiť do jeho aktualizácie a vyhodnocovania. V procese vyhodnocovania je teda možné do komunitného plánu zahrnúť aj nové, doteraz neidentifikované skupiny obyvateľov, ktoré potrebujú pomoc, intervenciu alebo zmenu prístupu samosprávy pri riešení problémov tejto skupiny obyvateľov, či celej komunity. Ako príklad uvádzame, že pred februárom 2022 sa nikde v strategických dokumentoch obce či mesta neobjavovala skupina občanov z Ukrajiny, ktorí opustili svoju vlasť pred vojenským konfliktom. Pritom to boli obce (samosprávy), ktoré museli okamžite reagovať na novú situáciu. Na ich území sa takmer z hodiny na hodinu ocitli stovky až desiatky tisíc utečencov z Ukrajiny. Nápor utečencov, najmä matiek s maloletými deťmi, v prvých dňoch konfliktu museli zvládnuť obce na východe Slovenska - Ubľa, Vyšné Slamence ale aj Vyšné Nemecké.

Obce sa sústredili na okamžitú pomoc bez toho, aby vôbec riešili otázky strategického plánovania a teda aj toho či majú alebo nemajú skupinu utečencov z Ukrajiny podchytené v komunitnom pláne. Pre budúcnosť je ale potrebné na skupinu utečencov myslieť, a to najmä z pohľadu ich ďalšej integrácie. Mnohí títo občania sa rozhodli zostať na území Slovenska dlhodobo. Stávajú sa súčasťou komunity, obce teda majú do budúcnosti priestor ich zaradiť ako jednu z cieľových skupín v rámci svojich komunitných plánov.

Zákon o sociálnych službách ukladá obciam identifikovať občanov a potreby komunity z pohľadu sociálnych služieb. No aj iné zákonné úpravy oblasti sociálnej pomoci, teda nie len zákon o sociálnych službách sa zaoberajú potrebami komunity, či konkrétnych občanov. Tak je to aj v zákone o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele, kde je možné identifikovať a aj priamo v komunitnom pláne reagovať na potreby mladých ľudí, občanov ohrozených násilím či alkoholizmom, ale aj skupín osôb, ktoré potrebujú pomoc pri zvládnutí návratu z výkonu väzby či výkonu trestu odňatia slobody do pôvodného či nového prostredia alebo iné (dovtedy aj neidentifikované osoby či problémy), ktoré komunitný plán obce neobsahuje. Navyše sú pred spoločnosťou aj nové výzvy a problémy, s ktorými obce nemajú skúsenosti. Preto je dôležité poznať aj príklady praxe, kde museli samosprávy reagovať okamžitou pomocou a až následne túto pomoc pretaviť do podoby stratégie.

Ako príklady dobrej praxe, ktoré môžu obce využiť pri príprave a tvorbe nových komunitných plánov v súvislosti s utečencami z Ukrajiny môže slúžiť aj materiál Magistrátu hlavného mesta Bratislava, týkajúci sa začleňovania detí z Ukrajiny do vzdelávacieho procesu v Bratislave. Rovnako aj príklad mesta Senec, ktoré ako prvé otvorilo adaptačné centrum určené pre deti so statusom odídencov z Ukrajiny ešte v apríli 2022.

Pred niektorými obcami stoja aj otázky riešenia environmentálnych záťaží ešte z čias socializmu, ktoré majú dlhodobé dopady na život komunity. A hoci je oblasť environmentálnej záťaže obsiahnutá v PHSR obce, v komunitnom pláne sa táto skutočnosť nijako nepremieta (s argumentom, že komunitný plán je venovaný len oblasti sociálnych služieb). Ako príklad uvádzame obec Predajná (environmentálna záťaž gudrónové jamy),²⁹ ktorá sa roky

²⁹ <https://www.obecpredajna.sk/region/predajna/home.nsf/page/GUDRONY>

vysporiadava s dopadom skládky na život svojich obyvateľov či Mestskú časť Bratislava – Vrakúňa (environmentálna záťaž Vrakunská cesta – skládka CHZJD).³⁰

Komunitné plány nemusia obsahovať identifikáciu len tých skupín osôb, ktoré sú identifikované ako prijímatelia sociálnej služby. Na komunitné plánovanie sa je možné pozrieť aj cez optiku širších súvislostí, zmapovania všetkých problémov, ktoré komunita pociťuje a potrieb, ktoré sa ani nezdajú byť prepojené na sociálne služby. Teda aj na dopad environmentálnych záťaží, problémov s nedostatkom kvalifikovanej pracovnej sily, či voľných miest v materských školách. Komunitný plán môže presiahnuť oblasť sociálnych služieb a nastoliť aj otázky spokojného života či požiadavku bezpečnosti obyvateľov komunity. A to práve tak, ako by mal hovoriť aj o širokom spektre problémov komunity. Ak aj ostaneme len v rovine komunitného plánu prepojeného výlučne na sociálne služby, mal by takýto dokument hovoriť napr. aj nedostatku odborného a obslužného personálu v zdravotníckych službách a samozrejme aj v zariadeniach sociálnych služieb, či nedostatku sociálnych služieb v lokalite.

7.6. Identifikovanie najohrozenejších skupín občanov z pohľadu ohrozenia chudobou, izoláciou a sociálnym vylúčením.

Mestám a obciam bola položená otázka, týkajúca sa identifikovania najohrozenejších skupín občanov a to z pohľadu ohrozenia chudobou, izoláciou a sociálnym vylúčením. Na výber bolo 11 skupín, z ktorých bolo možné vybrať maximálne štyri skupiny.

Po zoradení odpovedí podľa najčastejšie vybranej skupiny, vznikla nasledovná tabuľka.

Ako najohrozenejšia skupina občanov boli označení seniori (poberatelia starobných a invalidných dôchodkov a starodôchodcovia) a občania alebo rodiny s členom so zdravotným

https://www.obecpredajna.sk/region/predajna/home.nsf/page/Komunitny_plan_socialnych_sluzie

³⁰ <https://www.minzp.sk/geologia/environmentalne-zataze.html>

<https://www.vrakuna.sk/4837/komunitny-plan>

znevýhodnením. Tieto dve skupiny občanov obce jednoznačne považujú a označili aj v prieskume za najohrozenejšie.

Ďalšou skupinou sa stali **rodiny - osamelí rodičia, viacdtné rodiny, mladé rodiny** ale aj **rodiny ohrozené násilím či alkoholizmom člena rodiny.**

Ako ohrozené chudobou, izoláciou a vylúčením boli označení aj deti a ľudia z vylúčenej /segregovanej časti obce. Medzi ohrozené skupiny označili obce aj osoby bez prístrešia či osoby, kde hrozí týmto osobám strata bývania. Na túto otázku odpovedalo 356 obcí.

Tabuľka č. 10 Skupiny občanov, ktoré obec zapojené pro prieskumu považuje za najohrozenejšie

Skupina občanov, ktorých obec/mesto považuje za najviac ohrozených chudobou	Počet obcí
Poberatelia starobných a invalidných dôchodkov	255
Dlhodobó nezamestnaní	154
Osamelí rodiča vychovávajúci / starajúci sa o dieťa /deti	144
Starodôchodcovia (s dôchodkom pred 1/2004)	121
Občania s hendikepom	81
Osoby bez prístrešia/bezdomovci	75
Občania /deti žijúce v jednej domácnosti s alkoholikom	51
Rodiny s členom so zdravotným znevýhodnením	48
Osoby kde prebieha exekúcia a hrozí im strata bývania	47
Viacdtné rodiny	38
Mladé rodiny, kde jeden z rodičov je na RD/MD	34
Deti a mladí ľudia z vylúčenej komunity	29

Osoby ohrozené násilím v rodine	29
Občania žijúci v segregovanej časti obce/mesta	26
Mladí dospelí po návrate z CDR	16
Osoby , ktoré sa vrátili z výkonu väzba alebo trestu	15
Osoby, ktorým súd obmedzil spôsobilosť na právne úkony	9
Utečenci	3

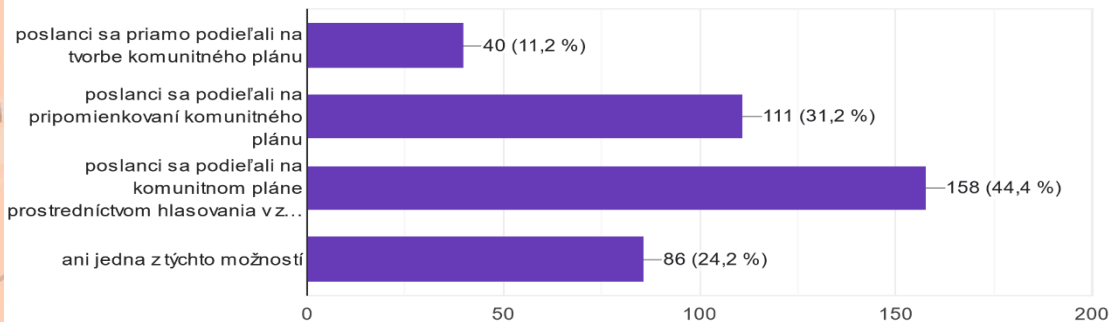
Zdroj: Vlastné spracovanie

V zmysle kompetencií každé mestské/obecné zastupiteľstvo schvaľuje strategické dokumenty, teda aj komunitné plány. V prieskume sme obciam položili otázku, ako je to so zapojením poslancov zastupiteľstva do procesu prípravy a tvorby komunitného plánu v ich obci. Odpovedalo 356 obcí. Z ich odpovedí vyplynulo, že v 40 obciach sa do prípravy a tvorby KP priamo zapojili poslanci (11,2%). Až 111 obcí uviedlo, že poslanci sa podieľali na pripomienkovaní komunitného plánu (31,2%). 158 obcí uviedlo, že poslanci sa na komunitnom pláne podieľali prostredníctvom hlasovania v zastupiteľstve (44,4%). Odpoveď, že nešlo ani o jednu z ponúknutých možností pri odpovedi zvolilo 86 obcí (24,2%). Odpovede sú zobrazené v grafe. Obce mohli vybrať kombináciu odpovedí

Graf č. 5: Zapojenie poslancov/poslankyň obecného/mestského zastupiteľstva do tvorby a prípravy komunitného plánu- odpovede obcí zapojených do prieskumu.

Zapojili sa poslanci/poslankyne vášho obecného/mestského zastupiteľstva do tvorby a prípravy Komunitného plánu?

356 odpovedí

Zdroj: výsledky prieskumu Google dotazník

7.7. Vnímanie komunitného života samotnou samosprávou (zapojenou do prieskumu).

Samotný AV sa zaoberá viacerými pohľadmi a súvislosťami komunitného plánovania. Pri zostavovaní dotazníka venovaného monitorovaniu oblasti komunitného plánovania v mestách a obciach si položili experti otázku, ako vnímajú samotné samosprávy komunitný život. Naformulovať otázku bolo ťažké. Zohľadniť bolo potrebné najmä fakt, že na dotazník bude za každú obec či mesto odpovedať len jedna osoba, pôjde teda o čisto subjektívne hodnotenie toho, ako vnímajú komunitný život svojej obce. Práve z tohto dôvodu boli ponúknuté odpovede s tým, že má odpovedajúci zvoliť len jedno z tvrdení, o ktorom si myslí, že najviac vystihuje názor väčšiny občanov. Zvoliť si len jednu odpoveď nemuselo byť vôbec ľahké. Pre prehľadnejšie spracovanie sme z odpovedí spracovali tabuľku a odpovede sme zoradili podľa počtu odpovedí.

Tabuľka č. 11: Vnímanie komunitného života občanmi svoju obec/mesto - výber z tvrdenia vystihujúceho názor väčšiny občanov./odpovede obcí zapojených do prieskumu.

Vnímanie komunitného života občanmi svoju obec/mesto	Počet obcí	%
V našej obci/meste robíme všetko preto, aby sme vytvoril občanom dôstojný priestor pre život.	181	50,8
Komunitný život v našej obci/meste je pestrý, každý obyvateľ si tu nájde, čo potrebuje.	41	11,5
Naša obec/ mesto poskytuje občanom všetko potrebné pre spokojný život, ale nie vždy je ponuka občanmi využívaná.	30	8,4
Naša komunita trpí už dlhší čas vystáňovaním mladých ľudí, ostali tu žiť už len väčšinou starší občania.	29	8,1
Naša komunita víta každého, kto chce má svoj priestor pre pomoc druhým aj pre vlastnú realizáciu.	28	7,9
Naša komunita je rozdelená, vzťahy medzi ľuďmi ochladli a teda žiaden komunitný život prakticky ani neexistuje.	12	3,4
Komunita oživa len v období sviatkov, v čase keď sa do obce/mesta vracajú ľudia, čo sa vrátili nakrátko do svojho rodného mesta/obce.	10	2,8
Ako obec/mesto rastieme rýchlym tempom a teda aj všetky služby, aj tie verejnoprávne sú v našom meste/obci nedostatkové	9	2,5
Do našej obce/mesta je veľmi zlé dopravné spojenie, preto sú akékoľvek služby nedostatkové, komunita tým veľmi trpí	8	2,2
Naša obec/mesto je atraktívna najmä pre mladých ľudí, mladé rodiny a teda aj komunitný život je toho odrazom	8	2,2
Spolu	356	100%

Zdroj: Vlastné spracovanie

Pozreli sme sa na niektoré odpovede podrobnejšie, zaujímalo nás či obce, ktoré si vybrali pesimistickejšie vyznievajúce hodnotenie svojho komunitného života majú alebo nemajú vypracovaný komunitný plán. . Prečo sme si zvolili tie odpovede, ktoré vyznievajú negatívne či pesimisticky? Práve takéto samohodnotenie či videnie komunitného života môže byť veľkou výzvou pre samosprávy. S otázkami negatívneho dopadu starnutia na život komunity či zlých vzťahov v komunite sa potykajú aj iné obce. Pre obce to môže vytvoriť odrazový mostík pre zmenu aj v oblasti komunitného plánovania. Obce sa môžu zamerať na zistenie príčin ale aj nové zmapovanie potrieb občanov, identifikovania problémov, ale aj hľadania možností zmeniť život vo svojej komunite prostredníctvom určenia si novej stratégie svojho rozvoja. Do budúca by bolo vhodné overiť, ako sa obce so svojou, v súčasnosti nie dobrou prognózou (videním samých seba), vysporiadali.

Odpoveď: Ako obec/mesto rastieme rýchlym tempom a teda aj všetky služby, aj tie verejnoprávne sú v našom meste/obci nedostatkové sme získali 9 odpovedí od obcí.

Do veľkostnej kategórie 2000-4999 obyvateľov patria 3 obce, všetky majú KP.

Z ich vo veľkostnej kategórii 1000-1999 obyvateľov boli 4 obce, len 1 z obcí nemá KP.

Do veľkostnej kategórie 250-499 obyvateľov patrí jedna obec, tak ako aj do veľkostnej kategórie 500-999 obyvateľov patrí 1 obec, obe majú KP.

Odpoveď: Naša komunita trpí už dlhší čas vystáňovaním mladých ľudí, ostali tu žiť už len väčšinou starší občania, sme získali 29 odpovedí.

Z nich do veľkostnej kategórie 0-249 obyvateľov patrí 11 obcí, z nich 5 obcí nemá KP.

Do kategórie 250-499 obyvateľov patria 3 obce, z nich 2 obce nemajú aktuálny KP.

Do veľkostnej kategórie 500-999 obyvateľov patrí 6 obcí, z nich 2 nemajú KP aktuálny a jedna obec nemala a ani nemá KP.

Do veľkostnej kategórie 1000-1999 obyvateľov patrí 5 obcí, jedna obec nemá aktuálny KP.

Do veľkostnej kategórie 2000-4999 obyvateľov patria 3 obce s KP

Vo veľkostnej kategórii 5000-9999 obyvateľov patrí 1 obec s KP.

Odpoveď: **Naša komunita je rozdelená, vzťahy medzi ľuďmi ochladli a teda žiaden komunitný život prakticky ani neexistuje, sme získali 12 odpovedí**

Do veľkostnej kategórie 0-249 obyvateľov patria 2 obce, len jedna má KP.

Do veľkostnej kategórie 250-499 obyvateľov patria 4 obce, dve nemajú KP.

Do veľkostnej kategórie 500-999 obyvateľov patria 2 obce, ani jedna nemá KP

Do veľkostnej kategórie 1000-1999 obyvateľov patria 3 obce, ani jedna nemá KP

Do veľkostnej kategórie 2000-4999 obyvateľov patrí 1 obec, táto má spracovaný KP.

Odpoveď na otázku: **Naša obec/mesto poskytuje občanom všetko potrebné pre spokojný život, ale nie vždy je ponuka občanmi využívaná.**

Do veľkostnej kategórie 0-249 obyvateľov patrí 1 obec, KP plán má ale neaktuálny.

Do veľkostnej kategórie 250-499 obyvateľov patria 4 obce, všetky majú KP

Do veľkostnej kategórie 500-999 obyvateľov patrí 10 obcí, 6 obcí má KP, 2 obce ho majú ale neaktuálny, no 2 obce pri tejto odpovedi uviedli, že nikdy spracovaný ani KP nemali.

Do veľkostnej kategórie 1000-1999 obyvateľov patrí 7 obcí, z nich KP jedna obce nikdy nemala a jedna ho má neaktuálny.

Do veľkostnej kategórie 2000-4999 obyvateľov patrí 5 obcí, z nich 2 ho majú neaktuálny.

Do veľkostnej kategórie od 10 do 20 tisíc patria 2 obce a do veľkostnej kategórie nad 20 tisíc obyvateľov patrí 1 obec, všetky majú spracovaný KP.

7.8. Rušenie prevádzok a služieb v obciach zapojených do prieskumu.

Hoci sa samotný AV venuje prioritne prepojeniu oblasti komunitného plánovania so súčasnou legislatívnou úpravou problematiky sociálnych služieb, dotazník bol koncipovaný širšie a to tak aby si obce položili aj otázku potrieb celej komunity, potrieb svojich obyvateľov a to bez ohľadu na to či sú alebo budú potenciálnymi prijímateľmi sociálnej služby.

Obciam sme preto v dotazníku položili aj otázku zdanlivo nesúvisiacu so sociálnymi službami. Bola im položená otázka, či bola v ich obci v poslednom čase zrušená niektorá verejnoprávna služba alebo aj iná služba či prevádzka. Na túto otázku odpovedalo 290 obcí. Uvádžame ich odpovede:

- 67 obcí uviedlo, že nám vedomosť o rozsahu zrušenia služieb a prevádzok
- 45 obcí uviedlo, že bolo zrušené pohostinstvo
- 36 obcí prišlo o potraviny
- 15 obcí uviedlo, že bola zrušená pošta
- 11 obcí prišlo o ambulanciu detského lekára
- 7 obcí prišlo o ambulanciu všeobecného lekára
- 3 obce zrušili knižnicu
- 3 obce uviedli, že bola u nich zrušená základná škola
- 1 obec uviedla, že bola zrušená materská škola.

To ako sa komunita vysporiada so zrušením služieb či prevádzok sa nám asi nepodarí zistiť. Dopad zrušenia služby či prevádzky môže byť pre komunitu enormný, v plnom rozsahu až po dlhšom čase, no zrušenie ambulancií zdravotných služieb pocítili jeho obyvatelia hneď. Otázkou pre nás ostáva ako a či obce mali čas a priestor na zrušenie prevádzok a služieb vôbec reagovať.

Výsledky prieskumu doplnili teoretické východiská a poznatky o komunitnom plánovaní v podmienkach miest a obcí, tak ako sú v súčasnosti známe. Potvrdili to, čo mnoho odborníkov vie, že mnohé obce komunitné plány nikdy nemali a nemajú spracované. A to napriek tomu, že im je táto povinnosť uložená zákonom o sociálnych službách. Prieskum sa pokúsil zistiť príčinu absencií komunitných plánov rozvoja sociálnych služieb na strane obcí. Ako sa ukázalo, tak jednou z príčin môže byť nedostatok finančných ale aj personálnych kapacít na obciach, v spojení s veľkostnou kategóriou obce. Obce s malým počtom obyvateľov si spracovať komunitný plán sami nevedia a na jeho spracovanie nemajú zdroje. Jednotlivé odpovede umožnia vytvoriť si plastickejší obraz skutočného stavu spojeného s plnením podmienok

stavu ale aj problémov, s ktorými sa obce stretávajú pri príprave a tvorbe svojich komunitných plánov.

ZÁVER

Splnenie formálnych náležitostí pre prípravu a tvorbu komunitných plánov ale aj samotné vyhodnocovanie komunitných plánov je žiaľ viac či menej nereálne napr. v prípade tzv. malých obcí. Ako ukázala analýza ale aj prieskum venovaný oblasti komunitného plánovania v podmienkach miest a obcí, veľkostná kategória má na komunitné plánovanie samotné, vplyv. A to ešte nehovoríme o tom, že mnohé tzv. malé obce nie sú schopné zabezpečiť žiadnu sociálnu službu pre svojich občanov.

Netreba zabúdať, že komunitné plány na lokálnej úrovni podliehajú schváleniu mestským/obecným zastupiteľstvom. To samo o sebe nie je automatický či jednoduchý proces. Ide o vyjadrenie politickej vôle na lokálnej úrovni. Ak však poslanci nepochopia alebo rovno ignorujú strategické plánovanie, nevenujú sa mu v každej jeho fáze, teda vo fáze jeho prípravy, tvorby, prepojeniu plánovaných aktivít na rozpočet, ak ignorujú skutočné potreby obyvateľov svojho mesta/obce, potom nemá zmysel tvorba tohto strategického dokumentu. Mať formálne spracovaný komunitný plán je úplne zbytočné.

Komunitné plánovanie má svoje legislatívne ukotvenie ak ide o plánovanie sociálnych služieb. No komunitný plán môže mať aj širšiu podobu, teda sa nemusí striktno držať len zákona o sociálnych službách, resp. tých skupín občanov, ktorý sú priamo alebo len potencionálne odkázaní na sociálnu službu. Neexistuje žiadna prekážka k tomu aby komunitný plán prekročil rámec zákona o sociálnych službách a reflektoval aj iné potreby komunity a na potreby komunity hľadel komplexne. Každý jeden volený zástupca občanov, ktorý získal poslanecký mandát, kandidoval na základe sľubov, ktoré predstavil vo volebnej kampani. Realita života však nie vždy korešponduje so sľubmi. Vnímanie praktických potrieb občanov, celej komunity, identifikovanie problémov, prijímanie výziev, hľadanie riešení je vec vyžadujúca si tak odborné

znalosti, ale aj a najmä odhodlanie pomáhať občanovi a napomáhať komunite napredovať a zvládať každodenný život. O to náročnejšia je to úloha v prípade oblasti sociálnych služieb, ktoré ako sa ukazuje sa bez plánovania procesov a finančných prostriedkov do budúcnosti nezaobíde.

Sociálna infraštruktúra je dôležitá pre uspokojovanie potrieb obyvateľstva. Samotné rozmiestnenie sociálnej infraštruktúry je úzko prepojené so štruktúrou obyvateľstva, ako aj veľkosťou obcí v území, to potvrdila aj táto analýza. Náš prieskum ukázal, že vo väčšine si mesto či obec tvoria komunitný plán sami, nezávisle na ďalších lokálnych či regionálnych väzbách. No na Slovensku je príliš veľa obcí, ktoré komunitný plán nemajú spracovaný z dôvodu, že sú príliš malé (nemajú teda personálne ani finančné kapacity). Aj na území týchto obcí žijú občania, celé komunity, ktoré sa dennodenne stretávajú s problémami a potrebujú pomoc. Spoločne s realitou starnutia obyvateľov na Slovensku, regionálnymi nerovnosťami bude nevyhnutné hľadať model ako aj týmto obyvateľom zabezpečiť prístup k verejným službám. Ktoré je potrebné plánovať veľmi citlivo najmä ak ide o služby sociálne či sociálnozdravotné služby. Komunitné plánovanie sociálnych služieb na úrovni funkčných zoskupení obcí, resp. mikroregiónov, do budúcnosti predstavuje riešenie problému zabezpečenia sociálnych ale aj sociálnozdravotných služieb. Môže napomôcť aj procesu ich plánovania, tak aby boli aj v súlade s národnými prioritami, miestnymi špecifikami, aby zodpovedali potrebám občanov daného územia. A v neposlednom rade aby tieto služby v dostatočnom časovom predstihu reagovali na potreby obyvateľstva spojeného s demografickým vývojom. Na Slovensku je to nezastaviteľné starnutie obyvateľov, ktoré už teraz avizuje zvýšenú potrebu služieb a opatrení. V ideálnom prípade komunitný plán samosprávneho kraja by mal vychádzať z už spracovaných komunitných plánov obcí a miest, mal by na regionálnej úrovni koordinovať a dopĺňať služby poskytované obcami/ mestami. Služby zabezpečované samosprávnymi krajinami majú mať v prvom rade regionálnu pôsobnosť. To nevyklučuje, aby samosprávny kraj podporoval aj rozvoj komunitných služieb. Ak prebieha spracovávanie komunitného plánu samosprávneho kraja a miest/obcí paralelne, je dôležité, aby bolo zabezpečené obojstranné odovzdávanie informácií. Netreba zabúdať, že okrem krajov majú osobitné postavenie pri zabezpečovaní

služieb obyvateľom aj krajské mestá, príp. ďalšie väčšie mestá, ako centrá verejných služieb. Obce a mestá potrebujú pre uspokojenie potrieb svojich obyvateľov aby na ich území bola dostupná širokospektrálna sieť verejnoprospešných a teda aj sociálnych. Preto je dôležité aby boli regionálna ale aj územná samospráva prepojené a to aj prostredníctvom komunálnych plánov.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Európsky parlament. Informačné listy o Európskej únii. Sociálny dialóg. Cit. 2020.07.05.

Dostupné na internete:

<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sk/sheet/58/socialny-dialog>

NP PKSD. Cit. 2020.10.31. Zdroj on-line:

<https://www.ia.gov.sk/sk/narodne-projekty/narodny-projekt-podpora-kvality-socialneho-dialogu>

Vláda SR. Programové vyhlásenie vlády SR na roky 2020-2024. Cit. 2020.07.25. Dostupné na internete:

<https://www.omeiach.com/tlacove-spravy/17852-programove-vyhlasenie-vlady-2020-2024-cele-znenie>

Zákona č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov

<https://www.zakonypreludi.sk/zz/1976-50>

Zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení. Dostupné na internete: <https://www.slovlex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1990/369/20200501>

Zákon č. 138/1991 Zb. o majetku obcí

<https://www.slovlex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1991/138/>

Zákon č. 302/2001 Z. z. o samospráve vyšších územných celkov (zákon o samosprávnych krajoch). Cit. 2020.9.30. Dostupné na internete:

<https://www.slovlex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2001/302/20200409>

Zákon č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a vyššie územné celky. Dostupné na internete:

<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2001/416/20140701>

Zákon č. 523/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy

<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/523/>

Zákon č. 583/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách územnej samosprávy

<https://www.zakonypreludi.sk/zz/2004-583>

Zákon č. 305/2005 Z. z. Zákon o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov

<https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-305>

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálnych službách, ve znění pozdějších předpisů.

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov

<https://www.zakonypreludi.sk/zz/2008-448>

Zákon č. 539/2008 Z. z. Zákon o podpore regionálneho rozvoja

<https://www.zakonypreludi.sk/zz/2008-539#f3586148>

Strategické dokumenty v oblasti komunitného plánovania. Dostupné na internete:

Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím

<https://www.mpsvr.sk/files/slovensky/uvod/legislativa/socialna-pomoc-podpora/dohovor-osn-pravach-osob-so-zdravotnym-postihnutim-opcny-protokol-sk-aj.pdf>

Národné priority rozvoja sociálnych služieb SR na roky 2021 – 2030

<https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/rodina-socialna-pomoc/socialne-sluzby/nprss-fin.pdf>

Národná stratégia deinštitucionalizácie systému sociálnych služieb a náhradnej starostlivosti.

<https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/rodina-socialna-pomoc/socialne-sluzby/narodna-strategia-deinstitucionalizacie-systemu-socialnych-sluzieb-nahradnej-starostlivosti-2021.pdf>

Koncepcia zabezpečovania vykonávania opatrení v zariadeniach sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately na roky 2021 – 2025. Plán Deinštitucionalizácie

https://www.upsvr.gov.sk/zariadenia-socialnopravnej-ochrany-deti-a-socialnej-kurately/detske-domovy/dokumenty.html?page_id=143942

Stratégia dlhodobej starostlivosti v Slovenskej republike (Integrovaná sociálno-zdravotná starostlivosť)

<https://www.employment.gov.sk/files/sk/rodina-socialna-pomoc/socialne-sluzby/strategia-dlhodobej-starostlivosti-sr/strategia-dlhodobej-starostlivosti-sr-sept-2021.pdf>

Národný program aktívneho starnutia na roky 2021 – 2030

<https://www.employment.gov.sk/sk/uvodna-stranka/aktivne-starnutie/narodny-program-aktivneho-starnutia/>

Národný program rozvoja životných podmienok osôb so zdravotným postihnutím na roky 2021 – 2030

https://www.komisarprezdravotnepostihnutych.sk/getmedia/f5d309c8-6eaa-48f9-b590-ef7d776ddfd7/Material_NPRZPOZP_2021-2030.aspx

Stratégiu pre rovnosť, inklúziu a participáciu Rómov do roku 2030

https://www.romovia.vlada.gov.sk/site/assets/files/1113/strategia_2030.pdf?csrt=3078934461373657792

Migračná politika Slovenskej republiky s výhľadom do roku 2025

<https://www.employment.gov.sk/files/sk/uvodna-stranka/informacie-cudzincov/dokumenty/migracna-politika-slovenskej-republiky-vyhľadom-do-roku-2025-nove-znenie-vlastnymat.pdf>

Strategický rámec starostlivosti o zdravie pre roky 2014 – 2030

https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewjD5LK P8OL_AhVVSfEDHQnnACQQFnoECBEQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.health.gov.sk%2Fzdroje%3F%2FSources%2FSekcie%2FIZP%2FAktualizacia-strategicky-ramec-starostlivosti-o-zdravie-2014-2030.pdf&usg=AOvVaw1slroY8CZaONpuywTAAMM8&opi=89978449

Celoštátna stratégia rovnosti žien a mužov a rovnosti príležitostí v SR na roky 2021-2027

<https://www.employment.gov.sk/files/sk/ministerstvo/spolocny-sekretariat-vyborov/vybor-rodovu-rovnost/dokumenty-udalosti/strategia-rovnosti-z-m-2021-27.pdf>

Vízia a stratégia rozvoja Slovenska do roku 2030 - dlhodobá stratégia udržateľného rozvoja Slovenskej republiky – Slovensko 2030

<https://www.mirri.gov.sk/wp-content/uploads/2021/01/Slovensko-2030.pdf>

Koncepcia mestského rozvoja SR do roku 2030

<https://www.mindop.sk/uploads/media/dc4765f0d90557fb2f4eeeed9bdf13c78f58f128.pdf>

Dokument Pravidlá zapájania verejnosti do tvorby verejných politík, schválený na úrovni vlády SR (uznesenie vlády SR č. 645/2014)

<https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/rodina-socialna-pomoc/tazke-zdravotne-postihnutie/pravidla-zapajania-verejnosti-verejne-politiky-1.pdf>

Koncepcie rozvoja sociálnych služieb pre ľudí s mentálnym postihnutím v kompetencii Bratislavského samosprávneho kraja na roky 2019 – 2021.

<https://bratislavskykraj.sk/koncepcia-rozvoja-socialnych-sluzieb-pre-ludi-s-mentalnym-postihnutim-v-kompetencii-bratislavskeho-samospravneho-kraja-na-roky-2019-2021/>

Zapájanie zraniteľných skupín, Národný projekt Participácia . Dostupné na:

https://www.minv.sk/?ros_participacia_otvorene_temy_zapajanie_zranitelne_skupiny

Metodika komunitného plánovania sociálnych služieb v Bratislave , Magistrát hlavného mesta Slovenskej republiky Bratislavy, Sekcia sociálnych vecí .Verzia 8.3.2023. Dostupné na:

https://cdn-api.bratislava.sk/strapi-homepage/upload/Metodika_komunitneho_planovania_v_230308_38549fbbe0.pdf

Zpravodaj sociální práce č. 6/2019 Systémová podpora sociální práce v obcích. Dostupné na:

<https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/6.+Zpravodaj+soci%C3%A1ln%C3%AD+pr%C3%A1ce+%281%29.pdf/3b9d15b2-e959-0910-8084-988a96819def>

Community Planning Toolkit - Community Planning, Developed by Community Places through the support of the BIG Lottery Fund, 2014. Dostupné na:

<https://www.communityplanningtoolkit.org/sites/default/files/CommunityPlanningUpdate.pdf>

THE PROSPEROUS COMMUNITY , Social Capital and Public Life, By Robert D. Putnam

<https://faculty.washington.edu/matsueda/courses/590/Readings/Putham%201993%20Am%20Prospect.pdf>

Sociální práce/Sociálna práca1/2009. Komunitní plánování

<https://socialniprace.cz/wp-content/uploads/2020/11/2009-1.pdf>

Inovácie, plánovanie a kvalita sociálnych služieb v komunite. Zborník príspevkov z 1 ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie, Ružomberok 2011

https://www.prohuman.sk/files/Kamanova_Inovacie_planovanie_zbornik_2011.pdf

www.communityplanningtoolkit.org

http://www.communityplanning.net/scenarios/community-led_plan.php

*http://www.mpow.org/elisheva_sadan_empowerment.pdf

Model komunitnej práce v komunitných centrách, 2020, ISBN: 978-80-89837-59-5

https://www.google.com/url?sa=i&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=0CAIQw7AJahcKEwiAoPqs3_D_AhUAAAAAHQAAAAAQAw&url=https%3A%2F%2Fbokku.gov.sk%2Fwp-content%2Fuploads%2F2021%2F03%2FMODEL-KOMUNITNEJ-PRACE-2020_finalna-verzia.pdf&psig=AOvVaw3rikqlyYAjxyZVXdfcaeKR&ust=1688412099268923&opi=89978449

Komunita a komunitná práca, 2020, ISBN 978-80-8152-861-3

<https://unibook.upjs.sk/img/cms/2020/ff/komunita-a-komunitna-praca.pdf>

Hospodárenie obcí a vyšších územných celkov za rok 2020

https://www.google.com/url?sa=i&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=0CAIQw7AJahcKEwj4m6Wd1fD_AhUAAAAAHQAAAAAQAw&url=https%3A%2F%2Fwww.mfsr.sk%2Ffiles%2Farchiv%2F36%2FVyhodnotenie.pdf&psig=AOvVaw1yt5P2wDzXR87V8XXl13Fz&ust=1688409366051111&opi=89978449

Výstupy - Hospodárenie, miest, obcí, VÚC a ich organizácií

<http://www.hospodarenieobci.sk>

Zdroje k štatistickým údajom:

Informácie - sčítanie obyvateľov:

http://www.sodbtn.sk/obce/index_kraje.php

<http://www.sodbtn.sk/obce/kategorie.php>

<https://www.mpsvr.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/socialne-sluzby/poskytovanie-financnych-prispevkov/>

<https://www.scitanie.sk/moja-obec/SK0107508101>

<https://www.modra.sk/k-31-12-2022-zilo-v-modre-celkovo-9177-obyvateľov/>

<file:///C:/Users/npuser/Downloads/Priloha-4-Dotaznik-OBCAN-Modra-vyhodnotenie.pdf>

<https://www.modra.sk/wp-content/uploads/2022/11/KPSS-MODRA-2023-2030.pdf>

<https://cdn-api.bratislava.sk/strapi->

homepage/upload/Dodatok_c_21_Socialne_veci_b9622f17e1.pdf

<https://cdn-api.bratislava.sk/strapi->

homepage/upload/Metodika_komunitneho_planovania_v_230308_38549fbbe0.pdf

Havlíková, J., Hubíková, O., . Význam komunitního plánování sociálních služeb při řešení problému sociální exkluze na lokální úrovni. Sociológia 39, 2007, č.1. Dostupné na:

<https://www.sav.sk/journals/uploads/02031213Havlikova%20-%20Hubikova.pdf>

Jamečný, Ľ., Ondrejička, V.: Príručka strategického plánovania, 2019, Úrad podpredsedu vlády SR pre investície a informatizáciu . Dostupné na:

<https://www.mirri.gov.sk/wp-content/uploads/2020/01/Prirucka-strategickeho-planovania.pdf>

Kamanová, I., Markovič, D., Komunitné plánovanie sociálnych služieb v Ružomberku. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie 2010. Dostupné na:

https://www.prohuman.sk/files/komunitne_planovanie_socialnych_sluziebRK.pdf

Pagáčová, J., 2018, Komunitné plánovanie sociálnych služieb v Slovenskej republike. In :Sociálno-zdravotnícke spektrum, Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety n. o., Bratislava,

<https://www.szspektrum.eu/wp-content/uploads/2018/10/Pag%C3%A1%C4%8Dov%C3%A1.pdf>

Nižňanský, V. (ed.) Decentralizácia na Slovensku BILANCIA NEKONEČNÉHO PRÍBEHU 1995 – 2005

Úrad vlády SR, Kancelária splnomocnenca vlády SR pre decentralizáciu verejnej správy

https://www.google.com/url?sa=i&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=0CAIQw7AJahcKEwi4nIqi1PD_AhUAAAAHQAAAAQAw&url=https%3A%2F%2Fsamosprava.institute.sk%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2Fpublikacie%2Fdecentralizacia_bilancia.pdf&psig=AOvVaw2WZoriZXNkQnAYdZMLhPi&ust=1688409110963469&opi=89978449

Keller, J., 1996. Komunita. In: Veľký sociologický slovník. Praha: Karolinum, ISBN 80-7184-310-5.

Mestá a obce a fondy EÚ, Úrad podpredsedu vlády Slovenskej republiky pre investície a informatizáciu. Bratislava 2019, ISBN 978-80-972677-6-6

MPSV. 2004. Průvodce procesem komunitního plánování sociálních služeb. 1. vydání. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. IBSN 80-86878-03-1.

Oriniaková, P., Rosecký, D., 2003. Komunitní plánování sociálních služeb, Plzeň: Centrum pro komunitní práci, s. 1.

Pilát, M., Institut asistenta sociální péče jako nástroj podpory setrvávání osob v jejich přirozeném prostředí, Dostupné na: <https://vsas.fvs.upjs.sk/eng/download/022017/92.pdf>

Pilát, M., Kamanová, I., Okálová, O., 2012. Komunitné plánovanie sociálnych služieb: teoretické prístupy, manažment, fázy procesu plánovania, Ružomberok: Verbum, ISBN: 9788080848866

PILÁT, Miroslav. 2014. Metoda komunitního plánování jako nástroj k zajištění dostupnosti sociálních služeb prostřednictvím komunitní sociální práce. Speciální pedagogika, ročník 24, č. 2, s. 104-124, ISSN 121-2720.

Pilát, M., 2009. Příklad zapojování uživatelů sociálních služeb do procesu komunitního plánování. Sociální práce/Sociálna práca, ročník 9, č. 1, s. 147-149. ISSN: 1213-6204.

Prachárová, V., Sloboda, M., Kollárik, M., 2020. Manuál komunitného plánovania sociálnych služieb. Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť, ISBN 978-80-973347-4-1

Repková, K. 2017. Sociálna práca vo vybraných sociálnych službách krízovej intervencie. Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny.

https://www.google.com/url?sa=i&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=0CAIQw7AJahcKEwiQ07mb3D AhUAAAAHQAAAAQAw&url=https%3A%2F%2Fivpr.gov.sk%2Fwp-content%2Fuploads%2F2021%2F06%2Frepkova_socialna_praca_vo_vybranych_socialnych_sluzbach.pdf&psig=AOvVaw1djgFvjZnDhJfrr-HgM1NV&ust=1688412062455699&opi=89978449

Rowe, G., Frewer, L., 2000. Public Participation Methods: A Framework for Evaluation. In: Science, Technology, & Human Values, Roč. 25, č. 1, s. 12, ISSN: 01622439.

Skříčková, Z. Metodiky pro plánování sociálních služeb. Centrum pro komunitní práci. Praha, 2007. ISBN 978-80-86902-44-9

Vasková, V., Žežula, O., 2002. Komunitní plánování věc veřejná: jak zjistit, co lidé opravdu chtějí? Jak zlepšit život v obci, Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, s. 4, ISBN: 8086552306

Zatloukal, L., 2006. Komunitní plánování sociálních služeb v obcích – střet organizačních kultur? In: Sociální práce. 2006, Roč. 3, č. 3, s. 87. ISSN: 12136204

Kolektív autorov. Participatívny proces v praxi. Vydalo: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky/Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, Bratislava 2020 ISBN 978-80-89051-63-2

Kolektív autorů. Průvodce procesem komunitního plánování. MPSV. Praha, 2004.

URL <http://www.komplan.cz/soubory/procesy_kp.pdf

Skříčková, Z. Metodiky pro plánování sociálních služeb. Centrum pro komunitní práci. Praha, 2007. ISBN 978-80-86902-44-9

Žárska, E., Rafaj, O., Rozvoj miest a jeho financovanie.

https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewi8zKjS1fD_AhWpRvEDHdMyAzAQFnoECBEQAQ&url=https%3A%2F%2Fdk.upce.cz%2Fbitstream%2Fhandle%2F10195%2F69610%2F%25C5%25BD%25C3%25A1rska_Rafaj.pdf%3Fsequence%3D1%26isAllowed%3Dy&usg=AOvVaw23PjLeo-ZgGz5dSN-Gt2Ta&opi=89978449

Výboštok, J., 2020. Spravodlivá nerovnosť? Časopis Quark. Dostupné na: <https://www.quark.sk/spravodliva-nerovnost/>

Woleková, H., Mezianová, M.: Mini príručka pre komunitné plánovanie sociálnych služieb, Bratislava, SOCIA. 2004 - <https://www.socia.sk/wp-content/uploads/2014/09/Komunitne-planovanie.pdf>

PRÍLOHY

Príloha č.1 **Komunitné plánovanie a systém ochrany detí**

Popri komunitnom plánovaní je absolútne nemožné vynechať systém ochrany detí, ktorý upravuje zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len zákon), a ktorý vytvára právny základ:

- na dôslednú ochranu práv a záujmov maloletých detí,
- na účelnú, intenzívnu a systematickú pomoc a podporu deťom a rodinám,
- na zabezpečenie vhodného náhradného prostredia deťom v prípade, že nie sú vychovávané v prirodzenej rodine,
- na efektívne predchádzanie, odstraňovanie príčin vzniku, na zamedzovanie prehlbovania, šírenia a na zabraňovanie opakovania porúch psychického vývinu, fyzického vývinu alebo sociálneho vývinu jednotlivca, skupín a väčších sociálnych celkov

Rodič a osoba, ktorá sa osobne stará o dieťa, majú právo pri výkone svojich práv a povinností požiadať o pomoc okrem iných aj obec, vyšší územný celok, ktoré sú povinné rodičovi a osobe, ktorá sa osobne stará o dieťa, túto pomoc poskytnúť v rozsahu svojej pôsobnosti.

Opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately na predchádzanie vzniku krízových situácií v rodine, ktoré patria do pôsobnosti samosprávy, sú najmä

- a) organizovanie alebo sprostredkovanie účasti na programoch, tréningoch a aktivitách zameraných na podporu plnenia rodičovských práv a povinností, plnenia funkcií rodiny, na utváranie a upevňovanie vzťahov medzi manželmi, medzi rodičmi a deťmi, rozvoj schopností riešiť problémové situácie a adaptovať sa na nové situácie,
- b) organizovanie svojpomocných aktivít na podporu plnenia funkcií rodiny a na podporu rozvoja rodičovských zručností
- c) organizovanie alebo sprostredkovanie účasti na programoch a aktivitách zameraných na predchádzanie sociálnopatologickým javom,
- d) sprostredkovanie kultúrnych, záujmových a iných aktivít zameraných na podporu vhodného využívania voľného času detí.

Do samosprávnej pôsobnosti patria aj opatrenia na obmedzenie a odstraňovanie negatívnych vplyvov, ktoré ohrozujú psychický vývin, fyzický vývin alebo sociálny vývin dieťaťa a plnoletej fyzickej osoby, a to najmä

- a) ponúknutie pomoci dieťaťu, rodičom alebo inej plnoletej fyzickej osobe alebo ponúknutie sprostredkovania pomoci pri riešení výchovných problémov alebo rodinných problémov a pri uplatňovaní nárokov dieťaťa podľa osobitných predpisov,⁹⁾
- b) sledovanie negatívnych vplyvov pôsobiacich na dieťa a rodinu, zisťovanie príčin ich vzniku a vykonávanie opatrenia na obmedzenie pôsobenia nepriaznivých vplyvov,
- c) organizovanie alebo sprostredkovanie účasti na programoch zameraných na pomoc pri riešení problémov detí v rodine, v škole a na pomoc rodinám pri riešení výchovných problémov, sociálnych problémov a iných problémov v rodine a v medziľudských vzťahoch,
- d) organizovanie alebo sprostredkovanie účasti na programoch zameraných na pomoc deťom a plnoletým fyzickým osobám ohrozeným správaním člena rodiny, členov rodiny alebo správaním iných osôb,
- e) organizovanie alebo sprostredkovanie účasti na programoch zameraných na plnoleté fyzické osoby, ktoré svojím správaním ohrozujú členov rodiny
- f) organizovanie alebo sprostredkovanie programov na obmedzenie a odstránenie negatívnych vplyvov prostredia a na predchádzanie sociálnemu vylúčeniu detí a plnoletých fyzických osôb v prostredí

Obec spolupôsobí pri výkone výchovných opatrení uložených súdom alebo orgánom sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, pri pomoci deťom, pre ktoré orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately vykonáva sociálnu kuratelu, a podieľa sa na spracovaní a plnení plánu sociálnej práce s dieťaťom, pri úprave a obnove rodinných pomerov dieťaťa.

Obec poskytuje finančný príspevok rodičovi dieťaťa alebo osobe, ktorá sa osobne stará o dieťa, príspevok na dopravu do zariadenia, informácie fyzickej osobe, ktorá má záujem stať sa pestúnom alebo osvojiteľom, a na osamostatnenie sa po ukončení ústavnej starostlivosti.

Poskytuje pomoc

1. dieťaťu v naliehavých prípadoch, najmä ak je ohrozený jeho život, zdravie alebo priaznivý psychický vývin, fyzický vývin a sociálny vývin,
2. dieťaťu alebo plnoletej fyzickej osobe ohrozenej správaním člena rodiny, členov rodiny alebo správaním iných fyzických osôb,
3. na zachovanie a úpravu vzájomných vzťahov medzi dieťaťom a rodičom a úpravu rodinných pomerov dieťaťa, ak bolo dieťa umiestené v zariadení na výkon ústavnej starostlivosti, neodkladného opatrenia alebo výchovného opatrenia,
4. mladému dospelému po skončení náhradnej osobnej starostlivosti, pestúnskej starostlivosti a ústavnej starostlivosti pri zabezpečení bývania a zamestnania, utvára podmienky na prácu s komunitou, vyhľadáva fyzické osoby, ktorým by bolo možné zveriť dieťa do starostlivosti,
5. vyjadruje sa k spôsobu života fyzickej osoby, ktorá má záujem stať sa pestúnom alebo osvojiteľom, a jej rodiny,
6. vedie evidenciu detí, rodín a plnoletých fyzických osôb, pre ktoré vykonáva opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately,
7. kontroluje úroveň vykonávania opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately u subjektov, ktorým poskytuje finančný príspevok,

Obec môže zabezpečiť výkon samosprávnej pôsobnosti aj prostredníctvom centra pre deti a rodinu (ktoré zriadi), akreditovaného subjektu alebo prostredníctvom právnickej osoby alebo fyzickej osoby, ak sa nevyžaduje akreditácia na vykonávané opatrenie sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately podľa tohto zákona.

Všetky spomenuté opatrenia zverené do samosprávnej pôsobnosti popri napríklad vykonávaní funkcie poručníka, majetkového opatrovníka a iných opatreniach by tieto mali byť alebo minimálne mohli byť súčasťou komunitného plánovania. Ak aby celková dostupnosť odborných služieb pre rodinu – ambulantlych, terénnych, pobytových foriem práce na základe dohody s rodičom/osobou, ktorá sa osobne stará o dieťa boli komplementárne so sociálnymi

službami (minimálne sociálne služby na podporu rodiny s deťmi) potom by to viedlo viac k uspokojovaniu potrieb obyvateľov miest a obcí a znižovaniu detí v zariadeniach na súdne rozhodnutia.

Od roku 2005 na štátnu správu bola prenesená zodpovednosť za zabezpečenie dostatku miest na výkon súdnych rozhodnutí vrátane ich financovania (a to aj súdneho rozhodnutia v samosprávnych krízových strediskách a resocializačných strediskách), bolo zastavené prijímanie detí s nariadenou ústavnou starostlivosťou do domovov sociálnych služieb pre deti (tieto zariadenia pôsobia vyslovene ako zariadenia sociálnych služieb) a bol zavedený mechanizmus priorít prostredníctvom, ktorého si okrem miest na výkon súdnych rozhodnutí úrady zabezpečujú aj výkon niektorých ambulantných opatrení akreditovanými subjektmi (financovaný z vyšších územných celkov). Situácia s krízovými strediskami ostala nevyriešená, financovanie krízových stredísk a resocializačných stredísk bolo kritické a ani pri zavedení mechanizmu priorít (t.j. hradení výkonu súdnych rozhodnutí v zariadeniach v samosprávnej pôsobnosti) kde sa predpokladalo, že aspoň čiastočne samospráva rozvinie sociálne služby pre rodinu, sa tak vôbec nestalo. Kritickým miestom rozvoja odbornej pomoci je financovanie, osobitne, financovanie pobytových krízových a resocializačných stredísk, ktoré sú vo vecnej pôsobnosti vyšších územných celkov, nakoľko aj zriaďovateľom týchto zariadení sú vyššie územné celky. Z tohto dôvodu v roku 2019 prevzal do svojej zriaďovateľskej pôsobnosti tieto zariadenia štát, čím štát prevzal do svojej pôsobnosti aj financovanie zariadení, ktoré vykonávajú opatrenia na základe udelenej akreditácie. Stále však ak si obec, mesto či samosprávny kraj zriadi centrum pre deti a rodinu ostávajú v oblasti financovania ich bremenom.

Nie je možné nateraz hodnotiť či samosprávy zvýšia svoj podiel na odbornej pomoci dieťaťu, ktorá je im zákonmi zverená, popri odľahčení financovania akreditovaných subjektov nakoľko výkon je výrazne ovplyvnený inými systémami ako sú sociálne služby a taktiež pandemickou situáciou či vojnovým konfliktom na Ukrajine ktorý významne zasiahol do výkonu samospráv.

Príloha č. 2 Okruh otázok pre riadený rozhovor

Proces a plánovanie :

Ako prebiehal proces tvorby komunitného plánu (KP) /konceptie rozvoja sociálnych služieb (KRSS) ?

Ako ho plánovali?

Kto koordinoval proces tvorby KP a termíny?

Kto sa na ňom podieľal interne a akou formou?

Kto sa na ňom podieľal externe a akou formou?

Náhradná, alebo dopĺňujúca otázka: Vypracovala obec/mesto/ kraj koncepciu interne alebo dodávateľsky?

Mapovanie a zber údajov (aké údaje sledovali, uvidíme z komunitného plánu):

Prečo sa zamerali práve na tieto údaje?

Ako formy vyhľadávania/zberu údajov použili a čo sa im v zbere dát osvedčilo?

Aké zdroje pre zber dát použili?

Akým spôsobom ich vyhodnocovali?

Ako ich využívali v procese plánovania?

Participácia:

Na aké cieľové skupiny sa zamerali?

V akej fáze začali prizývať verejnosť a subjekty v komunite?

Akou formou a akými nástrojmi ich zapájali?

Ako sa im darilo zapájať vylúčené komunity?

Ako pracovali s výstupmi participácie?

Akú skúsenosť im to prinieslo?

Komunikácia:

Ako prebiehala komunikácia so zastupiteľstvom?

Ako prebiehala komunikácia s odbornou verejnosťou

Ako prebiehala komunikácia s komunitou?

Čo sa im v komunikácii osvedčilo (aj malé veci/factory)?

Ako komunitný plán dnes využívajú?

Ako využívajú KP/KRSS v bežnom živote?

Kedy po ňom siahnu a na čo im je užitočný?

Čo im prináša, ako (a či) sa im investícia do jeho tvorby vracia?

Akým spôsobom vyhodnocujú nastavené ciele v komunitnom pláne?

Iné: (ak by bolo v komunitnom pláne obce niečo výnimočne dobré)

Čo by na svojom komunitnom pláne najviac ocenili?

Vďaka čomu sa to podarilo?

Prečo to bolo/je pre nich dôležité?

Čo si z tejto skúsenosti odniesli/nesú?

Aké riziká zaznamenali počas tvorby KP/KRSS?

Iné pomocné otázky:

Použili ste pri tvorbe nejaký manuál, príručku? Ak áno, akú?

Na ktorú oblasť ste sa zamerali?

Ktoré oblasti považujete za najdôležitejšiu? Uveďte dôvod.

Ktoré oblasti považujete za najmenej/menej dôležité? Uveďte dôvod.

Ktoré oblasti ste do koncepcie nezahrnuli? Uveďte dôvod.

Doplnené otázky na spoločnú diskusiu expertov:

Okruh otázok pre riadený rozhovor VÚC - odbor zdravotníctva

Aké sú kompetencie odboru zdravotníctva v regióne?

Sú podľa Vás kompetencie dostatočné?

V ktorých oblastiach by ste potrebovali kompetencie rozšíriť? *

Ktoré kompetencie by ste naopak presunuli na iné subjekty?

Má kraj v oblasti zdravotníctva spracovanú koncepciu/strategický dokument?

Ak áno, kto participoval na tvorbe dokumentu?

Ak nie, tak vnímate potrebu takého to dokumentu?

Spolupracuje odbor s miestnou samosprávou (mestá, obce)?

Akými databázami kraj disponuje?

Čo všetko kraj eviduje v oblasti zdravotníctva?

Koľko nemocníc je vo Vašej pôsobnosti?

Koľko poskytovateľov zdravotnej starostlivosti evidujete (praktický lekári, odborní lekári, pediatri)?

Koľko eviduje kraj aktívnych lekárov v dôchodkovom veku?

Spolupracuje kraj s miestnou samosprávou?

Aké problémy kraj rieši regionálne?

Aké problémy riešite vo vzťahu k miestnej samospráve? (+ uveďte príklady dobrej praxe)

Príloha č. 3 Znenie dotazníka

„Vážená pani primátorka, pán primátor.

Vážená pani starostka, pán starosta.

Zmeny v zákone č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách majú v posledných rokoch výrazný negatívny dopad na rozpočty miest a obcí. Spolufinancovanie neverejných poskytovateľov sociálnych služieb z rozpočtov samospráv je taktiež prepojené na aktívnu sociálnu politiku obce či mesta. Preto je dôležité aj oblasť komunitného plánovania. Prostredníctvom komunitného plánu viete zmonitorovať potreby svojich občanov ale aj nastaviť financovanie vlastných sociálnych služieb aj podporu neverejných poskytovateľov sociálnych služieb.

Pripravili sme pre vás dotazník týkajúci sa komunitného plánovania. Dovoľujeme si vás požiadať o jeho vyplnenie, prípadne posunutie zamestnancovi zodpovednému za agendu sociálnych vecí či priamo komunitného plánovania.

Ďakujeme za spoluprácu

Znenie otázok:

1. Názov vašej OBCE/MESTA/MČ
2. e-mail osoby, ktorá vyplnila dotazník
3. Do akej veľkostnej kategórie ako obec patríte:
 - 0-499
 - 500-999
 - 1000-1999
 - 2000-4999
 - 5000-9999
 - 10 000-20 000
 - Nad 20 tisíc

4. Má Vaša obec/mesto spracovaný Komunitný plán

- Máme Komunitný plán
- Máme Komunitný plán ale už nie je aktuálny, na jeho aktualizácii sme ešte nezačali pracovať
- Nemáme Komunitný plán a ani sme ho v minulosti nemali

5. Ak máte Komunitný plán, dajte nám vedieť ako ste ho spracovali. Vyberte jednu z odpovedí:

- Komunitný plán sme spracovali sami so zapojením spolupracujúcich subjektov
- Komunitný plán sme spracovali sami, ale bez zapojenia spolupracujúcich subjektov
- Komunitný plán sme vypracovali v spolupráci s odborníkom, do jeho prípravy boli zapojené spolupracujúce subjekty
- Komunitný plán sme vypracovali v spolupráci s odborníkom, ale do jeho prípravy neboli zapojené žiadne spolupracujúce subjekty
- Komunitný plán sme si dali vypracovať externe a boli do jeho tvorby zapojené aj spolupracujúce subjekty
- Komunitný plán sme si dali vypracovať externe, do jeho tvorby neboli zapojené spolupracujúce subjekty nám vypracovala právnická osoba, uveďte jej názov:.....
- neviem odpovedať

6. Uvedli ste, že nemáte a ani ste minulosti nemali spracovaný Komunitný plán. Viete nám uviesť dôvody? Vyberte jednu z možností:

- nemáme na vypracovanie takehoto dokumentu personálne a ani finančné zdroje
- vidí sa nám to zbytočné, lebo sme malá obec
- nenašli sme spracovateľa tohto dokumentu a obec si sama na to netrúfne
- oblasť komunitného plánovania máme obsiahnutú v inom dokumente
- o povinnosti mať vypracovaný komunitný plán sme doteraz nevedeli

- iné

7. Uvedte spracovateľa vášho Komunitného plánu, ak išlo o externého spracovateľa. Odpoveď je dobrovoľná. Uvedte zhotoviteľa:..... v inej otázke

8. Dajte nám vedieť, či máte svoj Komunitný plán zverejnený. Uvedte link :.....

9. Ktoré spolupracujúce subjekty a organizácie boli zapojené do tvorby Komunitného plánu vo vašej obci/meste

- seniorská organizácia
- Slovenský červený kríž
- organizácia združujúca osoby s ŤZP
- predškolské zariadenie/zariadenia
- škola/ školy
- verejný poskytovateľ sociálnych služieb so sídlom vo vašej obci/ meste
- verejný poskytovateľ, ktorý nemá sídlo vo vašej obci, ale poskytuje u nás svoje služby
- združenie rodičov
- neverejný poskytovateľ sociálnych služieb so sídlom vo vašej obci
- neverejný poskytovateľ, ktorý nemá sídlo vo vašej obci ale poskytuje u nás sociálne služby
- zástupca alebo priamo poskytovateľ zdravotníckych služieb vo vašej obci/ meste (lekár alebo zdravotnícky pracovník)
- zástupca ADOS
- komunitné centrum
- cirkevná alebo iná charitatívna organizácia
- iné (Uvedte aký ďalší spolupracujúci subjekt bol zapojený do tvorby KP).....

10. Zapojili sa poslanci/poslankyne vášho obecného/ mestského zastupiteľstva do tvorby a prípravy Komunitného plánu

- áno
- nie
- neviem odpovedať

11. V čom vidíte význam dokumentu Komunitný plán pre vašu obec/mesto. Vyberte tri možnosti, ktoré najlepšie vyhovujú vášmu názoru.

- Pri tvorbe rozpočtu vieme využiť tento strategický dokument a teda vieme zacieliť finančné prostriedky pre oblasť sociálnych služieb poskytovaných najmä našou obcou /mestom.
- Na základe Komunitného plánu vieme plánovať pre koľko občanov si objednáme sociálnu službu u neverejného poskytovateľa.
- Komunitný plán nám pomáha určiť dlhodobé priority v oblasti sociálnej politiky obce/mesta.
- Na základe Komunitného plánu vieme zacieliť sociálnu pomoc pre tých občanov, ktorí ju skutočne potrebujú.
- Na základe Komunitného plánu vieme vylúčiť skupiny občanov, ktorí sociálnu pomoc obce zneužívajú.
- Komunitný plán nám umožní organizovať kultúrne a spoločenské podujatia pre čo najväčší počet našich občanov, najmä seniorov.
- Komunitný plán nám umožní zamestnávať čo najviac občanov na verejnoprospešné práce cez úrad práce.
- Bez Komunitného plánu by sme nevedeli akým spôsobom pomáhať konkrétnym občanom.
- Komunitný plán nám povie, koľko finančných prostriedkov v oblasti sociálnych služieb vieme dať na jedného občana obce, tak aby to bolo spravodlivé.
- Nevidíme žiadne prínosy tohto dokumentu, máme ho len preto, že to vyžaduje zákon.

- Komunitný plán nám pomáha zapojiť občanov a organizácie do plánovania rozvoja obce/miest.

12. Ktorú skupinu občanov vašej obce/ mesta považujete za najohrozenejšiu chudobou, izoláciou či sociálnym vylúčením? Prosím vyberte max tri skupiny.

- poberatelia starobných a invalidných dôchodkov
- osamelí rodičia vychovávajúci/starajúci sa o dieťa/deti
- deti a mladí ľudia z vylúčenej komunity
- občania žijúci vo vylúčenej komunite
- starodôchodcovia (osoby, ktorým bol priznaný dôchodok pred januárom 2004)
- občania s hendikepom
- osoby ohrozené násilím v domácnosti
- občania, ktorým súd obmedzil spôsobilosť na právne úkony a nemajú príbuzných
- viacdtné rodiny (so 4 a viac deťmi)
- občania/ deti žijúce v jednej domácnosti s alkoholikom
- mladé rodiny, kde jeden z rodičov je na rodičovskej (materskej) dovolenke
- osoby bez prístrešia/bezdomovci
- mladí dospelí po návrate z centra pre rodinu a dieťa (z detského domova)
- občania žijúci v segregovanej časti obce/mesta
- osoby, kde prebieha exekúcia a hrozí im strata bývania
- osoby, ktoré sa vrátili z výkonu väzby alebo trestu odňatia slobody a nemôžu sa vrátiť ku svojej rodine
- utečenci
- dlhodobo nezamestnané osoby
- iné, uveďte.....

13. Ako podľa vás vnímajú občania svoju obec/mesto a jeho komunitný život ? Vyberte len jedno z tvrdení, o ktorom si myslíte, že najviac vystihuje názor väčšiny občanov.

- Komunitný život v našej obci/meste je pestrý, každý obyvateľ si tu nájde, čo potrebuje.
- Naša komunita víta každého, kto chce má svoj priestor pre pomoc druhým aj pre vlastnú realizáciu.
- Naša obec/ mesto poskytuje občanom všetko potrebné pre spokojný život, ale nie vždy je ponuka občanmi využívaná.
- V našej obci/meste robíme všetko preto, aby sme vytvoril občanom dôstojný/priestor pre život.
- Ako obec/mesto rastieme rýchlym tempom a teda aj všetky služby, aj tie verejnoprávne sú v našom meste/ obci nedostatkové.
- Naša komunita trpí už dlhší čas vystáňovaním mladých ľudí, ostali tu žiť už len väčšinou starší občania.
- Do našej obce/mesta je veľmi zlé dopravné spojenie, preto sú akékoľvek služby nedostatkové, komunita tým veľmi trpí
- Naša obec/mesto je atraktívna najmä pre mladých ľudí , mladé rodiny a teda aj komunitný život je toho odrazom.
- Naša komunita je rozdelená, vzťahy medzi ľuďmi ochladli a teda žiaden komunitný život prakticky ani neexistuje.
- Komunita ožíva len v období sviatkov, v čase keď sa do obce /mesta vracajú ľudia, čo sa vrátia nakrátko do svojho rodného mesta/obce.